

naše planine

3 - 4

1970

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Vladimir Blašković,
Srećko Božićević, Petar Lučić-Roki, Mihajlo Pražić i
Ljerka Verić

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5

Pretplata iznosi godišnje 20 nd. Cijena pojedinačnom
dvobroju 4 nd. Uplate se šalju čekom na tekući
račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poleđini treba
naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu
pošiljaoca. Pretplate s teritorija BiH šalju se Planinarskom
savezu BiH Sarajevo, Sime Milutinovića 10.
Distribuciju za BiH vrši PS BiH. Rukopisi se šalju
Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i
Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine. Izlazi u
šest dvobroja godišnje. Izdavač: Planinarski savez
Hrvatske. — Tisak »Vjesnik« — Zagreb

GODIŠTE XXII MART-APRIL 1970 BROJ 3-4

S A D R Ž A J

Regner B.: Stopama Petra Zoranića	65
Rukavina A.: Prof. Zvonimir Keler	69
Keler prof. Z.: Petrova gora	70
Baći J.: »Trebeviću, visoka planino...«	74
Korjenić E.: Putevima Badgasteinske transverzale	79
Jovanović V.: Pohod na Tornik u Zlatiboru	83
Rukavina A.: Prvi put na Oštari	83
Gobec M. i Ž.: U tuđem svijetu	87
Polak K.: Kako i zašto sam postala planinarka	88
Jež: Tko radi, taj i grieši	89
Oštarić V.: Planinarske marginalije	91
Poljak dr Ž.: Medvednica i lov	98
Osvrt urednika	95
Kačinski A.: Jovo Radumirović-Čiča	98
Krunić M.: Miloje Jovanović	98
Krivokapić D. S.: Povodom recenzije o knjizi »Šar-planina«	99
U godini Velebita	101
Rad Izvršnog odbora PSH u 1969. godini	103
Speleologija	104
Za alpiniste	106
Prvenstveni usponi	107
Vijesti	110

nošte planine

GODINA XXII MART-APRIL 1970 BROJ 3-4

BORIS REGNER, Beograd

Stopama Petra Zoranića

Kroz Malu Paklenicu na Svetu brdo prije tridesetisedam godina

*Istina jest da u gori vlaškoj pram nam
jest mesto ko se zove Vražja vrata.*

(Petar Zoranić, »Planine«, 1536. g.)

Ne znam da li smo tada zašli u Velebit istim putem kojim je u šesnaestom vijeku (da li samo u mašti ili u stvarnosti?) prolazio stari naš književnik, ali znam da smo prošli putem kojim je tada malo tko prolazio: kroz Malu Paklenicu, dakle kroz jedna od Zoranićevih Vražjih vrata. Nismo — kazat ću istinu — naišli na strahote o kojima on mašta i piše. Nismo u samoj Paklenici naišli ni na buru koja, po Zoraniću, baš tu nastaje:

*I tako u napridak greduci uzmožan vitar
na nas buknu po ta put, da mene posrnuti
i pasti na zad čini.*

Naprotiv. Paklenica nas je tada mirno propustila, a bura zahvatila tek na Svetom brdu, dakle, na vrhuncu čije ime, protivno Paklenici, krije neku svijetlu, a nikako zlokobnu simboliku. No, u današnjem vijeku stvari očigledno idu drugačije nego u vijeku Petra Zoranića.

Da ne duljim: bio je to moj prvi uspon na Velebit, a sjećam se njega i zato jer je bio značajan. Prvo: ako to i nije bio prvi uspon planinara na Svetu brdo kroz Malu Paklenicu, onda je svakako bio jedan od ranijih i rjedih uspona tim pravcem. Drugo: planinari, u čijem društvu sam tada pohodio Velebit, bili su značajni i zasluzni ljudi, a njih danas više nema. Osim toga, sreću sam i upoznao tada u Velebitu još neke značajne i zasluzne ljude kojih takoder sada više nema, pa iz tih razloga želim da o svemu tome kažem neku riječ.

Davno je to bilo. Svijestan sam da je to zaista davno bilo. Toliko davno, da se i mene samoga taj dogadaj doima onako kako se, otprilike, doima ili može doimati Zoranićeva priča o tome »otkude bura ishodi i zač se zove.« Pokušat ću da oživim stare dojmove, da iz daljine vremena i iz sivila uspomena još jednom dozovem u život likove i stvari. U čast starcu Velebitu, u čast godine njemu posvećenoj.

Na Velebit sam tada krenuo sa dva čuvena planinara, s profesorom Humbertom Giromettom, o kome ovdje ne treba posebno govoriti, jer samo njegovo ime i danas mnogo govori, i s Marijanom Petrošićem, dobrim čovjekom, odličnim planinarem, izvrsnim fotografom i — što je bilo i onda, a i danas manje poznato — jednim od prvih aktivista moto-sporta u Splitu i Dalmaciji, čuvenim vozačem motocikla. Krenuli smo 12. kolovoza 1933. iz Splita s namjerom da se u samoj planini zadržimo 13., 14. i 15. a 16. kolovoza da se vratimo u Split. Navodim ove suhoparnosti ne zbog neke njihove posebne važnosti, već zbog toga što je u ono vrijeme bilo teško organizovati izlet u planine u tolikom trajanju, posebno pak na Velebit, s polaskom iz Splita. Doba u koje smo krenuli bilo je tada naročito teško. Vojno-fašistička diktatura u zemlji bila je na vrhuncu. Privredna depresija i politička represija uticala su i na planinarski pokret ubijajući mu polet, slobodu duha i kre-

tanja, sputavajući ga materijalno. Područje Velebita bilo je u ono doba pod posebnim režimom. Svi prilazi bili su blokirani i pod kontrolom žandarmerije. Na putu su nas nekoliko puta presretale oružane patrole i zaustavljalje, a mogli smo proći samo zato jer smo imali posebne propusnice koje je profesor Girometta, zahvaljujući svojoj popularnosti i ugledu, bio dobio od komandanta žandarmerije u Splitu. Spominjem sve ovo zato, jer i jedna tako obična stvar, kao što je planinarski izlet, dobija posebnu težinu i naročito značenje u prilikama u kojima se odvija.

»Klin kljina izbija« — kaže Petar Zoranić, prvi nama poznati izletnik na Velebit iz naše starine, navodeći kako ga je neuslišana ljubav navela na ono poznato putovanje u »Planine«. A nas je, nema sumnje, sumorna stvarnost navela tada da u visokoj planini slobodnije dišemo, da klinom osjećaja slobode izbijemo klin prisika i ropstva, bar privremeno u našim dušama.

Na ovom sam izletu čuo i doživio mnogo praktičnih lekcija iz bratstva i jedinstva, koje je ovdje (a i drugdje) postojalo od pamтивјека, nepomućeno i neometano, sve dok ga u onim tragičnim i krvavim godinama, koje su tek imale da nađu, ne pokušaše pomutiti. U kasno poslijepodne toga dana, poslije naporne vožnje po bespuću, jer o ono vrijeme od Obrovca do Starigrada pod Paklenicom cesta još nije bila izgrađena, stigosmo na svoj prvi cilj, u kuću don Ante Adžije, starogradskog župnika.

Kad mislim o tom našem domaćinu i danas me savlada tuga. Njegova gosto-ljubiva kuća još uvijek стоји popaljena. Njeni goli kameni zidovi strše kao opomena, prema onoj: »Spomenulo se, ne povratilo se!« Njen domaćin je davno mrtav. Strijeljan, kažu. Po nekima taj zločin počinje ustaše, po drugima talijanski okupatori. Don Ante je bio stric narodnog heroja Božidar-a Adžije, a osobno liberalan i napredan svećenik štrosmajerske tradicije, što dovoljno objašnjava njegovu nasilnu smrt.

Te večeri sam odmah krenuo u Veliku Paklenicu, znajući da kroz nju neće proći, jer ćemo se u Velebit peti kroz njenu manju, južniju posestrimu — Malu Paklenicu. Sunce je naginjalo zapadu, a ja sam žurno koračao stazom gledajući osovine stijene oko sebe. Srce mi je kucalo, podrhtavao sam od uzbudnja pred veličanstvom, pred jezovitom ljepotom tog prirodnog fenomena. Tako je možda danteovskim korakom i raspoloženjem, stoljećima ranije, koračao i Petar Zoranić:

I uputismo se uz goru, mnogo kamenitu i strmenitu...

Vrućina od popodnevne jare zajedno sa sivo-crvenim ispečenim liticama pojačavala je taj dojam Inferna, kome je, ako je tu stvarno bio, sigurno podlegao i naš pjesnik:

I, ne vele prošadši, meu guste i spletene redine i grmlje uliši, k zjatju bunje jedne dojdosmo ka unutri kako široka pećina raskošivaše se.

Ja se zaustavih podno Anića kuka jer ne imadoh dovoljno vremena a ni »vojvodu« (vođu), kako je to — i jedno i drugo, i uz to još vilu koje »kip odsivaše« — u svoje vrijeme imao Zoranić. Krenuh natrag noseći u duši sliku litica obasjanih zadnjim suncem.

Sutradan, 13. kolovoza, krenusmo ranim jutrom pored sela Selina, ka zjalu Male Paklenice. Kad kažem »zjalo«, ne pretjerujem. I jedna i druga Paklenica imaju ulaze koji zaslужuju to ime. Zato i Zoranić kaže »zjatje«. Dugi slijed godina sprečava me da detaljno opišem svoj put, ili bolje uspon, jer je Mala strmenitija od Velike Paklenice i u njoj ne postoji staza. Treba se penjati preko golemih pragova kroz čas užu, čas širu sutjesku koja se sad smrači, sad rasvjetli. Osovine stijene toga veličanstvenog tjesnaca približuju se mjestimice na metar-dva (ili se bar tako čini), kao na primjer u predjelu zvanom Puzavica, ili još nešto dalje. U takvoj jednoj skoro mračnoj sutjesci stalo se s visina, naoko nemjerljivih, rušiti kamenje. Momci-nosači (iz Starigrada ili Selina, ne sjećam se) rekoše nam da nas to »čadaju« koze i objasnije: »Na kamene police, gdje čitavo ljetu buja sočna trava, čobani konopcima spuštaju koze, koje od tuda ne mogu pobjeći, pa ih pred zimu opet izvlače.« Pogledao sam gore. U uskom izrezu neba učinilo mi se da vidim satirsku rogatu glavu, koja mi se pakosno smije. Ali bio je to samo hip, a ja pod dojmom mitoloških opterećenja našeg Zoranića.

Na Libinju nam se pridružio učitelj Marićić iz Starigrada, pa smo tu i zanočili, spavajući u prostoru između tri stoga sijena koje nas je grijalo i branilo od oštrog

povjetarca s grebena planine. Sjećam se da su zvijezde blistale i treperile, krupne kao alemovi.

U praskozorje 14. kolovoza krenuli smo svome glavnom cilju, Svetom brdu (1753 m). Prošli smo kroz staje pod Štirovcem i udarili strmom kosom više njih. Pored slikovitih kamenih izbočina Vlaški grad i Jerkovac izbili smo ranim jutrom, oko 6 sati, na vrh Svetog brda. Tu sam osjetio kako su u visokoj planini svi stečeni pojmovi o temperaturi, godišnjoj dobi i klimi labavi i relativni. Vedar dan kao djevojačko oko, četrnaesti dan kolovoza, a ja sam morao da spustim uške na kapi i navučem rukavice. Daleko tamno na zapadu, nad širinom mora, sakupilo se nešto oblaka i magle. S ličke visoravni zaduvala je bura noseći nam iz dubine u susret pramenove bijele magle, bijele kao pjena koja se stvara na pragovima bujica i potoka. Učitelj Maričić, u tankom ljetnom gradanskom kaputiću, drhturi kao jasika i psuje buru: »Ma, gledaj je samo na što puše«, ljutio se on pokazujući magluštinu na zapadu. Bila je to prava — kako je pomorci i primorci zovu — »bura škura«, što duva zbog negdje daleko nakupljene tmore i omarice. On je grdi, a ja sam se smijao sebi i svom tropskom šljemu koji mi je beskoristan, težak i glup visio o rancu. U ovoj

Grupa planinara na Velebitu 1938. godine: lijevo prof. Umberto Giometta, don Ante Adžija (sa šeširom), do njega dr Ivo Gojtan, desno od njega u pozadini paroh iz Počitelja (sa šeširom), pred njim Anuncijata-Nunci Ferlan

Foto: Marijan Petrošić

divljoj, visokoj i hladnoj planini izgledao je kao neka Tartaren-taraskonska karikatura, dok me je dobro pokrivala obična, vrlo obična kapa.

Krenuli smo zatim uskim i oštrim silaznim grebenom sa Svetog brda prema sjeverozapadu do vrela Ivine vodice, pa na kosu Mozag i Brezimenjaču. Ova imena ne kažu nam ništa, dok se ustvari sa tih tačaka šire vidici i gomilaju utisci u kojima se koncentrirala nenadmašna ljepota ovog dijela Velebita. Naglasit ću samo da je vidik s Brezimenjače na prevoj Buljmu nešto najljepše ne samo u ovoj velikoj planini, nego i u planinama Jugoslavije. Zalazio je tada sunce, a reljef, boje, igra sjenki i svjetla otkrivahu majstorstvo neznanog umjetnika koga zovemo Priroda. Ne znam kako se u svome vremenu osjećao onaj čovjek Renesanse, koga sam do sada toliko spominjao. Ne znam da li je, po njegovim estetskim kanonima, ovo bila za njega strahota, rugoba ili ljepota. Samo znam da sam bio tih i skrušen u jednom svečanom trenutku koji me povezao, sjedinio, poistovjetio s prirodom veličajne planine. Drh-

čući od ushita, od neke skoro panteističke strepnje i straha, hodao sam pod krošnjama planinskog bora kao pod krovom mračnih pagoda. Tek me je smirila noć provedena u kolibama od granja na prostranom Velikom Rujnu, koje je don Ante Adžija u međuvremenu bio dao podići za nas.

Veliko Rujno, jedno od velebitskih geoloških i morfoloških čuda i estetsko-emotivnih iznenadenja — jer nitko ne bi očekivao jedno tako prostrano i ravno kraško polje na tolikoj nadmorskoj visini — bilo je toga jutra, a i kasnije tog dana, vrlo živo. Mnoštvo naroda bilo se okupilo dolazeći s primorske ili s ličke strane planine. Bijaše 15. kolovoza, katolička Velika gospojina, ljetni praznik, pa se narod bio okupio — kako to u Srbiji lijepo kažu — na sabor. Skup je taj tada imao vjerski karakter, bar izvana gledajući. Ali ni tada nije bilo sasvim tako. Naprotiv. Od pamтивjeka to je bio godišnji sastanak hrvatskog i srpskog naroda iz velebitskog Podgorja i njegovog Zagorja, iz Like. Pravoslavni su dolazili katolicima u goste na njihov praznik, ili bolje, bilo je to sve jedno: narod je saborovao, sastajao se i zajednički veselio. U to sam se tada osobno uvjerio, a posebno mi je o tome pričao don Ante Adžija koji je toga dana na Velikom Rujnu bio ponovno domaćin, ne samo nama već cijelom okupljenom narodu, jer je kao župnik starigradski upravljao katičkom crkvicom koja je u ono vrijeme stajala na Velikom Rujnu, i svim vjerskim svečanostima. Da ova lekcija starodrevnog bratstva i jedinstva hrvatskog i srpskog naroda u vrlo nepovoljno vrijeme šestojanuarske diktature i raspaljenih šovinističkih strasti bude što upečatljivija, opet se bio pobrinuo (nesvjesno, dakako!) don Ante Adžija, jer mu je i te kobne 1933. godine, kad su šovinizam, fašizam, politička i društvena represija bile u porastu ne samo kod nas već i u svijetu — kao i ranijih godina u goste bio došao pravoslavni paroh iz Počitelja u Lici, njegov prijatelj i vjerni pobratim. Nisam, nažalost, upamtio njegovo ime, ali pamtim mu lik i njegovu kasniju sudbinu. Kao i pobratim mu, katolički župnik starigradski, i on je pao žrtvom iste zločinačke ruke u istim burnim danima naše najnovije povijesti. Njegov slučaj je još tragičniji — kako sam kasnije čuo — ali smrt ih je izjednačila i zbratimila za vječnost. Ovo pišem iz pune srca, svijestan koliko je i dandanas važno spominjati te divne primjere čovječjih vrlina i pravih ljudskih odnosa.

U međuvremenu na ovu je visoravan stigla još jedna osoba, vrlo značajna i čuvena u planinarskom pokretu onoga vremena. Iz Gospića je, preko prevoja Buljme, u pratinji jednog mlađeg čovjeka, bio stigao dr Ivan Gojtan, zasluzni planinar i planinarski Nestor, jer je tada već bio u odmaklim godinama. Pošto su u isto vrijeme, s ličke strane, bili stigli još neki članovi tadašnjeg HPD »Mosora« iz Splita (Danica Rosić, Anuncijata Ferlan, Grga Martinac, tada mlade i poletne planinarke i planinari), to se ovaj narodni sabor mogao nazvati i planinarskim sastankom.

Kad već u ove svoje uspomene toliko upličem drevnog našeg pjesnika »Planina«, istaknut ću još jednu njegovu viziju planinskog pejzaža, jer bi se bila mogla primijeniti na ondašnji sabor na Velikom Rujnu:

Tada na ravnoj tržanci razlikimi cviti, bistrimi i tihimi iz vrulj potoci, visocimi, raskošnimi, razlikimi dubi narešenoj najdosmo se.

»Najdosmo se«, zaista, a u narodu oko nas sigurno su se nalazili i Zoranićevi pastiri, možda Sladmil, možda Bornik, Vlade, Zvonko, Plinko, i kud bi mašta sve mogla da nas zavede kad bismo joj dali maha!

Samo se po sebi razumije, da nas je tada naš Medar (»tako starišini jime biše«, kaže Zoranić), to jest Don Ante Adžija, u posebno za to podignutoj sjenici, obilno ugostio.

U kasno poslijepodne oprostimo se od domaćina, naroda i Velikog Rujna i siđosmo niz Veliki i Mali Vaganac u Starigrad. To je područje ljutog primorskog krša, ali ni taj kameni pejzaž nije mimošla veličanstvena velebitska ljepota, već ga je obilno obdarila najrazvijenijim oblicima krša. Osim zanimljivih tragova koje je tu ostavila priroda, naišli smo i na još zanimljivije tragove drevnih ljudi. Na zavojima kamenite staze naišli smo na čudne kamene spomenike slične bogumilskim stećcima. To su gusto poređani kameni blokovi s uklesanim znamenjem krsta. Rekoće nam da su to »mirila«, tj. označena mjesta gdje se nosači, koji nose umrle gorštake u primorska groblja, odmaraju i polože nosila sa tijelom preminulih.

Starina se sa sadašnjošću na Velebitu neprestano prepliće.

Prof. Zvonimir Keler

U povodu 70-godišnjice života

Prolaze godine i svojim brzim tokom u kovitlacima događaja često prekriju nečije djelo ili bace u zaborav svijetli životni put naših savremenika. Tako se može dogoditi da i važnija godišnjica nečijeg života bude zaboravljena i to onda kao neka sjena prekriva njegov rad i životna dostignuća. Da se to ne bi dogodilo i s prof. Zvonimirovom Kelerom, osvrnut ćemo se na 70-godišnji životni put našeg slavljenika i dati mu zasluženo priznanje.

U planinarstvu kao i u drugim ljudskim aktivnostima postoje ličnosti koje su životom i radom svoje ime zabilježile krupnim slovima u temelje na kojima će nastaviti radom buduće generacije. Jedno od takvih krupnih imena je i prof. Zvonimir Keler.

Rođen je 1. ožujka 1900. u Čvrstecu kod Križevaca, gdje mu je otac bio učitelj, niže razrede gimnazije i učiteljsku školu završava u Zagrebu, pa poslije toga radi dvije godine kao pučki učitelj. Godine 1922. s odličnim uspjehom završava dvogodišnju Višu pedagošku školu u Zagrebu (struka: prirodopis, zemljopis i kemija). Tada je dekretom dodijeljen na Učiteljsku školu u Gospiću, gdje službuje od jeseni 1922. do konca 1926. godine. Nakon toga odlazi na daljnji studij u Zagreb gdje završava Visoku pedagošku školu, a na Filozofsko-pedagoškom odsjeku Zagrebačkog sveučilišta polaže profesorski ispit za profesora srednjih škola iz predmeta pedagogija, psihologija i zemljopis. Poslije toga službuje na učiteljskim školama u Čakovcu, Pakracu, Petrinji, Sibeniku i Karlovcu, a od 1955. u Pedagoškom centru kotara Karlovac, u Centru za profesionalnu orientaciju i na Pedagoškoj akademiji u Karlovcu kao profesor, gdje se najviše bavi dječjom i pedagoškom psihologijom. Ni nakon umirovljenja ne rastaje se sa svojom strukom, nego radi na Višoj strojarskoj školi predavajući industrijsku psihologiju.

Kao član Hrvatskog pedagoškog književnog zbora od 1925. godine do danas napisao je mnoštvo članaka po časopisima i novinama, najviše u zagrebačkom »Napretku«. Posebna su mu djela: Metodika zemljopisne obuke, Priručnik za rad u kombiniranim razredima (napisan u zajednici sa Ivom Flajšmanom, u tri knjige), Metodika rada s kombiniranim razredima, a Pedagoški književni zbor izdaje mu knjigu O tlu. Proučavajući Velebit za vrijeme svoga boravka u Gospiću sastavlja zbirku stijena i ruda iz Like i Velebita, a na svojim velebitskim izletima upoznaje se i suraduje sa prof. Josipom Poljakom i drom Ferdom Kochom.

Zavolivši planinarstvo od malih nogu i tokom svoga života boraveći u različitim mjestima naše domovine, obilazi mnoge planine, naše i inozemne. Već kao student obilazi Vlašić, Prenj i Durmitor, a služujući u Gospiću sve svoje slobodno vrijeme provodi na Velebitu planinareći i proučavajući ga. Tu ga zapaža dr Ivan Gojtan, a kako se isticao radom u ondašnjoj područnici HPD-a »Visočica« u Gospiću, postaje njezin tajnik. Tako sudjeluje i u odabiranju mjesa za izgradnju budućeg Gojtanovog doma. U razgovoru o tim davnim danima on zanosno priča o vremenu kada je s Gojtanom krčio puteve ličkog planinarstva. Služujući u Čakovcu često posjećuje

slovenske planine i blizu Ivančicu. U Pakracu kao član Planinarskog odbora pomaže oko podizanja planinarskog doma na Psunjiju i obilazi planine Bosne, ali nikada ne zaboravlja Velebit, koji je upoznao i prešao nekoliko puta od Senjskog bila do Crnopca i Tremzine. Službujući u Petrinji obilazi okolne planine, a kada je bio u Šibeniku, često je gost dalmatinskih planina. Tu se oduševljava radom poznatog dalmatinskog planinara Giromette s kojim se osobno poznavao. Došavši u Karlovac osobito je zavolio Žumberak i Žumberačku goru.

Kao već afirmirani pedagoški pisac mnogo žali za geografijom kojoj se nije mogao potpuno posvetiti, jer su ga životni putevi i različite okolnosti odvele pedagogiji i psihologiji. Javlja se i u planinarskoj literaturi pa njegove članke nalazimo u Hrvatskom planinaru i Našim planinama. Kao rezultat planinarskog rada u Karlovcu, u zajednici s Ivom Ottom izdaje Planinarski vodič po Žumberku i Žumberačkoj gori. Proučavajući prirodu i ljude Žumberka napisao je o tome jednu studiju koja još nije objavljena. Niti nakon odlaska u mirovinu ne zapušta planinarstvo i znanstveni rad, već proučava život i rad hrvatskih svjetskih putnika Mirka i Steve Seljana, pa je o njima do sada napisao više članaka po našim revijama, a sada je u tisku njegova veća radnja o tim znamenitim, ali slabo poznatim hrvatskim istraživačima (izačiće u drugom broju Zbornika historijskog arhiva grada Karlovcu). Njegova velika ljubav za prirodu očituje se u brojnim člancima i feljtonima u Svjetlosti, glasiliu ogranka Matice Hrvatske u Karlovcu. Njegovo proučavanje geografskih prilika Petrove gore okrunjeno je sudjelovanjem na simpoziju o Petrovoj gori što ga je priredila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti koncem 1969. godine u Topuskom.

U toku svoga života održao je veliki broj planinarskih predavanja u Cakovcu, Pakracu, Petrinji i Karlovcu o Pohorju, Psunjiju, Žumberku, Velebitu, Savinjskim Alpama, Karavankama, Julijskim Alpama opisujući svoja putovanja po Austriji, Švicarskoj, Italiji i njihovim planinama.

Povlačio je za sobom uvijek nove i nove pristaše planinarstva i ljubitelje prirodnih ljepota naše domovine. Tako 1968. vodi karlovačke planinare na proslavu sedamdesetgodišnjice njegovog bivšeg Planinarskog društva u Gospiću, a 1969. na otvorenje Velebitskog planinarskog puta. Tada sam ga video kako sam samcat uzlazi na Zavižan sjećajući se onih dana kada je to činio lakše i brže. U tom času sam shvatio koliko je velika ljubav za planinarstvo koja ga vodi starim stazama.

Za svoja dugogodišnja nastojanja primio je i čitav niz društvenih priznanja. Spomenimo samo zlatnu značku planinarskog saveza i veliku nagradu i diplomu skupštine općine Karlovac prošle godine u znak priznanja »za dugogodišnji izvanredno bogati prosvjetno-pedagoški rad i priznate naučno-publicističke realizacije« (17. XI 1969).

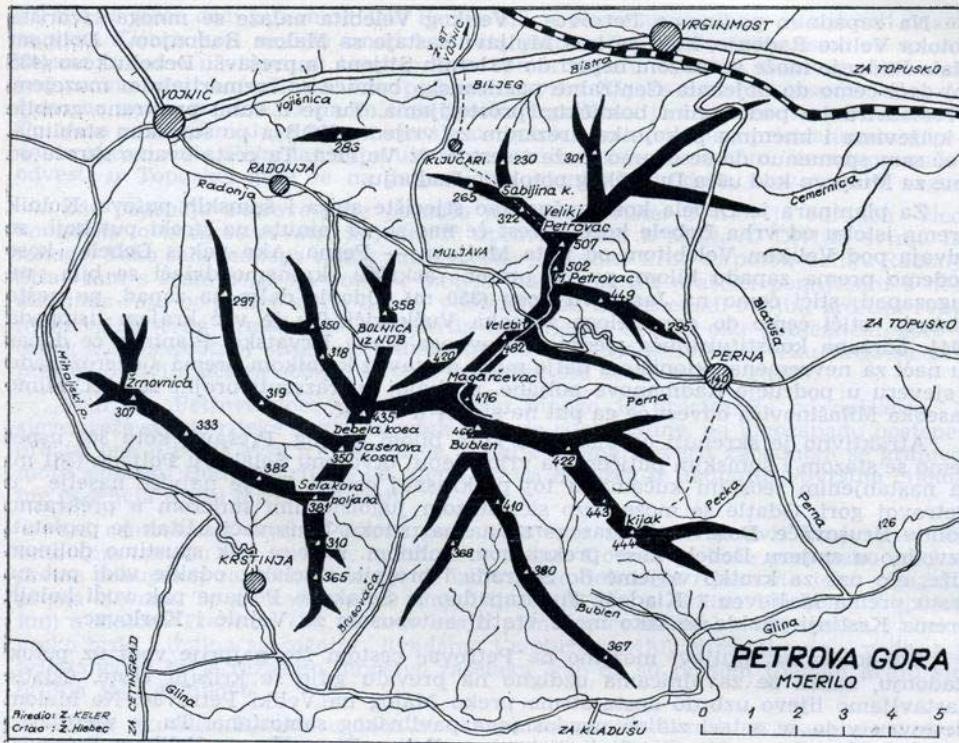
Zeleći mu još mnogo uspjeha i ugodnih uspona po našim planinama, nadamo se da će nam slavljenik i nadalje u predavanjima i člancima iznosići svoje uspomene i iskustva, te da ćemo ga još mnoga godina sretati na našim planinama zdravog i čilog.

Ante Rukavina, Gospic

ZVONIMIR KELER, Karlovac

Petrova gora

Niska Petrova gora nije do sada mnogo privlačila planinare. Tome su razni uzroci. Jedan od njih je svakako njena neznačna visina. Njen najviši vrh Veliki Petrovac (507 m) dostiže jedva pola nadmorske visine Slijemena na Medvednici. Centralni joj je dio gotovo sav prekrit šumskim pokrivačem, pa tu njen slabiji poznavalač teško nalazi otvorena mjesta sa širokim vidicima. Do nedavna nije u Petrovoj gori bilo mogućnosti noćenja, izuzev po seoskim kućama i sjenicima. Središnji dio Petrove gore sastoji se od mnogobrojnih isprepletenih gorskih kosa s blagim vrhovima iznad njih. Te se kose zavojito pružaju na sve strane, a odijeljene su međusobno dosta zamršenom mrežom dolina, po kojima vijugaju brojni potoci među relativno strmim pristrancima. Uzrok slabom poznavanju toga područja je i to što je ono do nedavna bilo po strani od boljih prometnih puteva, pa se do Petrove gore moglo stići samo željezničkom prugom Karlovac — Sisak, a ni ona nije planinara privlačila zbog sporosti i slabih veza.

Sve se to u mnogočem danas izmijenilo. Asfaltirani put od Karlovca preko Vojnića, Vrginmosta i Topuskog za Glinu, Petrinju i Sisak prolazi sjevernim rubom centralnoga masiva Petrove gore, a od Vojnića vodi dobra cesta u srce tog masiva do Centralne partizanske bolnice. Na sastavu potoka Male i Velike Radonje, u Muljavi, izgrađen je hotel s restauracijom, a odatle se može na motornim vozilima cestom dalje na previju između Petrovca i Velikog Velebita, pa lijevo na vrh Petrovca ili ravno nizbrdo zavojnicama do mjesta Perne pod istočnim pristrancima središnjega dijela Petrove gore, pa dalje i do Topuskoga. Sada se asfaltira cesta od Vojnića na jug preko Miholjskoga na prevalu kod Priseke pa dalje preko Krstinja u dolinu gornje Gline i do Velike Kladuše u Bosni. Ova će se cesta naskoro spojiti sa cestom kroz dolinu Une. Tako se planinaru otvara pristup u Petrovu goru i s južne strane.

Ona i zasljuje veći interes planinara, ne samo zbog mnoštva lijepih dolina, potočića sa brzicama, slapovima i slapićima, prekrasnim šumama i proplancima, već i napose zbog historijskih zbivanja i spomenika sve tamo od rimskih vremena, bitke na Gvozdu i Petra Svačića, srednjevjekovnih i feudalnih gradina, do krvave ali slavne epopeje za vrijeme NOB-a. U nastavku prikazat ćemo neka prirodoznanstvena obilježja tog kraja.

Potrebito je razlikovati uže područje Petrove gore od šireg. U užem smislu Petrovu goru čini njen viši pretežno šumom obrašteni dio s vrhovima i gorskim kosama paleozojske starosti. Veličina joj je oko 145 km^2 . Istočna joj granica čini zavojita linija što vijuga prema jugu od ruba Vrginmostskog polja u smjeru sela Perne pa dalje do ušća potoka Bublena u rijeku Glinu. Na zapad od ove linije diže se dosta strmo centralni masiv sa najvišim vrhovima: Veliki Petrovac (507), Mali Petrovac (502 m), Veliki Velebit (482), Magarčevac (474), Bublen (466), Kijak (444), koji se svi blago uzvisuju povrh masiva izdignutog 200 do 300 metara iznad brežuljkastoga kraja prema sjeveru i istoku. Prema zapadu se to izdigneće pruža u dužini kojih 15 km tako da se postepeno snizuje, da bi završilo sa Miholjskom kosom (333 m) koja se spušta preko Živnice (307 m) na Todorović brdo iznad Miholjskog potoka.

Na zapadnim padinama Petrovca i Velikog Velebita nalaze se mnoga izvorišta potoka Velike Radonje, koja se kod Muljave sastaje sa Malom Radonjom. Dolinom Male Radonje može se stazom uspeti do Vrletnih Stijena, a prešavši Debelu kosu (435 m) doći ćemo do objekata Centralne partizanske bolnice sa memorijalnim muzejem i restauriranim podzemnim bolničkim prostorijama. Tu je u šumi prostrano groblje s križevima i imenima pokojnika urezanim za vrijeme NOB-a po šumskim stablima. Već sam spomenuo da se ovamo može i cestom iz Vojnića. Ta cesta ovamo skreće od one za Muljavu kod ušća Dugačkog potoka u Radonju.

Za planinara je Debela kosa važna kao stjecište staza i šumskih puteva. Kolnik prema istoku od vrha Debele kose dovest će nas za 20 minuta na široki put koji se odvaja pod Velikim Velebitom od puta Muljava — Perna. Ako pak s Debele kose podemo prema zapadu bilom, pa na prvom raskršću skrenemo držeći se bila na jugozapad, stići ćemo na Jasenovu kosu (350 m). Odavde dalje na zapad, pa nešto nizbrdo, stići ćemo do opustjeloga zaseoka Vučkovići. Tu je već krajem listopada 1941. održana konstituirajuća sjednica Glavnoga štaba Hrvatske. Planinar će danas tu naći za nevremena sklonište a dalje može nastaviti kolnikom prema sjeverozapadu i sjeveru u područje Radmanove poljane, po kojoj su razasuti brojni zaseoci. Mimo zaseoka Milašinovića odvest će ga put na sjever u Vojnić.

Atraktivno je skrenuti od Jasenove kose bilom na jug. Prešavši kotu 362 uspet ćemo se stazom i šumskim putićem na vrlo lijepu otvorenu Selakovu Poljanu (381 m) sa nastanjениm seoskim kućama u toj prekrasnoj osami. To je najviše naselje u Petrovoj gori. Odatle se može brzo sići stazom jugoistočnim smjerom u prekrasnu dolinu Brusovača. Došavši do staroga mlinu na potoku Brusovači užitak je prošetati uzvodno u smjeru Debele kose prekrasnom dolinom. Kad se pak spustimo dolinom niže, eto nas za kratko vrijeme do Sagrada i brojnih zaselaka, odakle vodi put na cestu prema Maljevcu i Kladuši. Jugozapadno iz Selakove Poljane pak vodi kolnik prema Krstinići odakle se lako može vratiti autobusom za Vojnić i Karlovac.

Od hotela na Muljavi možemo na Petrovac cestom što najprije vodi uz potok Radonju, zatim se zavojnicama uzdigne na prevalu gdje se križaju ceste. Odatle nastavljamo lijevo uzbrdo dosta strmo preko Malog na Veliki Petrovac. Na Malom Petrovcu vide se ostaci zidina negdašnjega pavlinskog samostana. Tu je vjerojatno stajala već u četrnaestom stoljeću crkva sv. Petra. Piramida na Velikom Petrovcu je dotrajala, ali prema planu uređenja »Memorijalnoga parka Petrove gore« podići će se tu vidikovac pristupačan svima, što će omogućiti širok pogled ne samo preko Vrginmostskog polja, već daleko u Bosnu, prema Lici, Gorskem kotaru, Žumberačko-samoborskom gorju, preko Pokuplja na Vukomeričke gorice i Medvednici, pa i dalje na sjeveroistok preko Posavine. Ako putujemo željeznicom, najzgodnije je za Petrovac poći sa željezničke stanice Vojnić — kolodvor. Odatle vodi cesta na jug najprije uz dolinu Trepče, zatim gore stižemo blizu historijskoga Biljega na asfaltiranu cestu što vodi od Vojnića za Vrginmost. Od križanja treba poći putem za selo Ključare, a zatim se lijevo uspeti na Sabljinu kosu (322 m), odakle ćemo kolnikom stići ravno na Petrovac.

Od križanja spomenute ceste između Petrovca i Velikog Velebita možemo sići na istok cestom dolje u zavojnicama. Kako god je Petrowa gora pretežno pokrita mladom šumom — bukve, hrasta i kestena — tu ćemo zaći u staru hrastovu šumu pa sići prekrasnom dolinom potoka Perne u selo Pernu. Tu su razvaline staroga grada Pernika i spomenici iz NOB-a. Grad Pernik bio je nekad sjedište Šubića Peranskih. Pod gradinom zasuta je pećina, kroz koju je nekad vodio hodnik dolje prema mlinu na potoku. Iz Perne možemo cestom, bilo u Topusko bilo u Vrginmost. Gornji tokovi potoka Perne i njenoga južnog pritoka Pecke interesantni su radi starih vodenica i prekrasnih dolina, a više prema izvorištu vide se i danas u šumi rovovi starih nalazišta željezne rudače. Po strminama što se sa masiva spuštaju u doline tih potoka našao sam medu kršem pješčenjaka i konglomerata lijepe kristale kremana.

Područje Petrove gore razlikuje se od kraškoga područja. Ovdje su doline potoka i rijeka otvorene, gotovo posve nedostaju dulibe i vrtače. Doline obiluju mnoštvom izvora i potočića. Uzrok tome je drugi geološki sastav. Tu posve nedostaje formacija jure i krede, a upravo u tim formacijama nastala su prostrana područja dubokog krša, što se stope zapadno i jugozapadno od područja Petrove gore. Zato ćemo ovdje samo gdjegdje naći po koju pećinu. Značajna je i osobita ona u brečastim stijenama nad desnom obalom potoka Velike Pecke više kuća Jakšića i Mazinjanina. U tu pećinu vodi donji i gornji ulaz. Ljudi su se u nju sklanjali pred neprijateljem za vrijeme NOB-a, ali dublje još nije istražena pa su uz nju povezane razne legende.

Do nje se može doći putem od sela Perne, ali za planinare je zanimljivije sići onamo sa vrha Kijaka koji se diže iznad izvorišta potoka Pecke. Sa vrha ćemo se spustiti stazom iz šume na travnati teren prema Samardžijama a zatim u zavoju lijevo sići pod pećinu blizu kuće Baića. Ako podemo od vrha Kijaka u dolinu prema jugu, doći ćemo na potok Bublen. Dolinom toga potoka izgrađena je cesta za izvoz rude barita. Tu ćemo naći na naslage toga minerala uz potok i po susjednim pristrancima, gdje i danas rudari rade. Planinar se od utovarne stanice može kamionom, što odvozi rudaču odvesti u Topusko, gdje se na željezničkoj stanici ta rudača utovaruje u vagonе.

Uže područje Petrove gore poznato je i kao lovište. U njoj je ograđen žicom kompleks lovskog rezervata, kojemu se uprava nalazi u Muljavi. Divljih svinja ima mnogo. Tako sam jednoga ranog jutra našao na veliko krdo uz potok Veliku Radonju. Sišao sam s ceste dolje na potok i motrio kako prugasti praščići pomiješani s nešto starijima ruju po mulju među lišćem vučjaka, kad me iznenadi svojim srditim roktanjem velika crna krmača, što se sakrila uz stijenu. U tren oka pobjegnem gore na cestu, a na suprotnoj strani uz srdito duboko roktanje nestane u trku krdo sa dvije prasice ostavljajući za sobom štropot kamenja što se za njima rušilo.

Područje Petrove gore u širem smislu mnogo je prostranije od opisanog. Na sjever seže sve do rijeke Kupe, na istok i jug do rijeke Gline, na jugozapadu postepeno prelazi ono u pojas krša i krške ploče, a dalje prema sjeveru zapadnom se granicom može smatrati Budačka rijeka od njena izvora do ušća u Radonju. Površina cijelog tog područja iznosi blizu 1000 km².

Od centralnoga dijela Petrove gore na sjever stere se gorovit kraj s najvišim vrhovima između 300 i 400 m nadmorske visine. Gorske se kose postepeno spuštaju prema popukpskoj ravnici. Područje je izbrzdano dolinama rijeka što teku vijugajući prema sjeveru. To su Radonja (29 km), Utinja (19 km) s Malom Utinjom, Trepča (31 km) s Malom Trepčom (14). U tom kraju planinar će uživati u otvorenim vidicima preko brda i dolina sa sočnim livadama i srebrnim vijugavim tokovima voda, a po pristrancima tu je razasuto mnoštvo zaselaka, kao da su po tom lijepom kraju sjela brojna jata golubova.

Prije provale Turaka u tom su kraju sa svojih tvrdih gradova gospodarila domaća feudalna gospoda. Danas ćemo jedva otkriti ostatke tih gradova. Tako su od moćnoga grada Steničnjaka, nekad sijela goričkoga župana i knezova Babonića, gdje su se još u šesnaestom stoljeću držali hrvatski sabori, ostali jedva vidljivi ostaci zidina zaraštenih gustim šibljem na vrhu jednoga oštrog brijege. Narod ih naziva Roknićevom gradinom po blizom Roknić-selu. Ali ime mu se sačuvalo u nazivu Sjeničak, kako se zajedničkim imenom naziva široko područje mnogih zaselaka u tom kraju. Brežuljak s ostatkom zidina uzdiže se strmo iznad izvora potoka Tržca, a niže na utoku toga potoka u Malu Utinju, gdje je danas mali zaselak Tržac, bio je nekad trg grada Steničnjaka, koji je, kako kaže historik Lopašić, oko 1550. godine brojio do 150 kuća. I tako, u tim nazivima, što ih je preuzele doseljeno srpsko stanovništvo, ostale su u narodu sačuvane uspomene na davnu našu prošlost. Slično je s Kirinom, kojim se imenom naziva naseljeno područje oko Kirinske kose, što se izdigla između Male i Velike Trepče. Tu se i danas vide ostaci kirinske gradine, čija daleka prošlost nije još objašnjena.

Bolje su sačuvani ostaci gradina južno od centralnoga dijela Petrove gore. Sa uzvisina iznad visoke kule staroga grada Krstinje planinar uživa u širokoj panorami. Preko prostrane doline rijeke Gline uz koju se mjestimično pružaju ravna polja, vidi se u daljini kula gradine u Velikoj Kladuši, a ovamo bliže iznad Cetingrada široki bedemi nekada tvrdog grada Cetina. Nedaleko Krstinje prema selu Kestenovcu nalazi se selo Klokoč. Iznad njega na ogranku Markovićke kose osovio se stari grad Klokoč, razmjerno još dobro sačuvanih zidina.

Istočno od centralnoga masiva sve do rijeke Gline i Topuskoga pruža se prostran valovit kraj s rijetkim šumarcima, zemlja je djelomično obradena, djelomično zarašla s bujadi i rijetkim slikovitim brezicima, a ispresjecana je dolinama potoka Pecke, Perne, Blatuše, Crne rijeke i Čemernice. Tu je u blatuškom cretu domovina rijetkih biljnih vrsta, kao što je cretna breza (*Betula pubescens*) i rosika (*Drosera rotundifolia*).

Pretežno srpsko stanovništvo područja Petrove gore zadržalo je sve do danas mnoge kulturne osobine staroga svog zadružnog i rodovskog načina života, na koji je u mnogočemu bio nakampljen dugogodišnji život graničara.

JOSIP BAČI, Sarajevo

»Trebeviću, visoka planino...«

Povodom 20-godišnjice PD »Željezničar« u Sarajevu

Sjajni mjesec na Trebević sjeo,
Pa pogleda niza Sarajevo.
Oj, Trebeviću, visok teferiću,
S tebe mi se vidi Sarajevo.

Stihovi mnogih narodnih pjesama o Trebeviću vrlo rječito govore da je taj moćni zaštitnik grada na Miljacki bio omiljeno izletište ne samo danas nego i u prošlosti.

Iz starih spisa poznato je da je Trebević kao izletište rado bio posjećivan još za vrijeme turske vladavine Bosnom. To se može zaključiti i po tome što su sarajevski lovcii, pa i teferičlje, vrhu Trebevića dali ime Sofe (stolovi), a ovaj naziv se zadržao u narodu sve do današnjih dana.

Po okupaciji Bosne od strane austro-ugarske monarhije, u Sarajevo dolaze strani radnici i inteligencija, koja je sa sobom donijela određene navike za turizam i planinarstvo, te se već 1892. godine osniva turistički klub, a 1905. godine društvo »Prijatelj prirode«. Planinari ovih društava oduševljeni su ljepotama sarajevske okoline, ali njihova pažnja ponajviše privlači Trebević, pa se s pravom može reći da se na Trebeviću počelo i radati bosansko-hercegovačko planinarstvo.

Austrijske vlasti, uvidajući važnost Trebevića u obrani Sarajeva, prvenstveno izgraduju ceste u strategijske svrhe. O tome svjedoče još i danas sačuvane željezne kuke koje su ugrađene u kameni podzid ceste na Osmicama, a u svoje vrijeme služile su za izvlačenje topova pomoću užadi. Na nekoliko isturenih mjesta na Trebeviću, kao što su Zlatište, Palež i Bogoševac izgrađena su vrlo masivna kamena utvrđenja koja i sada postoje. Ostaci takvih utvrđenja još uvijek postoje na Draguljcu i na samom vrhu Trebevića. Jedna od tih cesta išla je sa Bistrikia preko Hrida, Čoline kape, uz vodovodne rezervoare, na Ravne. Ovaj put dobio je naziv »Apelov put« (Appel-Strasse) po generalu baronu Michaelu Appelu, zemaljskom poglavaru Bosne i Hercegovine. Drugi put išao je preko Kovačića na Hambinu Carinu i preko Osmica (serpentina) na Ravne. Sa Ravna put je dalje vodio u selo Dovliće, pa preko Udeša u selo Jasik i Bistrlicu, te dalje do vrela Prače. Na Bistrici i vrelu Prače izgrađeni su rezervoari odakle se preko Trebevića još i danas grad snabdijeva nadaleko poznatom sarajevskom vodom.

Trebević, kao prirodni nastavak planine Jahorine, pruža se s jugo-istoka prema sjevero-zapadu. Prema sjevero-istoku spušta se u kanjon Miljacke, a na zapadu nastaje u prostranom sarajevskom polju. Sa Jahorinom, koja mu leži na istočnoj strani, vezan je preko Velikog i Malog Stupnja, dok ga sa južne strane opasuje Kasindolski potok.

Nadmorska visina Sarajeva je oko 550 m, a vrh Trebevića visok je 1629 m. Sjeverna, šumom obrasla strana Trebevića, vidljiva je iz svih krajeva Sarajeva. Južnu, golu stranu lijepo je posmatrati iz naselja podno Igmana ili Sarajevskog polja.

U opisu Trebevića, bez sumnje, njegov vrh zaslužuje posebnu pažnju zbog toga što za lijepog vremena pruža posjetiocu vrlo širok vidokrug. S vrha se vidi čitav lanac planina koje okružuju Sarajevo: Zvijezda, Ozren, Bukovik, Crepoljsko, Romanija, Ravna planina, Klek i Borovac, Jahorina, Treskavica, Hojta, Bjelašnica, a kroz njihova sedla vide se i udaljeni planinski vrhovi Maglića, Zelengore, Visočice, Prejna, Čvrsnice, Lisina, Bitovnje, Zeca, Vranice i na krajnjem zapadu Vlašića.

U prošlosti je svaki izlazak na Trebević, a napose na njegov vrh, smatran za naročiti poduhvat o kojem se govorilo s divljenjem.

Između dva svjetska rata sarajevski planinari vrlo često su izlazili noću na vrh Trebevića, da bi odatle u cik zore gledali izlazak sunca. Pošlo bi se obično pred ponoć, a na vrh izletnici bi stigli oko tri sata ujutro. Pogled na izlazak sunca s vrha Trebevića ne može se usporediti s izlaskom na nekom drugom mjestu ili planini. To predstavlja izuzetan i veličanstven prirodni spektakl kojeg treba doživjeti, a ni naj-

Ijepši pjesnički opisi nisu dovoljno uporedivi sa ovim doživljajem. No, nažalost, danas je taj običaj gotovo potpuno isčezao kod posjetilaca Trebevića, pa i samih planinara.

Pouzdano se zna da je šuma na Trebeviću nekad bila veoma gusta i bogata raznovrsnom divljači: vukovima, lisicama, vjevericama, tetrijebovima, jastrebovima. Danas je, međutim, prava rijetkost vidjeti lovca na ovoj planini. Tu i tamo nade se još po koji zec i vjeverica, a rijetko lisica ili neka druga divljač, dok o vuku seljaci uopće više ni ne govore.

Do današnjih dana sačuvana je stara šuma u predjelima oko Dobrih voda prema vrhu. Na tom području ima omorike, jele i smrče, a nade se i po koji ariš. Od bjelogorice bilo je bukve, ali je dosta isječena za vrijeme prošlog rata. Međutim, još uvijek ima breze, topole i ljeske. Za vrijeme austrijske uprave vršeno je pošumljavanje Trebevića. Pošumljen je 1890. godine predio od Ravna prema Dobroj vodi i od Bogoševca do Draguljca. U periodu između dva svjetska rata posadene su sadnice na Paležu iznad Curinih njiva i u predjelu Čoline kape i vodovodnih rezervoara. Za vrijeme okupacije znatni kompleksi šume bili su posjećeni, pa se odmah poslije oslobođenja prišlo novom pošumljavanju. Već 1945. godine pošumljene su ogoljeli Osmice i zapadne padine Paleža, kao i pojedini predjeli oko samog vrha. U toku 1967—1968. godine šumsko preduzeće sjeklo je između Brusa i Dobre vode, a i jaki vjetrovi oborili su dosta stare šume oko Brusa. Treba naglasiti da se dobar dio grada prije rata godinama snabdijevao drvima iz trebevičkih šuma. Seljaci bi drva donosili na konjima u grad, tako da je prodaja drva na ovaj način za veliki broj seljaka s Trebevića predstavljala osnovni oblik njihovog zanimanja. Napor i trud nekoliko generacija oko pošumljavanja, iako je urođio plodom, danas postepeno propada jer izgleda nema dovoljno razumijevanja da se ono što je ostalo, sačuva. Sve su češće pojave »divljih« drvosječa, pa to još više doprinosi uništavanju šumskog blaga.

Po šumama, a osobito po pitomim stranama od Dobre vode prema vrhu, rastu šumske jagode, borovnice i više vrsta jestivih gljiva. Od ljekovitog bilja ima šumarice i lazarkinje. U sadenoj šumi na Draguljcu ima ciklama, ali je posjetioci nemilice beru, te postoji bojazan da se ovo prijatno mirisno šumsko cvijeće potpuno iskorijeni. Po livadama Puhove ravni susrećemo encijan i spomenak, a u proljeće, čim se snijeg otpali, nalazimo kukurijek, jajgorčevinu, šafran i visibabu. U kasnu jesen, umjesto jednolike zelene boje, kada bjelogorica mijenja boju lišća od žute do crvene, Trebević pruža prekrasnu sliku.

U geološkom pogledu Trebević je graden jednostavno i pravilno. Donji slojevi po svojoj formaciji pripadaju starom paleozojskom dobu i to karbonu i permu, dok su gornji slojevi sastavljeni od trijaskih sprudnih krečnjaka nastalih taloženjem algi sa krečnjačkim skeletom prije 180 milijuna godina, u periodu kada je ove krajeve pokrivalo srednje trijasko more. Među algama sa krečnjačkim skeletom najmnogobrojnije su bile alge pod nazivom Diplopore, pa su krečnjačke naslage dobine nazići po ovoj vrsti alga »diploporski krečnjaci«. Ove vrste nasлага, osim na Trebeviću, nalaze se još na Kremni kod Užica i na Magliću.

Geološka je grada, razumljivo, uticala i na pojavu pitke vode. Izvori dosežu do 1300 m nadmorske visine, a iznad te granice nema izvora, pa se planinarska kuća pod vrhom Trebevića (1560 m) snabdijeva kišnicom. Izvori pitke vode nalaze se na Dobroj vodi, Puhovoj ravni i u svim naseljima, kao u Gornjim i Donjim Medušima, Dovlićima i ispod Udeša. Osim izvora, otvorene su česme na Brusu, Ravnama i nižim predjelima Trebevića prema gradu — na Souk bunaru, Hambinoj Carini, ispod Osmica, Komatinu, Curinim njivama, Knjegincu i Hadžiabdinici, a puštene su česme iz vodovodnih rezervoara ispod Draguljca i ispod Čoline kape.

Kao što je geološki sastav uticao na pojavu pitke vode, tako su izvori uticali na podizanje naselja po Trebeviću, koja su dosta brojna — Jasik, Pavlovac, Stupanj, Dovlići, Meduši, Studenkovići, a u nižim predjelima Tvrđinići, Petrovići i Miljevići. U ove krajeve seljaci su se doselili prije više od 200 godina iz Crne Gore i Hercegovine na kmetska selišta. Seljaci se uglavnom bave stočarstvom. Zahvaljujući izgradenim putevima, dobar dio mještana iz trebevičkih sela danas je zaposlen u gradu.

Iako su se naselja gradila tamo gdje je bilo pitke vode, prvi sarajevski planinari ipak upiru svoje poglede prije svega na sam vrh Trebevića. Bosansko-hercegovački turistički klub otvara 1896. godine pod vrhom Trebevića prvi planinarski objekat u

Bosni i Hercegovini. Kuća je sagrađena od kamena, a imala je samo prizemlje. Unutrašnji prostorije sačinjavale su: kuhinja, blagovaonica i četiri sobe za spavanje. Jedna od soba bila je namijenjena isključivo za ženske posjetioce. Interesantno je da se taj običaj zadržao sve do danas kod nekih planinarskih kuća u Bosni.

Poslije Prvog svjetskog rata Društvo planinara Bosne i Hercegovine preuzima inicijativu i orijentiše se na izgradnju planinarskih skloništa manjeg kapaciteta poticajloj Bosni i Hercegovini. Izuzetno, odlučuje da kuću pod vrhom Trebevića adaptira i nadograditi sa još jednim spratom i potkovljem. U prizemlju ostaje samo kuhinja i blagovaonica, na spratu su sobe s posteljama, dok su u potkovljvu ležaji. Ova adaptacija započeta je 1921. godine, a završena dvije godine kasnije. Zanimljiv je podatak, koji ne bi trebalo da padne u zaborav, kako je društvo došlo do finansijskih sredstava za proširenje kuće. U to vrijeme u upravnom odboru društva već je bio Suljo Suljagić, dugogodišnji i vrlo poznati bosansko-hercegovački planinar. Iz njegovih zabilježaka saznajemo da je društvo imalo svega jednu četvrtinu potrebnih sredstava za proširenje kuće. Da bi nabavio razliku, Suljagić odlazi u Beograd kod tadašnjeg ministra za trgovinu i turizam Krajača. Iako se Suljagić osobno poznavao s ministrom, ovaj ga je odbio riječima: »Da li vam je poznato da ministar danas ne prima.« Suljagić se obraća njegovom pomoćniku Jankoviću porijeklom iz Bosne. Upornog Suljagića Janković upućuje Ministarstvu šuma, a tamo je Suljagić našao načelnika Luju Novaka, također jednog od svojih poznanika. Ovaj Suljagića objeruče prima i izjavljuje da Ministarstvo jedva čeka nekoga iz Bosne s takvom molbom. Istog dana Suljagić dobiva rješenje kojim se društvo dodjeljuje pomoć iz Fonda za pošumljavanje u iznosu od 150.000 dinara. Na taj način bila su osigurana finansijska sredstva. Po dovršetku objekta u kući je bio smješten lugar, koji je ujedno bio i njen čuvar. Nešto kasnije kuća je imala svog stalnog domaćina. Od tada pa do Drugog svjetskog rata u kući se mogla dobiti kompletan ishrana. Tokom sve četiri godine rata kuću su zaposjeli njemački okupatori. Po njihovu povlačenju kuća je ostala prilično oštećena, ali je odmah iduće godine bila popravljena dobrovoljnim radom sarajevskih planinara. Brigu oko kuće je preuzeala planinarska sekcija Fiskulturnog društva »Željezničar«. U februaru 1954. godine kuća je do temelja izgorila. Inicijativu za ponovnu izgradnju pokrenulo je Planinarsko društvo »Željezničar«, ali su se pripreme razvukle uslijed finansijskih prilika, tako da je obnova započeta tek u junu 1957. godine. U želji da se u buduće kuća zaštiti od požara, odlučeno je da se čitav dom sagradi od kamena. Otvorene kuće bilo je u 1960. godini.

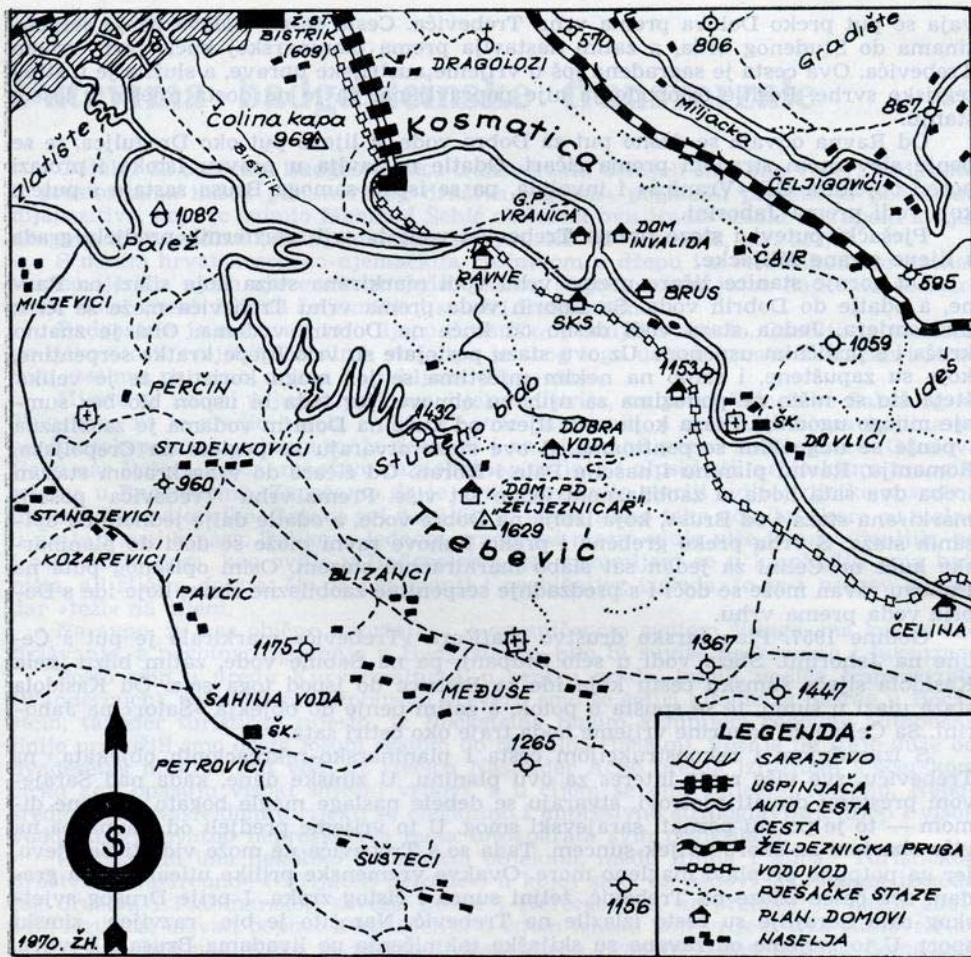
Drugi planinarski objekat sagradio je 1932. godine na Ravnama (1010 m) tadašnje Planinarsko društvo »Romanija« iz Sarajeva. Prilikom povlačenja okupatora 1945. godine dom je demoliran, ali ga je iste godine obnovila planinarska sekcija Fiskulturnog društva »Udarnik«. Ovaj objekat predat je 1947. godine ugostiteljstvu, ali je 1953. godine vraćen planinarama na intervenciju Planinarskog saveza BiH. Brigu je preuzeo Planinarsko društvo sarajevskih grafičara »Trebević«. Pod upravom ovoga društva kuća je ostala sve do 1966. godine, kada ju je kupila Investicijska banka iz Sarajeva za odmor i rekreaciju članova svog kolektiva.

Između dva rata planinari su se mogli skloniti još i u prostorije lugarnice na Ravnama, popularno nazvane »Prvi šumar«, kao i u privatnom ugostiteljskom objektu na Brusu.

Osim vrha Trebevića, omiljeno izletište planinara bile su i Dobre vode. Ovaj predio dobio je naziv po jakom i vrlo hladnom izvoru, koji je bio kaptiran još za vrijeme austrijske uprave. Pored česme nalazila se jedna seoska kuća u kojoj su izletnici mogli prigotoviti hranu. Poslije Drugog svjetskog rata na tom mjestu Turistički savez BiH sagradio je lijep turistički objekat, koji je do sada promijenio nekoliko vlasnika.

Kako je poslije oslobođenja nastala intenzivna izgradnja planinarskih objekata, to je i Planinarsko društvo »Trebević« počelo u 1953. godini s izgradnjom još jedne kuće i to na Čelini (1200 m). Ova kuća je otvorena 3. aprila 1955. godine povodom proslave 10-godišnjice oslobođenja Sarajeva. Planinarski dom ima stalnog opskrbnika, a udaljen je jedan sat hoda od Brusa. Nalazi se uz samu cestu koja preko Trebevića vodi za Jahorinu.

Bivši privatni ugostiteljski objekat na Brusu poslije oslobođenja preuzeo je Planinarsko društvo »Treskavica« iz Sarajeva, a na traženje ugostiteljstva, po izgradnji žičare na Trebeviću, ovaj objekat je ponovno vraćen ugostiteljstvu u čijem je i sada vlasništvu. Prema predviđanjima ovaj objekat koji je već dotrajao bit će

srušen, a na njegovom će se mjestu sagraditi novi reprezentativni ugostiteljski objekt.

Nešto ispod Brusa izgradio je poslije oslobođenja Smučarski savez BiH manji objekat s malom skakaonicom. I ovaj je objekat često mijenjao vlasnike, a u zimu 1968. godine je izgorio. Skakaonica je također srušena zbog neodržavanja.

Na novoprosjećenoj cesti, koja vodi od gornje stanice žičare prema Brusu, Građevinsko preduzeće »Vranica« iz Sarajeva sagradio je dom za potrebe svojih radnika, a u njegovoj neposrednoj blizini Udruženje ratnih vojnih invalida izgradilo je nešto veći objekt za oporavak svojih članova. Oba objekta otvorena su i za ostale posjetioce.

Desetak minuta hoda od Brusa prema Čelini Kreditna banka iz Sarajeva ima svoj dom zatvorenog tipa.

Pored same gornje stanice žičare, na Draguljcu, sagrađen je restoran »Vidikovac« iz kojeg se pruža lijep pogled na najveći dio Sarajeva i područja sjeverozapadno i sjeveroistočno od grada.

Telefonsku vezu sa Sarajevom ima planinarska kuća pod vrhom Trebevića, na Dobroj vodi, na Ravnama, Invalidski dom i Dom kreditne banke.

Prilaz Trebeviću danas je najpogodniji žičarom ili kolskim putem.

Iz grada, preko Vraca i Osmica, Ravni, Brusa i dalje preko Čeline i Bistrice do Jahorine vodi cesta koja će uskoro biti asfaltirana. Oko 1,5 km prije Ravna od-

vaja se put preko Dolova prema vrhu Trebevića. Cesta se od Dolova penje serpentinama do Studenog brda, a zatim nastavlja prema planinarskoj kući pod vrhom Trebevića. Ova cesta je sagrađena još u vrijeme austrijske uprave, a služila je u strategijske svrhe. Poslije oslobođenja nije popravljana, pa je na dosta mesta u lošem stanju.

Od Ravna odvaja se desno put za Dobre vode, a lijevo put oko Draguljca, te se penje sjevernom stranom prema Žičari. Odatle nastavlja u pravcu Istoka i prolazi pored objekata GP »Vranica« i invalida, pa se ispod samoga Brusa sastaje s putem koji vodi prema Jahorini.

Pješački putevi i staze prema Trebeviću vode iz svih perifernih predjela grada s lijeve strane Miljacke.

Od gornje stanice Žičare prema vrhu vodi markirana staza koja silazi na Ravne, a odatle do Dobrih voda. Sa Dobrih voda prema vrhu Trebevića može se ići u dva smjera. Jedna staza vodi desno od kuće na Dobrim vodama. Ona je znatno kraća i s priličnim usponom. Uz ovu stazu postojale su vrlo lijepo kratke serpentine, koje su zapuštene, i samo na nekim mjestima se još mogu koristiti, te je velika šteta što se ništa ne poduzima za njihovu obnovu, jer tada bi uspon bio bez sumnje mnogo ugodniji. Staza koja vodi lijevo od kuće na Dobrim vodama je zaobilazna i penje se dugačkim serpentinama. S ove staze otvaraju se pogledi na Crepoljsko, Romaniju, Ravnu planinu i naselja Pale i Koran. Od Žičare do vrha kraćom stazom treba dva sata hoda, a zaobilaznom jedan sat više. Prema vrhu Trebevića postoji markirana staza i od Brusa, koja izbija na Dobre vode, a odatle dalje jednom od opisanih staza. S vrha preko grebena i preko Puhove ravni može se doći do planinarske kuće na Čelini za jedan sat slabo markiranom stazom. Osim opisanog puta na Puhovu ravan može se doći i s predzadnje serpentine zaobilazne staze, koja ide s Dobrih voda prema vrhu.

Godine 1957. Planinarsko društvo grafičara »Trebević« markiralo je put s Čeline na Jahorinu. Staza vodi u selo Stupanj, pa na Šabine vode, zatim blizu sela Kasidola siječe šumsku cestu koja ide sa Bistrice do ispod toga sela. Od Kasidola staza ulazi u šumu, te se spušta u potok, a zatim penje do objekta »Sator« na Jahorini. Sa Čeline do Jahorine vrijeme hoda traje oko četiri sata.

S izgradnjom i rekonstrukcijom cesta i planinarsko-rekreacionih objekata na Trebeviću, sve više raste interes za ovu planinu. U zimske dane, kada nad Sarajevom prestanu duvati vjetrovi, stvaraju se debele naslage magle bogato zasićene dimom — to je po zlu poznati sarajevski smog. U to vrijeme predjeli od Ravna pa na više obasjani su skoro uvijek suncem. Tada se s Trebevića ne može vidjeti Sarajevo, jer ga potpuno preplavi magleno more. Ovakve vremenske prilike uticale su da građani sve češće izlaze na Trebević, željni sunca i čistog zraka. I prije Drugog svjetskog rata Sarajlije su često izlazile na Trebević. Naročito je bio razvijen zimski sport. U to vrijeme održavana su skijaška takmičenja po livadama Brusa i Dovlića, a za veća natjecanja služila je trebevička cesta. Osim skijanja, na cesti su se održavala takmičenja saonicama i ligurama (niski bosanski jednosjed). Start bi obično bio na Ravnama, a cilj na Vrbanji mostu u gradu. Modernizacijom ceste preko Trebevića za Jahorinu potpuno je onemogućen bilo kakav zimski sport cestom. Mnogi ljubitelji ovoga sporta preselili su se na Jahorinu. No boravak na Jahorini prilično je skup, naročito za omladinu skromnih prihoda, pa je 1962. godine poduzeta akcija za oživljavanje zimskog sporta na Trebeviću, ali pokušaj nije uspio. Bio je sagraden ski-lift prema Dobrim vodama, a proširena je znatno i pješačka staza od Dobrih voda do Brusa. Međutim, zbog slabog interesa, ski-lift je demontiran, a staza Dobre vode — Brus pala je u zaborav. Danas se na toj stazi može vidjeti samo po koji usmaljeni smučar.

Dolaskom proljeća i ljeta ne prestaje interes za Trebević, samo se mijenja struktura posjetilaca. U ova godišnja doba sve je više pješaka koji se vidaju na već dobro poznatim stazama. U ljetnim danima Trebević sa svojom debelom hladovinom pruža ugodno osjećenje od gradske vrućine. U nedjeljne dane već u ranim jutarnjim satima stoje građani u dugim redovima pred Žičarom i strpljivo čekaju na red da bi se za svega desetak minuta našli na Trebeviću.

Jedino u jesen, kada se guste magle i niski oblaci spuste oko planinskih visova, a jednolična i dosadna kiša danima zalijeva grad na Miljacki, tada Trebević ostaje pust, ali ne i osamljen. Tih dana na njemu se mogu naći pojedini vjerni planinari koji ga ni tada ne zaboravljaju.

Putevima badgasteinske transverzale

Odluku da obidemo Badgasteinsku transverzalu donijeli smo one večeri kada smo u prostorijama našeg planinarskog društva »Igman« pogledali projekciju pedesetak dijapožitiva, koje je snimio Mehmed Šehić obilazeći ovu transverzalu s grupom svojih drugova 1968. godine (»Badgasteinske šetnje«, NP 11–12, 1968, str. 253).

S malim hrvatskosrpsko-njemačkim rječnikom u džepu i s vrlo oskudnim poznavanjem jezika naših sjevernih susjeda, jednog augustovskog jutra nadosmo se Mirsada, Bato, Hasan i ja na željezničkoj stanici Badgastein.

Badgastein je malo, ali vrlo lijepo turističko i banjsko mjesto. Osobito je poznato po ljekovitosti svojih mineralnih voda, pa je zbog toga uvijek kreato domaćim i stranim gostima, naravno, onima s »dubljim džepovima«.

Mjesto se nalazi u jugozapadnom dijelu Austrije, na pruzi Vilach — Salzburg — München. To je gradić hotela i vila, ali vrlo luksuznih, s nekoliko žičara kojima se za desetak-petnaest minuta može dosegnuti i na visine od preko 2000 metara. Oduševljava nas čistoća grada, mnoštvo raznobojnog cvijeća i alpski stil arhitekture mnogih zdanja u Badgasteinu. Zapažamo da je ovdje poglavito stariji svijet; rijetko susrećemo mlađice i djevojke. Gotovo svi gosti (ili se nama samo tako učinilo) skoro su stalno u pratnji svojih pasa. Toliko u jednom gradu još nisam video više i raznovrsnijih, pa i otmjenijih pasa, kao ovdje u Badgasteinu. Ne razumijem se u kinologiju ama baš ništa, ali stičem dojam: što je pas manji i neobičnijeg izgleda, to je i njegov gospodar »teži« na cijeni.

Naravno, za nas obične »smrtnike«, s ograničenom svotom šilinga, ma kakvo zadržavanje, a pogotovo spavanje u Badgasteinu, bilo bi suviše neskromno i luksuzno.

Pošto smo u uredu Kurverwaltung, u centru grada, kupili vodiče transverzale (Wanderbuch), poštanskim autobusom prevezli smo se četiri kilometra natrag u Böckstein, takoder turističko mjesto. Iz Böcksteina malim kombijem redovne autobusne linije produžili smo dosta lošom cestom do Nasfelda (1558 m). Vožnja ne traje duže od dvadesetak minuta. Put vodi uz rječicu Nasfelder Ache prema izrazitom glečerskom cirku koji opasuju visoki snježni vrhovi, a u čijem se dnu smjestio Nasfeld. Neposredno pred Nasfeldom u rijeku se elegantno i impresivno strmoglavljuje lijep i visok vodopad, vjerovatno nepreskočiva meta fotoaparata svih posjetilaca.

U Nasfeldu ima nekoliko turističkih objekata, među njima i kuća Turističkog društva Naturfreunde (»Prijatelj prirode«) u kojoj smo, na osnovi sporazuma između tog društva i Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, uz predočenje naših članskih knjižica, uživali popust u konačenju u istom iznosu koji vrijedi i za članove Naturfreunde kod nas. Kuća je potpuno opskrbljena hranom i ima stalnog domaćina.

Nasfeld je naša prva kontrolna tačka, koja nam je donijela sedam bodova. Toga istog dana, bez opreme, šetnjom »skinuli« smo još jednu kontrolnu tačku — Bockhartseehütte (10 bodova). Markirani put do ove kuće vodi odmah iza objekta Naturfreunde serpentinama u pravcu sjevera. Nije trebalo ni čitav sat laganog hoda, a već smo sjedili u lijepom alpskom ambijentu. U blizini kuće je poveće jezero — Bockhartsee, na nadmorskoj visini 1950 m. U suprotnom pravcu od jezera, tamo preko Nasfelda, pred nama se ispriječio sjeverni dio masiva Hohe Tauern na čijem se prelazu, koji je u karti obilježen kao Mallnitzer Tauern, vidi Hagenerhütte — naša slijedeća kontrolna tačka, koju namjeravamo posjetiti sutra. Čaj s limunom, kakav u našim planinarskim domovima obično ne platimo više od par desetina starih dinara, ovdje nas je stajao po sedam šilinga. Ovo nas još više uvjери u našu staru poslovnicu koja kaže: »Ko nosi, taj ne prosi«. Sada smo se, naime, osvjeđočili da smo bili potpuno u pravu kada smo na ovaj put ponijeli sa sobom dosta hrane.

Drugog dana transverzala nas je vodila preko doline Nasfeldertal do dobro markiranih serpentina ispod Mallnitzer Tauern na kome se nalazi Hagenerhütte. To jutro osvanulo je vedro i prijatno. Samo je gore na Mallnitzer Tauern navaljen ogroman oblak, koji nam skriva pogled na kuću. Stalno se okrećemo desno i lijevo. Iz snježnika sa svih strana cure potoci i potočići i prave manje ili veće slapove. Gore iznad nas, na vrhovima koje kruniše Hagenerhütte (2446 m), oblaci sve više kuhaju i prave čudnovate spletote oko najistaknutijih šiljaka. Negdje sa pola serpentina, gdje smo napravili predah, izbrojali smo 27 što manjih što većih potoka koji se cijede čak i s visine od 2400 metara i u Nasfeldu čine rijeku Nasfelder Ache.

Tri sataiza Nasfelda, naravno, uz nekoliko odmora, pošteno predahnusmo u Hagenerhütte. To je prijatna i vrlo ukusno uređena planinarska kuća. Smještena je na uzvišenju, pa kad nije obavijena maglom, vidi se iz velike udaljenosti i s raznih strana. Hagenerhütte je granica između dva izrazita glečerska cırka — onog na čijem se dnu nalazi Nasfeld i cırka na suprotnoj strani prema Mallnitzu. Istovremeno, kuća je na samoj granici između dvije austrijske pokrajine — Kerten i Salzburg.

Utemeljitelji Badgasteinske transverzale osobito su cijenili prelaze s vrha na vrh ili iz doline preko vrha u drugu dolinu, pa su za takve prelaze odredili i posebne bodove. Kuća Hagenerhütte donijela nam je 20 bodova, a činjenica da smo preko nje prešli iz jedne doline (Nasfeldertal) u drugu (Mallnitz) donijela nam je daljih 40 bodova.

Od kuće Hagenerhütte ima nekoliko markiranih putova koji vode u Mallnitz. Mi smo izabrali onaj najkraći, preko Jamnighütte, kuće koja se nalazi na gornjem rubu pojasa šume, negdje na pola puta između Hagenerhütte i Mallnitzu. Sada nam je mnogo lakše jer se od Hagenerhütte stalno spuštamo sve do u sam Mallnitz (1193 m). Put od kuće do Mallnitzu prešli smo za tri sata.

Mallnitz je manje, ali čini mi se ljepše turističko mjesto od Badgasteina. Turističko društvo Naturfreunde ima ovdje svoje prenoćište, koje se nalazi skoro na samom kraju Mallnitzu prema željezničkoj stanicici. Sastoji se od jedne prostorije s kuhinjom i dva skupna ležaja za petnaestak osoba. Ako kuća nije otvorena, ključ se može dobiti od prometnika na željezničkoj stanicici.

Prenoćili smo u prenoćištu »Alpenvereina«, koje se nalazi pod istim krovom s prostorijama »Naturfreunda«, ali je udobnije. Uz čašicu čiste bosanske šljivovice domaćicu prenoćišta frau Schopperl, nije trebalo mnogo uvjeravati u našu pripadnost istoimenoj jugoslavenskoj organizaciji, pa smo, zahvaljujući tome, dobili čak najveći procenat popusta za konačenje; spavanje smo platili po osam šilinga, što je neuporedivo jeftinije nego u ma kojem drugom turističkom ili planinarskom objektu.

Iz Mallnitzu transverzalu smo mogli nastaviti preko Korn Taurna do Badgasteina, ali po našoj ocjeni, za osvajanje zlatne značke to nije bilo neophodno, pa smo odlučili da se vozom precabimo ponovo u Badgastein.

Između Mallnitzu i Böcksteina (oko 10 km) još uvijek nije izgrađen automobilski put, pa ispod Hohe Tauern prolazi željeznički tunel dug 8551 m koji spaja ova dva gradića. Sva motorna vozila koja s juga dolaze u Mallnitz ili sa sjevera u Böckstein, tovar se zajedno sa svojim vlasnicima na dugi željeznički karavan specijalnih vagona i prebacuju iz Mallnitzu u Böckstein, i obratno.

Na našu nesreću u Badgastein smo došli u nedjelju, kada su sve trgovine zatvorene, pa smo prema Hüttenkogelu (2231 m) i Graukogelu (2492 m) — vrhovima iznad Badgasteina na kojima se nalaze slijedeće kontrolne tačke, krenuli žičarom bez hljeba. Jednom, pa drugom žičarom ispeli smo se, naravno, neplaninarski, na visinu od oko 2000 metara i dospjeli ispod samog vrha Hüttenkogela. To što smo pošli bez hljeba osobito je pogodilo Hasana i mene, jer komadić hljeba koji se dobije uz jelo u austrijskim restoranima, za naše bosanske pojmove upravo je smješno malen. No čista bosanska šljivovica i ovdje je učinila svoje. Nakon druge čašice, vlasnik restorana na gornjoj stanicici žičare odobrovoljio se i prodao nam toliko potreban hljeb. Tako smo mnogo bezbrižnije krenuli dalje, iako nam je predstojaо dosta dug i naporan put.

Hüttenkogel smo »osvojili« za svega 40 minuta, a time i novih osam bodova. Odavde je lijep pogled na panoramu Badgasteina sa Böcksteinom i Hofgasteinom. Za lijepa vremena odavde se vidi i Grossglockner. Na suprotnoj strani duboko dolje pod vrhom, u crnogoričnoj šumi čamilo je usamljeno jezero Reedsee. Pokretom očiju pravimo pregled puta koji danas treba da predemo. Čini nam se da se Graugel (2492 m), naša prva slijedeća tačka, može dohvatići rukom i nikako ne vjerujemo u inače vrlo tačne i precizne oznake putnih udaljenosti; kao da do Graukogela nema 50 minuta koliko je naznačeno na tablici uz markirani put. Uspon do tog, na našem putu najvisočijeg vrha, dosta je težak. Iako to nije bogzna kakva visina, ipak osjećamo posljedice koje vjerojatno nastupaju zbog razrjedenog zraka. Odmaramo se često. Naše teškoće uvećane su teretom naprtinjača, pa se prema vrhu krećemo dosta sporo. Vrh se čas vidi, čas ga potpuno obavije gusta magla, pa se čovjeku čini da mu se valja ispeti na same oblake. Pošto smo se pošteno oznojili i utrošili upravo precizno predviđenih 50 minuta, bili smo na samom vrhu. Graukogel je zaista pravi vrh. Vrlo je šiljast. Sve strane su mu jako strme i duboke. Na trigonometrijskoj tačci ima prostora tek toliko da se mogu smjestiti 3—4 čovjeka i veliki drveni križ na kome je pričvršćena limena kutija s pečatom kontrolne tačke. Još umorni i pod utiskom težine puta, ljudstvo se i gundamo zašto ovaj vrh donosi samo 13 bodova.

Tek što smo se kojih pedesetak metara počeli spuštati s vrha, sinu Bati ideja (naravno, u dobroj namjeri, da ipak nekako skratimo put) da se pokušamo spustiti strminom čije se podnožje nalazi dolje duboko na samoj obali jezera Palfnersee, nedaleko od Palfnerscharte. Na strmini ima dosta kamenja i trave. Gledajući odozgo učini nam se da nema prepreka za koje bi trebala alpinistička vještina. Kiša neprestano pada, a grmljavinu se povećava. To nas još više nagna da ne okljevamo. Prihvativmo Batinu ideju, krenusmo niz strminu.

Mirsada i Hasan, mlađi i lakši, a i smjeliji od nas dvojice, prvih 20 — 30 metara prosto odsakutaju pred nama. Bato i ja idemo opreznije i polako. Što se više spuštamo, sve češće zastajemo. Podupiremo jedan drugome nogu da bi mogli napraviti slijedeći korak. Kiša, a zatim i grad prosuše se po nama kao iz otvorenog neba. Jedva se spustimo pod jednu kamenu strehu i sačekasmo dok utiša nevrijeme. Bato je sve nervozniji, tvrdi da tu nema nikavog izgleda za silaz. Htio, ne htio, morao sam biti što pribraniji. Hrabrim Batu, ma da je i meni samom bila prijeko potrebna riječ utjehe. Spuštamo se stopu po stopu, silazimo sat, dva, ali još uvijek ima dosta do podnožja. Hasana tjeramo da izvida takoreći svaki pedalj strmine. Kojih dvije stotine metara pri kraju spuštanja, prilikom precabivanja naprtnjače niz jednu neugodnu stijenu, izmače se Hasanu Batina naprtnjači i poče se kotrljati niz kamenjar i travu sve više povećavajući brzinu. U znak oproštaja sa lomljivim, ali vrednjim stvarima iz naprtnjače, Bato naprči nos, uozbilji lice i odmahnu objema rukama poput rode kada nevoljno i lijeno pokrene svoja dugačka krila.

Srećom, ni nama ni Batinoj naprtnjači nije bilo ništa, izuzev što su kocke šećera postale šećer u kristalu.

Nožni mišići napregnuti i naviknuti na naporno, skoro tročasovno spuštanje, teško se u nastavku puta prilagodavaju čak i na kretanje po ravnoj stazi.

Naravno, kao naravoučenje eventualnim budućim pohodarima Badgasteinske transverzale, nikako ne preporučujemo da na ovom dijelu transverzale krake put po našem uzoru. Jer, tačno je da je »prijekom preče«, ali je tačno i to da je »okolo bliže«.

Tako dodosmo i do Palfnerscharte, prevoja koji se nalazi između južnog grebena Gaukogela i Palfnerseekogela. Na samom prevoju zabijen je direk na kome je pričvršćena kutija sa pećatom kontrolne tačke (13 bodova). Čitav sat nastavismo spuštanje markiranom stazom do Reedseea. Reedsee je jezero dugo više od dvije stotine metara, a široko oko stotinu metara. Uz samu obalu, na jedan bor pričvršćena je kutija sa štampljom kontrolne tačke (10 bodova), a na suprotnoj strani jezera je napuštena planinarska kuća.

Noć se već približavala, a kiša je ponovo počela da pada. U dilemi smo: da li zanoći na jezeru ili put nastaviti strmim serpentinama više od dva sata hoda u Prossaualpenhaus u kojoj nije sigurno da ćemo naći prenoćište. Odlučisemo se da je bolje »ptica u ruci nego golub na grani« i udosmo u napuštenu kuću na obali jezera.

U kući ima ponešto od opreme — peć, stolovi, stolice... Bato naloži vatru, Mirsada spremi večeru, a Hasan i ja napravisemo improvizovane ležajeve.

Daleko od bilo koga, u napuštenoj kući na obali usamljenog jezera i sami se osjećamo usamljenim. Idila predvečerja i prvi sumrak na Reedseeu podsjeti nas na Trnovačko jezero na Magliću ili na noć u Lučkim kolibama Zelengore.

Poranismo slijedećeg jutra i kroz gustu crnogoričnu šumu poče naše spuštanje serpentinama prema kanjonu rječice Köttschach. Za nešto više od jedan i po časa nadosmo se na lijevoj obali rijeke. Nastavismo put nizvodno tri-četiri stotine metara markiranom stazom, pa preko drvenog mostića predosmo na drugu stranu rijeke. Naša transverzalna karta pokazuje da prema Prossaualpenhaus treba ići uzvodno (oko 45 minuta) širokim šumskim putem kojim saobraćaju i automobili, a koji spaja Prossaualpenhaus sa Grüner Baumom i dalje sa Badgasteinom. Pečat kontrole tačke ovog područja je u kutiji pričvršćenoj na stablu jedne visoke omorike s desne strane puta, petnaestak minuta prije Prossaualpenhaus (7 bodova), tako da se bez nužde u ovu kuću i ne mora ići.

Naša sinočnja odluka da noć provedemo na Reedsee tek se sada pokaza ispravnom jer nam domaćica Prossaualpenhaus, na naše pitanje, ima li slobodnih soba, odgovori: »Alles besetzt.«

Ručasmo u ovoj kući po skupe pare i brže-bolje prvim kombijem koji saobraća na liniji Prossaualpenhaus — Grüner Baum, vratimo se prema našoj slijedećoj kontroloj tački — Poserhöhe.

Iz Grüner Bauma markirana staza prema Poserhöhe vodi odmah iza luksuznog i na oči vrlo lijepog planinskog hotela. Uspon počinje odmah i traje čitav sat sve do same planinske kuće do koje od Grüner Bauma treba savladati oko 500 metara visine. Kuća je uredna i simpatična, s lijepom kafe-baštom iz koje se, naročito noću, pruža divan vidik na čitav Badgastein i okolne vrhove. Ispred kuće, skoro kao na kakvom školskom reljefu, imali smo pregled gotovo čitavog do sada predenog puta, a i onog koji nam još predstoji. Vidjeli smo Nasfeld, Hüttenkogel, Graukogel, Reedsee, Prossaualpenhaus, a visoko iznad kuće Gamskarkogel kojem namjeravamo pohod učiniti sutra i time završiti naše putovanje po Badgasteinskoj transverzali.

Sa dosta mimike i uz po koju njemačku riječ saznadosmo od simpatične domaćice iz Poserhöhe da ima slobodnih soba za noćenje.

Razgledasmo bližu okolinu i pravac sutrašnjeg krećanja prema Gamskarkogelu, a onda se zavalismo u udobne krevete. Ja sačekah da moj »zimmerkolega« završi s uobičajenim nastupom hrkanja, pa onda i sam čvrsto zaspah.

Bez opreme, takoreći šetnjom, rano ujutro krenusmo prema Gamskarkogelhütte (2465 m). Pečat u ovoj kući donijet će nam posljednjih 25 bodova, koji nam, zajedno sa deset bodova iz Poserhöhe, daju pravo na zlatnu značku Badgasteinske transverzale.

Negdje na polovini puta između Poserhöhe i Gamskarkogelhütte, upravo tamo gdje se završava gornji pojaz šume, pored jedne kamare drva poboden je metalni stup s ukusno izrađenom tablicom. Iz lijepo ispisanih teksta razabramo da se mole posjetiocima koji idu na Gamskarkogel da do planinarske kuće ponesu po jedno drvo. Sa složenih drva pogled nam odluta prema vrhu i svima nam se učini da je razdaljina poprilična. Upravo i jeste tako, jer od kuće Poserhöhe do Gamskarkogela treba savladati oko 1000 metara nadmorske visine, a za to je potrebno dva do dva i po sata hoda. Ponesosmo po jedno drvo i za jedan i po sat nadosmo se u kući Gamskarkogelhütte, koja je sagrađena baš na samom vrhu. Ovdje smo čaj, i to bez šećera, platili čak 12 šilinga. Razgledasmo kuću i primjetisemo jednu staru fotografiju na kojoj se vidjela nešto oveća koliba. Ispod fotografije pročitasmo da je to izgled Gamskarkogelhütte još iz 1829. godine.

Povratkom u Poserhöhe, a zatim i u Badgastein završimo obilazak onolikog dijela transverzale, kolik nam je trebao za zlatnu značku. Kontrolnih tačaka na ovoj transverzali ima, međutim, 30. Na orientacionoj karti transverzale, koja je data uz ovaj članak, obilježena je čitava transverzala. Posjetiocima je ostavljena mogućnost da obidu one tačke za koje smatraju da su najinteresantnije. Za osvajanje bronzane značke potrebno je sakupiti 50 bodova, srebrne 100, zlatne 150 i velike zlatne značke 300 bodova.

U Badgasteinu, u uredu Kurverwaltung, tamo gdje smo kupili i vodiće, dobiju se i značke transverzale. Brončana značka staje 30 šilinga, srebrna takode 30, zlatna 40, a velika zlatna značka 50 šilinga.

Pohod na Tornik u Zlatiboru

Ko je makar jednom prošao Zlatiborom ponio je u sebi sliku ljepote najveće visoravni Srbije. Uvijek u njemu ima neke draži, divlje ljepote, zanosa koji opija. Ima li nekog ko je boravio na njemu a da par jednom nije zaželio da bude pjesnik, da kroz stihove opiše osjećanja koja ga o obuzmu?

Lijep je Zlatibor u svako doba godine. I u proljeće kad se krošnje drveća okite snježnom bjelinom mirisnog behara a bujnim pašnjacima zableje stada ovaca i jagnjadi. Divan je i kad mu ljeto izatka šarenim cílim od narcisa i drugog poljskog cvijeća na livadama. I jesenje magle i kiše ne mogu da umanju njegovu ljepotu. Pod zracima već prohладnog sunca preliva se Zlatibor u raskoši svojih boja u jesen. Sarolik je tada. Prelivaju se boje od zlačano žute do purpurno crvene. Tako veličanstveno lijep skida Zlatibor svoje ruho. I kad se stidljivo ukaže nagost hrastova, bukava i drugog drveća, ostanu mu vjerni borovi da oni osvježe oko putnika zelenilom i onda kad u zimu cijelu zemlju prekrije snijeg.

Takvog te volim, Zlatibore! Takvog te poznajem. Volim tvoje potoke, tvoju nemirnu dječicu što neumorno putuju ispod obronaka Tornika, Čigote, Vijgora, Kobilje glave i drugih visova. Njihova pjesma je nešto posebno. Svaki žubor, svaki udar vodenih kapljica o kamen što se ispriječio u vodi daju drugačiji ton. I sve se to sliva u jednu divnu, zanosnu muziku koju samo pjesnik može da osjeti.

Pjesnik, kažem, jer svaki onaj koji vidi i suhi šumski listić kojim se igra povjatarac i skale boja po dubokim jarugama, planinskim verigama i bliskim stijenama, koji sluša govor probudene prirode kad sokovi prodru kroz žile i istjeraju pupoljke, takav čovjek pjesnik je. I mora postati pjesnik. Ako ne po stihu, po osjećanjima sigurno.

Ljeto na Zlatibor dolazi laganim koracima ali je sigurno osvojilo visove, zagrlilo je svojim krilom čitav kraj i pružilo ga oku putnika u obilju rasvjjetane flore.

Besmrtni Fidija je promatrajući gorostasni Olimp, sav u oblacima, vajao likove starogrčkih bogova, njegove ga visine zanosile a bure i vjetrovi što su s njega dolazili nagonili ga da razmišlja o tim višim bićima koja su odmarala svoje udove na visokim tronovima s kojih su nizine tako pregledne.

S jednog takvog visa zavidio sam planincima na ljepoti koja im se oku pruža, a koje oni često nisu svjesni.

Ali jedno je sigurno. Bolje i više vidi gorštak nego ravnica. Više primjećuju planinčeve umne oči jer pred sobom imaju obilje čistih i jasnih predstava. To je osnov gorštakove bistrine, duhovitosti i snalažljivosti. S krševa i orlovske visina iz dana u dan nameće se planincu svijet toliko rijedak i stran onome čiji je horizont samo nebo i ravnica, prašina i fabrički dim. Jedan pogled u kretanje stada na čistoj padini obronka nekog brda, ili obazrivo prikradanje zvjerčice ka plijenu, stvara čitav niz pojmove. A taj se svijet slaže bez prekida. Tu je čitav niz tonova pjesme ili protesta prirode. I blagi žubor, i hučan šum potoka poslije žestoke kiše u planini, i kad tužno cvilenje a kad gromovito urlanje vjetra. Pa proljetno kačiperstvo biljaka i jesenje stidljivo obnažavanje. Sve to u igri tonova i boja za čijim se oponašanjem čovjek upinje od svoga najprimitivnijeg života. Baš toga ravnica nema. Da se priroda osjeti, da se ude u sve manifestacije njenog života, može se tek u njenoj čednosti, na visinama na kojima su svoje oduhovljenje tražili tvorci religijskih sistema. Praiskonska je težnja da se zamahne krilima, da se otvore vidici. I zato pravi planinar kad pogledom s visine obuhvati predjele koji leže pod njim i sam se osjeti nekim višim bićem, kao oni grčki bogovi s Olimpa koji su vidjeli sve, a vidjevši sve i znali sve.

* * *

Nedavno sam se sprijateljio s trojicom učenika gimnazije u Bajinoj Bašti — ljubiteljima planina i prirode. S njima sam od ranog proljeća skoro svake nedjelje odlazio na Taru šetajući ovom »kraljicom« srpskih planina. Spuštali smo se niz kanjon rječice Rače, jedinstvene prirodne tvorevine u zapadnoj Srbiji, otkrivali

nevidene ljepote predjela pod četinarima i divili se tankovrhim, vitkim Pančićevim omorikama. Susretali smo se sa stadima srna na paši i pojilu, posmatrali graciozne skokove divokoza sa stijene na stijenu i silazili u pećine iznad Perućca i manastira Rače.

Dogovorili smo se da početkom ljetnjeg školskog raspusta organizujemo jedan pohod na Tornik, najviši vrh Zlatibora (1496 m). Maršrutu smo do detalja isplanirali.

Sumovita brda ukazivala su se obasjana julskim suncem kad smo autobusom napuštali Bajinu Baštu. Vrhovi planina u susjednoj Bosni, preko Drine, igraju se sa nestošnim oblacima. Kilometri ostaju za nama. Kadinjača je sve bliže. Još malo i pitomi Račanski kraj izgubit će se u daljinu. Čuvene su serpentine uz Kadinjaču od sela Zaglavka do vrha. Ranije, po prvom većem snijegu, Bajina Bašta bivala je odsječena od Titovog Užica i drugih mjesta. Lome i biju se zimi vjetrovi na Kadinjači gradeći namete i po nekoliko metara visoke. Sada više toga nema. Vozila se probijaju širokim, asfaltnim putem a vrijedni putari i mašinisti na buldožerima čine da zastoja zbog smetova više ne bude.

Pratim put kojim smo išli, jer se on da sav pregledati. Kao kakva ogromna bijela zmija vijuga se naniže dok se ne izgubi u rascvjetanom zelenilu. Ne zna se prosto gdje da se zadrži pogled. Da li na drveću koje proljeće pokraj nas praveći prigodan hlad, ili na tirkizno-plavom nebu prošaranom paperjastim oblacima, ili na panorami koja se ukazuje sva u svojoj ljepoti, okičena i nasmijana u nasmijanom danu.

Motor brekće. Evo nas na vrhu!

Kadinjača. Krvava ali slavna epopeja branilaca Užica i Vrhovnog štaba u povlačenju iz Užičke republike 1941. godine. Ostao je na Kadinjači Radnički bataljon s komandantom Užičkog partizanskog odreda Dušanom Jerkovićem. Tri stotine proletera — metalaca, pekara, tkača — svojim grudima je zaustavljalo cito dan Nijemce dok su se njihovi drugovi povukli na Zlatibor. Diže se tu, na vrhu, veliki spomenik sa stihovima pjesnika Slavka Vukosavljevića:

»Rođena zemljo, jesli li znala
Tu je poginuo bataljon ceo?
Crvena krv je procvetala
Kroz snežni pokrov hladan i beo.
Noću je i to zavejao vетар
Al ipak na jug vojska korača.
Pao je četrnaesti kilometar
Al nikad neće KADINJAČA.

Spuštamo se prema Titovom Užicu. Odlazimo da zauzmemo sobu u ferijalnom domu. Moji mladi prijatelji: Milenko, Dragan i Ljubiša su članovi ferijalnog saveza pa koriste popust.

Sutradan smo oko 4,30 bili spremni za put. Prtimo rančeve. Dragan i Milenko su uzeli teže, sa šatorima. Poslije desetak minuta dohvatali smo se Malog Zabučja, šumovitog uzvišenja iznad Titovog Užica. Sunce izgrjeva i vrućina postepeno osvaja. Znoj počinje da probija. Skidamo bluze. Izlazimo na Veliko Zabučje kod spomenika palim borcima. On nas podsjeća na novembarske dane 1941. kada su se partizani iz Užičke republike pred naletom jačeg neprijatelja kretali ovim istim stazama odlazeći u Sandžak i Bosnu, ka Novoj Varoši i Rudom. Skrovitom stazom, kroz šumu, popeli smo se na vrh Zabučja — Bioktoš, odakle se kao na dlanu pruža pogled na najveći grad zapadne Srbije — Titovo Užice. S toga mjesta je 29. novembra 1941. Tito, posmatrao povlačenje svojih boraca iz Užica koje je 73 dana bilo jedini slobodan grad u porobljenoj Evropi, gdje su djelovali prvi organi narodne vlasti, u kome je u jeku najžešćih borbi na Istočnom frontu, svečano proslavljena godišnjica Oktobarske revolucije, a partizanska fabrika oružja proizvodila puške »partizanke«, municiju i bombe za borce na frontu. Slova na ploči u kamenu čuvaju uspomenu na taj događaj.

Prije nego što smo krenuli dalje napravili smo nekoliko snimaka okolice iz ptičje perspektive.

Izlazimo na stari Zlatiborski put građen još u prošlom vijeku (1868. godine). Njime idemo do Bele zemlje odakle počinje Zlatiborska visoravan. Skidamo rančeve i prostiremo čebe pod niski bor u mladoj gustoj šumi jela i borova. Vadimo »provijant« predviđen za užinu. Slatko jedemo uz šalu zadirkivanja i smijeh koji je u prirodi nekako vedriji nego među zidovima učionice i kancelarije.

Dobar odmor i užina pojačala je i onako dobro raspoloženje. Sa pjesmom produžavamo dalje preko livada. A ići travnatim terenom prava je milina. To je doživljaj posebne vrste ako se dopuni vidikom koji je ukrasilo raskošno ljeto svojim zrelim zelenilom. Pašnjacima, strančicama silazimo u potoke i ponovo izbijamo na ravan teren. S obje strane seoskog puta zelene se mlade borove i jelove šume dignute vrijednim rukama daka obližnji škola. Gledamo kroz dvogled sa jedne uzvišice zgradu osnovne škole u selu Mačkatu, najstariju prosvjetnu ustanovu Zlatibora, osnovanu 1858. godine. Lijepo novo zdanje škole zamjenilo je nekadašnju čatmaru u kojoj su daci učili, jeli i spavalici, jer su dolazili s udaljenosti od po nekoliko desetina kilometara.

Pa opet dalje. Preko Sušice, zaseoka Čirovića i Obudovice silazimo u simpatičnu varošicu Cajetinu, punu izletnika i turista iz čitave zemlje. Postala je Čajetina izletničko mjesto, s novim zgradama, gdje ljetuju i zimuju gosti za koje nema mjesta na Palisadu i Partizanskim vodama.

Ovdje smo preinačili plan. Izići ćemo pješice do Partizanskih voda i tu sačekati autobus za Ribnicu ispod Tornika.

Na autobusnoj stanici Partizanske vode ostavljamo rančeve. Do polaska za Ribnicu otići ćemo do spomenika strijeljanim ranjenicima u Prvoj ofanzivi. Veliki kameni obelisk na najvećem uzvišenju iznad ovog turističkog mesta dominira čitavom okolinom. U podnožju spomenika leže zemaljski ostaci oko 130 ranjenika, koje su Nijemci, kršeći sve međunarodne ugovore i ljudske obzire, postreljali kad su izbili na Zlatibor.

I evo nas u Ribnici. Iznad simpatičnog restorana Zemljoradničke zadruge iz susjednog sela Jablanice, počinje gusta šuma prošarana borovima. Kako li čudesno izgledaju ovi predjeli kad opadne lišće a ostane vječito zeleni četinar? Na nekoliko metara od šume razapinjemo naša dva šatora. Tornik se sve više gubi u sumraku dok mjesec najavljuje svoj dolazak. Čuje se lavež pasa koji jedino remeti mir okoline, a po rijetkim razbacanim domovima pale se svjetiljke. Oko naše logorske vatre okupili se ljudi i djeca iz Ribnice. U priči neosjetno prolazi vrijeme, i noć je svojim tamnim krilom pokrila okolne visove. Večeramo i gasimo žed hladnom vodom sa spomen-česme, a umor polako osvaja tijelo poslije dugog pješačenja. Uvlačimo se u šatore. Opojno miriše smola s borova mješajući se s toplim vonjem ovaca u ovčarniku ispod našeg bivaka. Vjetar čarlija i miluje svojim dahom, a žubor vode sa česme i potočića što se rađa iz nje nježniji su nego li majčina uspavanka.

Umorni od hodanja do Partizanskih voda spavalici smo duže nego što smo mislili. Sunce je uveliko zlatilo pašnjake i okolne bregove kad smo izmiljeli iz šatora. Dan je kakav se samo poželjeti može. Kako prija svježa voda s česme gdje smo se umili. Raspoloženje je izvanredno i pored lakih bolova u nogama. Važno je jedno: nitko od nas se nije nažuljao ni dobio plikove po nogama iako smo propješaćili skoro 30 kilometara za jedan dan. Popustiti će bolovi kad se počnemo peti na Tornik. Ugrijat ćemo mišiće nogu hodajući.

Naručili smo u restoranu da nam skuhaju kačamak sa starim zlatiborskim kajmakom. Odlično okrijepljeni i oduševljeni izvanrednim danom započeli smo zadnju etapu pohoda. Idemo kroz šumu. Staza nije obilježena ali mnogobrojni izletnici dobro su utabali putić do vrha.

Uskoro smo na vrhu. Tu je cilj našeg marša Bajina Bašta — Tornik. Relejna TV stanica, podignuta prije nekoliko godina, potvrda je novog vremena koje je smjenilo doba čuvenih zlatiborskih kiridžija i katrandžija. Gledamo dvogledom široka prostora, tamo gdje se planine u daljinu sjedinju i gube u magličastom plavetnili.

Utolili smo žed vodom iz termosa. Ma da se malo smlaćila, ipak je odlično prijala. Užinamo a onda se izvrćemo na travu. Svakli smo se i prepustili se blagotvornom djelovanju sunčevih zraka. Odspavali smo jednu »turu«. Poslije se ispostavilo da je Ljubišu sunce dobro ispržilo. Svaki čas je grčio opaljena ramena i huktao od muke kad su na nas navaliće sitne mušice i u rojevima nalijetale na ramena i led. Branimo se od njih skinutim košuljama. Ljubišu tješimo da ćemo mu na pocrvenjela leđa staviti gusto kiselo mlijeko koje odlično lijeći vatru.

Vraćamo se svom logoru u Ribnici. Tornik je za čas isčezao. Sakrila ga šuma. Sunce se klonilo zapadu izdužujući sjenke.

Prvi put na Oštri

Svaki odlazak u planine obavljen je nekom tajanstvenošću, očekivanjem nekog novog doživljaja i možda naslijedenom bojazni od kamenitih vrhunaca i golemih šuma. Naročito uzbudnje kod toga osjećaju djeca. Prije odlaska na izlet često bi me pitale moje kćerke, je li to daleko, ima li medvjeda, koliko je veliko ono kamenje na Visočici, kad ćemo mi ići itd. Napokon sam im obećao da ću ih voditi na Oštru, brdače nedaleko Gospića, visine 798 metara i upravo idealno za inficiranje djece planinarskom klicom.

Ugovorili smo dan, prva sunčana nedjelja, i veselju nije bilo kraja. Spremanje je počelo odmah. Starija, devetgodišnja, uredivala je bicikl, a sedmogodišnja je pomagala tati, jer će mu ona biti suvozač. Bit će to prvi izlazak biciklima izvan grada i odmah prvi planinarski uspon. Divan sunčani dan izvukao je ljude na ulice i pred kuće, pa su nas mnogi začuđeno promatrali. Za desetak minuta ostavismo Gospic, projurisimo preko Bogdanice i uskoro smo u podnožju Oštrey.

Pogled na zarasu stazu i početak uspona na brdo kojem s podnožja ne vidimo vrha, otvoru bujicu pitanja i nestručnjenja: kad ćemo na vrh? Po jugozapadnim obroncima Oštrey svoju ranojesensku toplinu prosipa sunce iznad Velebita, a rumeno liše treperi na lagantu povjetarcu. Svaki korak donosio je novo uzbudnje, nova pitanja i otkriva sve veći vidokrug.

— Kakav divan pogled — najednom će mlađa kružeći rukom prema suncem okupanim predjelima južnog Velebita. Uistinu, na golim vrhuncima kao da su svjetlucale divovske baklje i privlačile magičnom snagom.

Mali zastoj, nestaju prve jabuke iz putne zaire, brišu se prve kapi znoja i, pitanje, je li dalje vrh nego da naše tete? Uz put se crvene šipkovi i drenovi plodovi, ponegdje nagazimo na otpale zrele lješnjake, a svaki čas negdje nešto šušne. Odmah se njihovi pogledi sretnu s mojim, ali ništa, idemo dalje na vrh, da vidimo Gospic i u njemu našu kuću. Najedno zalutamo. Mlada je skrenula sa staze, a starija se zapetljala u šipkove grane i suzama zalijeva svoje planinarsko vatreno krštenje. Mlada se vraća i šapuće mi: »Tata, nismo je trebali voditi, samo nam smeta«, a zatim vidjevši sekut zapetljana u trnje: »Idemo kući, meni je nje žao.«

Uklonimo nezgodu, vratimo se na pravu stazu i za čas, evo nas na vrhu. Ručice mašu na sve strane pozdravljajući ljude, sitne kao točkice, i stada bijelih ovaca, i okolna brdače što već pružaju čudesne sjene po Ličkom polju. U dolini na zapadu svijetle trnovačke bare, kao da su srebrom prelivene, a u daljini tamno plavetnilo polako ulazi u velebitske šume. Krivudava Like, Novčica i Bogdanica sa svojim potocićima pletu srebrnastu mrežu oko Gospića i okružuju ga sa svih strana.

Na istoku se ukočio Zir i para neki zalutali oblak, a djevojčice mu mašu recitirajući staru ličku pjesmicu:

Da mi je sir
koliki je Zir.
Da je mlika
kolika je Lika,
a pogaća
kao Podlapača,

pa ikavica odzvanja i miješa se sa povicima pastira. Uskoro se i oni pojavljuju na vrhu i nude nas lješnjacima i drenjinama, a mi s njima zajedno praznimo našu torbicu.

Sunce se priklanja velebitskim visočinama, upravljamo pogled na Visočicu, jer to je slijedeći uspon, ali tek slijedeće godine. Tamo visoko pod surim stijenama na granici šumskog pojasa modri se krov planinarskog doma i djevojčice ga uočiše kao kakovu krpicu sa svojih igračaka.

Još nekoliko pogleda, zadnji pozdrav okolnim brdačima i tisuću radosnih povika, pa se počesmo spuštati.

»Da li nas je mama vidjela?« pita mlađa i prebire nizbrdo nožicama po kamenju kao srna. Već kroz sumrak primičemo se gradu i svoj poznatoj djeci dovukujemo:

»Bili smo na Oštri. A dogodine idemo na Visočicu. Sigurno!«

U tuđem svijetu

Približavala se subota, slobodan dan, pa je kao i svaki put u to doba u našem stanu zavladala planinarska atmosfera. Nalazimo se u tuđini, na tzv. privremenom radu u inozemstvu. Daleko smo od naših lijepih planina, ali ni ovdje ne zaboravljamo da smo planinari. Kad boravite u planinskoj zemlji kao što je Švicarska, koja je prepuna lijepih vrhova i oduvijek mamac za planinare, nije lako izabrati pravac u kojem biste krenuli. Naši izleti obično su imali cilj u alpskim masivima oko Luzerna, pa je tako i ovaj put pao izbor na jedan od njih: Finsteraarhorn (3467 m) južno od Luzerna, u blizini talijanske granice. U toj odluci dobrani udio je imao moj glavni penjački partner Vlado Horbec koji na karti uopće ne želi gledati šiljke ispod tri tisuće metara visine, premda su s obzirom na našu skromnu penjačku opremu za nas još uvijek pomalo nedostupni.

Bilo je popodne kad smo krenuli kolima u pravcu planine. Sa sobom smo ponijeli opremu za dva logora. U jednom je trebala ostati moja supruga s našim sinčićem. Dok bismo moj partner i ja pokušali uspon preko Löfelhorna po zamrznutoj stijeni, njima neće biti loše, opremljeni su gotovo luksuzno: ležaljke, stol, stolice, pa i roštilj.

Iako smo krenuli po lijepom i sunčanom vremenu, kad smo preko Brünig-passa stigli na Grümsepass (2165 m), oko nas se spustila magla, a vjetar je pričinio duvao i nosio na nas pahuljice snijega. Bilo ga je oko nas u nanosima čak i do krova omanjeg restorana koji je tu prihvaćao promrzle izletnike. Put kojim smo prošli bio je prepun očaravajućih vidika. Začudujuća je bila već i sama činjenica da su na takvoj visini izgrađene ceste, hoteli, a na jezerima i hidrocentrala. Naša cesta odvajala se ovdje desno u pravcu jednog jezera gdje smo mislili kampirati, ali je preko nje bila spuštena rampa s objašnjenjem da je cesta zatvorena zbog visokih snježnih nanosa. To nipošto nismo očekivali u sedmom mjesecu, usred ljeta. Dok smo nas dvojica penjača bili razočarani i u nedoumici, što sada, moja supruga sa sinom bila je sretna što ćemo otiti iz ove hladnoće. Na njen prijedlog vratili smo se na visinu od 1500 metara gdje je ona već pri usponu zapazila zgodno mjesto za kampiranje. Sasvim neočekivano tu smo naišli i na jedno malo jezero, iz karte smo doznali da se zove Gelmersee. Kiša je počela sitno padati, a vjetar je još uvijek duvao, pa smo se svi skupili u šatoru uz plamen svijeće. Večerali smo i dogovarali se, kuda ćemo sutra. Siljci su svuda oko nas i mi treba samo da prstom pokažemo jedan od njih. Odlučili smo se konačno za uspon do Gelmerhütte (2353 m).

Rano ujutro trgla nas je iz sna vika našeg Vlade. Skočili smo ne znajući šta se dešava. »Brže, Željko, daj aparat... Gledaj onoga tamо... A vidi onaj...!« Uistinu, bila je to veličanstvena slika: iznad tamne doline dizali su se vrhovi posuti snijegom i ledom, u mekanoj ružičastoj boji, kao da izranjuju iz perja. Oblaci su se poigravali s njima, čas su otkrivali jedan, čas drugi. Dosta je bilo sna, pred nama je bila stvarnost i jedino što smo mogli reći bilo je: »Divno!«

Od nestrpljenja jedva smo uspjeli progutati topli čaj, pluća su nam se nadimala od sreće i zadovoljstva. Da poletimo i zagrlimo te vrhunce koji izgledaju tako pitomo i nadohvat ruke! Nakon nekoliko snimaka napuštamo logor i predajemo se prirodi. Nikada nikome neće uspjeti da otkrije sve njene ljepote.

Prolazimo opet mimo jedno jezero. Sunce se polako diže i postaje nam sve toplije. Počinje uspon. Snijeg uskoro zamjenjuje kamen. Mnoštvo slapova po stijenama, prekrasná priroda! Penjemo se. Poglede nam stalno odvlače vrhovi u visinu, kao da su stvorení za penjače.

Nakon dva sata hoda stižemo do planinarske kuće. Pred njom su dva planinara, dalekozorom promatraju penjačke naveze u sjevernoj stijeni Pitzlihorna. Pozdravljamo ih i ulazimo u kuću. Željeli bismo nešto popiti, ali nema opskrbnika. Pitamo za nj jednog od planinara, a on nas začuđeno pogleda. »Zar ne znate da je kuća uređena na bazi samoposluge? Sto god uzmete ili upotrijebite, platite po cjeniku. Novac stavite u jednu vrećicu sa svojim imenom i adresom, te ubacite u kasu.« Popijemo svaki pivu i brzo izlazimo na sunce. Sa sobom nosimo samo foto-aparat i dalekozor. Iznad kuće penjemo se po snijegu prema Gelmer-spitzu. Dalekozorom istražujemo teren i plan za uspon je gotov. Bit će to slobodno penjanje III do IV stupnja težine, bez užeta. Vrijeme je divno, pa nas snijeg zabilješ-

ćuje. Zaboravili smo naočale i kremu za lice, pa nas to dovodi do bijesa. Propadamo u snijeg, rušimo lavine, napredujemo. Vrh je sve bliže, pred nama je još svega pet metara uspona. Ali kakvih pet metara! Sa svih strana je glatko, strmo, gotovo okomito. Da odustanemo? Ne, riskirat ćemo. Vlado se lagano prislanja uz stijenu, a ja ga postepeno guram gore, centimetar po centimetar. Trenje drži i on se hvata vrha. Daje mi ruku. Pozdrav, naš pozdrav planinara, alpinista naše zemlje, našeg grada Zagreba. Sretni smo. No oblaci polako prekrivaju nebesko plavetnilo. Ovdje se vrijeme brzo mijenja, treba što prije natrag. Naporno je i teško, ali nema drugog izlaza: moramo istim putem kojim smo i došli. Polako nam se i vid smanjuje, bojimo se da će nas zahvatiti snježno slijepilo, pa često sjedamo i pokrivamo oči rukama da bismo ih odmorili od bljeska. Polako zatim silazimo. Snijeg je sve mekši i to nam pravi dosta teškoća. Stižemo ipak sretno do kuće. Odljev je silazak jednostavan i lagan.

Iz našeg logora diže se plavičasti dim i već izdaleka osjećamo miris ražnjića što ih spremi moja supruga. Pozdravljamo se, sjedamo, jedemo i pričamo. Slatko smo umorni i ponosni sami na sebe. Odlučili smo da će nam ovaj kraj poslužiti kao baza za trening prije uspona na Matterhorn. I taj primamljivi vrh je na popisu naših slijedećih uspona.

Cesta se ponovno istegla pred nama. Vraćamo se kući sretni, a misli nam već zaokuplja pitanje, koji će vrhunac biti naš slijedeće nedjelje.

KLARA POLAK, Zadar

Kako i zašto sam postala planinarka

Bila jednom jedna djevojčica koja je živjela u gradu pored mora. Ali s vremenom ta mala djevojčica je narasla i grad u kojem je živjela postao je tijesan za nju i njene želje. Sve je bilo jednolično i dosadno u tom gradu, ljudi suviše bučni, ulice zagušljive. A ona je sanjala i maštala o svijetu bez buke automobila, o svijetu ljepote i ljubavi.

Eto ovim riječima započela bih priču o tome kako sam i zašto postala planinarka.

Cesto sam s prozora svoje sobe promatrala Velebit, njegove vrhove kako paraju plavetnilo neba ili se u zimskim danima divila njegovim bijelim glacama. I sve mi je to tada izgledalo daleko i neobično, uvijeno plaštem misterija. Razmišljala sam šta ima tamo, u tom sivom kamenu i kako izgleda svijet gledan s tih vrhova. Odlučila sam postati planinarka, otići tamo i sve vidjeti. I otišla sam.

Bio je maj, proljeće, najljepši mjesec, mjesec kada je priroda oživljavala, radala se, budila. Sve je bilo živo, bujno, pa i kamen na putu dobijao je neku životnost i draž. Zvukovi u prirodi nisu mi smetali, naprotiv, budili su u meni čudne, neobične osjećaje sreće. Svi ti zvukovi, žuborenje potoka, šum zelenih krošnji, cvrkutanje ptica, urezivali su se duboko u moje osjećaje i kada sam se ponovo vratila u grad, oni su stalno bili u meni, oni su to i sada, i još uvijek pobuduju one iste osjećaje sreće i zadovoljstva.

Iako je moj prvi izlet bio kratak, oznojila sam se i umorila. A onda, nakon zadnjeg uspona, iza zadnjeg zavoja, zaklonjen granama stabala pojавio se krov doma, male planinarske kuće. Bilo je već veče. Iz kuće je zračilo svjetlo koje je razbijalo tamno-plavi plašt.

Uđoh u dom. Tu me zapljasnuo miris petroleja koji se širio od petrolejskih lampi pomiješan s mirisom prženih krompira što su cvrčali na štednjaku, blaga treptava svjetlost što je padala na lica ljudi, pjesma što se širila tom malom prostorijom. Sve je to na me ostavilo dojam ushićenja. I zavoljela sam tu pjesmu, te ljudе, taj miris petroleja i prženih krompira, taj mrak oko doma, taj potok, ta stabla, sve sam zavoljela.

A ujutro, i' bolje rečeno u zoru, kada se iza vrhova stidljivo pojavljuvao dan, kada se zalutala zraka sunca uplela u moju još nepočešljani kosu, shvatila sam da je to ono što sam tražila, da je to upravo onaj svijet o kojem sam sanjala. Kako sam se samo osjećala slobodnom i sretnom u tom prostoru okruženom vrhovima, tako blizu nebu i suncu, tako blizu raju.

To znaju samo planinari. I sretna sam što danas i ja s ponosom mogu reći da pripadam toj grupi ljudi.

Tko radi, taj i grijesi

Čaša sreće ište čašu žuci,
Pomiješane najbolje se piju...

Dragi moji planinari i planinarke, stari i mladi! Nagovoriše me kao starog hujmoristu i planinara sa stažom posve dovoljnim za penziju, da se i ja oglasim na stranicama NP i da se na satirički način osvrnem na dobre i loše strane naših planinara. Nisam se toga baš rado prihvatio jer imam neugodnih iskustava sa svojim šalama i karikaturama, počevši od školskih klupa pa sve do danas. Svi znamo da je kritika poželjna i da ona može biti konstruktivna, ali nisu poželjni kritičari pa makar oni proturali istinu i kroz šalu. Uvijek sam cijenio kritičare i nastojao ih progurati u uprave planinarskih društava pa smo se zatim međusobno brusili na opću korist, malo mi njih, malo oni nas. Već desetljećima u svojoj sredini nosim nadimak »Jež« pa ču pod tim imenom i ovđe ostati anoniman, neće me odati ni »kaj« ni »ča«. Nikoga neću spominjati imenom, ali ipak se čuvajte da mi ne stanete na bodlju. Neće baš uvijek biti moguće sve negativno zaodjeti šaljivim, negdje bi trebalo i zaplakati, pa ču biti istodno i šaljiv i ozbiljan, ali uvijek bockav kao što mi leži u prirodi. Bit će mi moto Njegoševa misao koju sam istaknuo na čelu svog osvrta.

A sad počnimo!

Mi planinari nismo obični sportaši, nego nešto više, uzvišenije — kako to znamo s ponosom isticati. Ipak, svi vidimo da su i nas počeli nagrizati obični problemi, križe, sporovi i nestrašluci. To obično nećemo naći na istaknutom mjestu nego pod »razno« ali sakriti se ne da: stalno se nekako reorganiziramo, preorientiramo, zastali smo, a to je isto što i nazadovanje. Danas nam ime spasavaju alpinisti i spiljari i tek po koji pravi planinar. Mnogi još spavaju mirnim snom ne sluteći ništa o krizama i problemima. Tu je zakazala služba informiranja.

Imamo mi naše saveze i odbore. Oni imaju u svojim rukama vidljive i nevidljive konce upravljanja. Oni bi prvi trebali biti o svemu informirani: o radu, uspjesima ili neuspjesima, pa o tome proglašima, cirkularima i direktivama, obaviješтavati članstvo koje čeka na onim tipičnim bezživotnim sastancima, ako ih uopće i ima. Često se članski sastanci zapravo svode na sastanak nekolicine iz uprave da bi na tegli koji izlet

Pokušao sam, brate, listanjem planinarske štampe doznati naše članske dužnosti, prava, zadatke. Tražio sam statute, pravilnike o domovima, transverzalama, markacijama, natjecanjima, odlikovanjima — da vidim što smijem, što ne smijem, kako ne bih više grijesio, ali nisam našao ništa zapisanoga.

Želio bih spomenuti »nepomične izložbe«. To su one samo za Zagreb, za koje ostali planinari mogu doznati samo iz štampe: kako su krasno uspjele, kako se izlazu na mjestima s velikim prometom (pošta).

Listanjem naše štampe prosto me škaklje pitanje:

Kako стоји с проблемом попуста на жељезnicama, а за бродове и автобусе да и не говорим. Nakon toga s pravom bi se moglo povećati ove simbolične članarine. Takoder, kad će doći jedan zakon da svaki učlanjeni planinar automatski dobiva i naš list, naravno uz nadoknadu? Pa neka nas je i manje, šta će nam one Čičikovljeve »mrtve duše«. Najlakše je nekoga upisati, ali zadržati, e to... Čitam da u jednom društvu ima samo jedan pretplatnik (samo društvo), a u drugom da je prodana samo jedna članska markica, a znam da je jedanput markice kupilo samo društvo, da prikaže više članova... A kad podijeliš broj svih planinara s brojem učešća na izletima, uključujući i neplaninare, dobivaš da je svaki išao na planinu, a to je vrlo često bio vodoravni izlet autobusom. Ima i takvih koji nisu već decenijama posjetili ni obližnje brežuljke oko svog grada. A statistike kažu, da ima špiljara koji su prorvili zemlju brže nego krtica: u 8 dana 19 spilja. Službene statistike kažu da ipak mnogo toga nije ružičasto. Jedna statistika, zapravo bibliografsko kazalo za časopis, ne izlazi od 1959. godine, vjerojatno urednik nema vremena. Redakcija nek mu pomogne, ima ih dosta u odboru.

Dalje nalazim da smo proslavili tradicionalne godine: 20 godina spiljarstva, 20 godina izlaženja »Naših planina«, 70-godišnjice raznih društava, ima među njima datuma s kojima se baš uvijek ne bih složio. Imam ja i svoj vlastiti jubilej: 40-godišnjicu planinarskog dopisivanja s jednim pravim planinarom, i to je nešto za primjer.

Održano je u prošloj godini i nekoliko vrijednih sastanaka, skupova, možda i simpozija na većim i manjim nivoima i na raznim planinama i mjestima. Vrlo lijepo, pohvalno, zabavno, i moj im ježevski blagoslov, ali zaključke jedva da koji put pročitamo u našem glasilu i to sa sitnozrnatim slovima, a zašto ne bismo mogli saznati nešto pobliže, kad se već troši naš novac na službeni put.

Bude i sletova i tečajeva, ali to je više za one bliže centru jer oni geografski dalji i siromašniji ne mogu sudjelovati, oni se »samostalno razvijaju«, pa nekad i stihjski. A ima i onih sretnika koji su obišli sve planine Jugoslavije pa »skoknu« i do inozemstva da bi im mi čestitali i zavidjeli, ali rijetko tko opiše kakva je struktura tamošnjih planinarskih organizacija i što kod nas ne valja a tamо valja ili obratno. Eto, na primjer, ko bi rekao da u ravnoj Danskoj ima alpinista?

Nekoliko riječi o našim organizacijama i njihovim upravama, da mi se ne bi uvrijedile. Ima ih koje se gase umjesto da se integriraju, ima društava koja jedva dišu, a ima i novih pored mnogih u istom mjestu, vjerojatno imaju bogatog stričeka kojega će musti. Ima tvrdoglavih članova uprave koji neće da saraduju ni s kim, neki predsjednici dođu ponekad na sastanke uprave, drugi se smatraju počasnima. Ima društava koja svoj »rad« nekako zamagljuju, delegate znaju lijepo primiti i razveseliti. Kad je riječ o usponima, tu već škripi, bez autobusa oni bi se — raspali. Eto, kad je bilo otvorenenje puta na Velebitu, oni su isli autobusom na kupanje, i još kod toga misle da su planinari. Nisu svi takvi, jer neki iz ravnice otvaraju domove, rade uzorno i dokazuju da nije najveći vrh kod njih tikva ili bundeva. Neka se društva žale da su daleko od zbivanja i pošalju samo svoje delegate i to nekako onda ispadne kao Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba.

Nećemo ovako dalje, kao da samo članovi uprave imaju neke greškice, a obični članovi ne. Koliko oni doprinose, pitamo se, jer i pješak kod šaha ima svoju važnu funkciju. Oni često vole kritizirati iza zida, izvaliti sve četiri na sunce i smisljati gdje uprave grijese, a to nije lijepo. Nego, braco, zasući malo rukave, pa i ti pri-donesi.

Naši domovi, kuće i skloništa su bolne tačke, prava ogledala rada uprava i članstva. U pravilniku je jednom postojalo, ako dom ne može uzdržavati, predaj ga drugom društu na uzdržavanje koje nema svog objekta. Neki se objekti unajmljuju, zauptaju, propadaju — »kroz njih gorski vjetar duva«. A kad jedan dom dove u kritičnu fazu, onda udri po centru: »Daj pare za popravak ili ćemo ti poslati ključe!«, najradije bi prodali jedan da bi krpili onaj drugi i tako redom dok ne bi pare i domovi nestali. A bogme, i naš najstariji Tomislavov dom odigrao je svoje... Neki pak domovi »da se spasek pretvaraju se u raznorazna zabavišta, igračnice i jazbine sa svim gradskim »vrlinama«. Ne može se uvijek izbjegći da postanu rekreacioni objekti, ali neka to bude u zdravom i uzornom planinarskom duhu. Eto, tu nije kriv centar, nego »jednoglasno izabrana uprava« i članstvo koje stoji iza nje. Treba spomenuti da se u novije vrijeme u centru osjeća drugi, svežiji vjetar. Ako se broj njegovih bofora bude povećao, bit će sigurno novih lijepih uspjeha.

Da bismo povećali posjet planinama smislili smo transverzale. Dobro, neka bude, nije to loše, ali tu ima još uvijek mnogo neriješenih problema. Kako doći do uputa za obilazak, nije li razmak od skloništa do skloništa prevelik, zar su zbilja vredniji oni članovi koji se prse kako su neku transverzalu obišli u rekordnom roku? Nemamo svi dovoljno finansijskih mogućnosti, neki nemaju dovoljno slobodnog vremena, i zato je statistika transverzalaca vrlo mršava. Ima društava u kojima ni jedan član nije prošao neku transverzalu.

Možda ne bi bila loša ova moja ježevska misao, da sve najbliže vrhove oko svog mjesta opskrbimo pečatima, pa onoga tko ih najviše skupi, nagradimo nekom diplomom, značkom ili preplatom za NP.

Ima još mnogo toga o čemu bih želio govoriti, ali za ovaj put dosta. Javite uredniku kako ste primili moj prilog, uvijek rado slušam glas puka, pa ako nemate ništa protiv, javit ću vam se opet u slijedećem broju.

Mnogo uspjeha u planinarskom radu želi vam vaš

JEŽ

Planinarske marginalije

XXV. INTERES ZA PROŠLOST I SADAŠNJOST PETROVE GORE

U najnovije vrijeme, posebno u toku prošle godine, Petrova gora privlači znatnu pažnju javnosti. Sastavljeni su i objavljeni u štampi, u svibnju 1969. planovi za njeno turističko uređenje. U toku listopada t. g. održavale su se priredbe »Jesen u Petrovoj gori«. Računalo se na oko 10.000 izletnika, nakon što je od siječnja do kolovoza 1969. historijske objekte u Petrovoj gori posjetilo oko 35.000 ljudi. Do slijedeće sezone biti će asfaltirani svi prilazni putovi od kordunsko-banjiske glavne ceste do povijesnih spomenika u gori. Zavod za zaštitu prirode u Zagrebu i Uprava spomen parka »Petrova gora« u Vojniću pripremaju nacrt republičkog zakona o tim spomenicima. Izrađen je i prostorni plan koji obuhvaća obnovu i obilježavanje oko 80 historijski značajnih mesta i znatnu turističku izgradnju. JAZU je organizirala, u studenom 1969. trodnevni simpozij o povijesti Petrove gore u Topuskom.

Ta šumovita kordunska planina na sjevernom rubu srednjehrvatskog niskog krša, blagih oblika, nevelika i nevisoka (najviši vrh — Petrovac — broji 507 m), gora čiji se plavi obrisi pojavljuju za bistrih dana na horizontu, omeđujući — zajedno s Moslavackom gorom, Zrinskom gorom, Vinicom i Martinščakom (okolina Duge Rese), Klekom i, na rubu vidljivosti, vrhom Gole Plješivice (1659 m) — zagrebački vidokrug s jugoistoka i juga, vidljiva u takvim danima s vrhova zagrebačkih solitera — ta dakle oniska i ne baš markantna planina treba da postane turističko-rekreativno područje velikih mogućnosti.

Ta i takva gora koja nije nikad posebno zanimala planinare, izaziva danas veći javni interes nego i jedna druga hrvatska planina, što je na prvi pogled — s planinarskog gledišta — neobično. No odmah možemo uočiti, da taj interes ne izazivaju prostorne dimenzije Petrove gore kao zasebne cjeline u sklopu hrvatskog reljefa nego »četvrta«, vremenska dimenzija što je stvara aktivna ljudska prisutnost u proticanju povijesnog vremena. Radi se dakle o prisutnosti Petrove gore u povijesnom reljefu Hrvatske.

Takvu prisutnost Petrove gore nalazimo na putovima spajanja jadransko-dinarske jezgre hrvatske ranofeudalne države s dalekom panonskom periferijom, zatim prilikom ekspanzije nove panonske državne sile — Madarske — iz zatvorenog panonskog bazena preko otporne, ali uske dinarske pregrade do jadranskog Sredozemlja. Nekoliko stoljeća kasnije, turska se plima, raskriljena preko balkanskih kotlina, podunavskih dolina i dinarskih polja, lomi u tjesnacu hrvatskog krajišta između velebitskog bedema i međumurskog poluotoka, slama se, ali s pustošnom silinom, u grčevima trajnog krajiškog rata na hrvatskom reljefu od Jadrana do Drave, pa tako i u pokupskom riječnom čvoru, zapljuškujući prema tome i Petrovu goru. Za još nekoliko stoljeća, u našem vremenu, Petрова gora će postati otok otpora, jedno od uporišta s kojih se kida mreža tudinskih interesa bačena s one strane Alpa i Jadrana preko hrvatskog i jugoslavenskog prostora.

Takve povijesne dimenzije Petrove gore, ovdje samo asocijativno markirane, pojavljuju se u nekim novijim historiografskim prilozima, koji zbog toga mogu zanimati i planinare, pa su na ovom mjestu ukratko zabilježeni.

Članak Ante Marinkovića-Uzelca »Bitka na Gozdu« (Kolo 1969, br. 5, 455—465) sadrži geografsko-historijska razmatranja o toj bitci, koja obilježava konac samostalne hrvatske državnosti, omogućivši, nakon pogibije kralja Petra, uspostavljanje hrvatsko-ugarske državne zajednice.

Autor je surađivao na »Generalnom prostornom planu uređenja Memorijalnog parka Petrove gora«. Zainteresiran za problem bitke na Gozdu prišao mu je s geografske i toponomastičke strane, tražeći da na toj osnovi izgradi što oštromniju hipotezu o toku bitke i pogibiji kralja Petra. Predočujući vojničke, strateške okolnosti o kojima je Petar morao voditi računa, zaključuje da se bitka nije mogla odigrati u središtu jadranske Hrvatske tj. na Moseću (tako misli historičar Stipe Gunjača) nego mnogo dalje na sjever u smjeru Slovinja (panonske Hrvatske). Naziv »Petrov gozd« iz madarskih izvora odnosi se na Petrovu goru, što autor dokazuje i analizom izvornih podataka o tom pohodu mađarske vojske, o protuakciji kralja Petra i o bitci. Smatra,

da je Petar pогинуо у току битке (а не да је погубљен након ње). Пoseбно upozorava на низ топонима vezаних uz име Petar koji se protežu od središta jadranske Hrvatske do Petrove gore, te na топониме od imena Madar na подручју те горе. Из свега тога izvodi rekonstrukciju tog hrvatsko-mаđarskог rata (Petrova vojska se okuplja na Petrovom polju kod današnjег Drnišа, ide dolinom Une, prikuplja se na pogodном terenu današnjег Ličkog Petrovog сela, припрема se за битку јуžno od Petrove горе на правцу којим Madari moraju проći, битка се води на месту званом Petrova poljana, јуžно од горе; nakon пораза Petar se повлачи у planinu, jer му је узмак на jug presjeчен, ali је достигнут и ubijen negdje kod lokalитета Kraljev grob на источним obrонцима Petrove горе). Ta je rekonstrukcija ucrtana i na priloženoj zemljopisnoj karti (dio specijalke).

Te zanimljive hipoteze ne mogu додуше sasvim riješiti pitanje bitke na Gozdu (autor ih i iznosi kao hipoteze i predlaže arheološка istraživanja na tim lokalitetima), što je kod ranosrednjovjekovnih pitanja obično neizbjježno zbog nedostatka izvora, ali nam ipak približuju jedan važan događaj iz povijesti Petrove горе načinom promatranja (prostorno,geografski), koji je planinarima nesumnjivo blizak.

Ovdje valja zabilježiti i informativno-historijski vodič »Petrova mi gora mati« (Mile Dakić, »Prosvjeta«, Zagreb 1967). Nakon kraćeg uvodnog osvrta na povijest Korдuna i Petrove горе, autor opisuje zbivanja u tom kraju 1941-1945. nastojeći, u prvom redu, prikazati kakve су povijesne uspomene vezane uz određena mjesta (raspored partizanskih odreda, važni skupovi, teritorijalna organizacija, tok borbi, partizanske bolnice, radionice, štamparije). Prilozi sadrže kraći članak o Topuskom, popise boraca raznih jedinica, kronologiju, kraći izbor uspomena sudionika. U knjižici ima fotografija i skica. Posebno je priložena Pregledna karta spomen-objekata (1:50.000; sadrži 80 označenih mjesta). Iako se radi о historijskom vodiču, pažljiv ће читалац, uz pomoć slika i karte, uočiti životno važnu vezu partizanskog ratovanja s niskim, ali razvedenim i dobro pošumljenim reljefom Petrove горе.*

Prostor se i vrijeme sjedinjuju, kako vidimo, i u planinama. Doživljaj planina time postaje puniji i zanimljiviji.

XXVI. PLANINARSKO RAZGLEĐANJE FOTOMONOGRAFIJE O SLOVAČKOJ

Bilježеći planinske i planinarske motive i sadržaje izvan nevelikog kruga planinarskih publikacija naišao sam više puta na tatranske motive i doživljaje. Jednom je to bio kratak zapis srpskog pjesnika Miće Đanođlića u »Borbici« (zabilježen u NP 1968, br. 3—4, 75), drugi put reportaža o izletu u Tatre i pjesma o njima crnogorskog pisca Janka Đonovića (NP 1969, br. 7—8, 177). Sada je predamnom zanimljiva fotomonografija o Slovačkoj (Slovensko vo fotografii Karela Plicku, ed. »Obzor«, Bratislava 1967). Knjiga sadrži autorov predgovor i ravno dvije stotine crno-bijelih fotografija u uobičajenom velikom formatu takvih izdanja. Ta zbirka, kazuje nam autor, »hovori o mojem Slovensku, tak ako ho vidim a milujem ja«. Taj osobni odnos ne sadrži ipak neku diskutabilnu ili jednostranu subjektivnost. Jer, njegova knjiga, čitamo, »chce byt skromnou chválou a tichou oslavou toho Slovenska, které mi je zylašť blízke a drahé.« Zato nam autorove fotografije pružaju zbir sadržaja i motiva koji ћe privući pažnju svakog putnika otvorenih очiju i srca.

Autora privlači nekoliko sadržaja koji se izmjenjuju u nizanju slika. Tu su slovački gradovi, s Bratislavom na čelu, u prvom redu stare jezgre nastale pretežno od XVI do XVIII stoljeća, ali i aglomeracije novih stambenih blokova i solitera, znamenitije, svjetovne i sakralne građevine, karakteristične arhitektoniske pojedinosti, skulpture i oltarna plastika, palače, kaštelji, zamkovи i crkve kao dominantne građevine u ladanjskim ambijentima, a zatim etnografsko bogatstvo što ga pružaju narodne nošnje (no ne samo one nego i karakteristične fizionomije djece i djevojaka, mlađića, žena, staraca), starinske seoske crkve i cintori, groblja i nadgrobniци — asocijativno obilje motiva starog narodnog majstorstva u zemlji na pola puta između ruskih i balkanskih slavenskih prostora.

* Treba spomenuti da je na sličan način obrađena, u vrlo lijepoj brošuri, i planina Rog, važan centar narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji (Janko Jere, Rog — spomenik slovenske osvobodilne borbe, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 2, Ljubljana s. a.).

No dva sadržaja mogu posebno privući interes planinarski orijentiranog razgledaoca: stari burgovi na stijenama i brdima i planinski krajolici.

Historijski Devin na ušću Morave u Dunav stoji na hridi iznad dunavskih plaža, nalik donekle derdapskom Golupcu, s južne strane nevjerojatno smiono urastao u stijene, te se jedva razlikuje gdje završava geologija a gdje počinje graditeljstvo. Vršatec je u tome sličan Devinu, a takav je i veliki Oravski zamak. Beckov se nalazi na niskoj (50–60 m) ali snažnoj stijeni, Čachtice strše u jednom epskom krajoliku, ogoljelom i prostranom, a prostrani Spiški grad izrasta iz sličnog golog i ozbiljnog kraja, te su nalik u nekoj mjeri, livanjskim, blagajskim i prizrenskim gradinama. Ruševine Lednice srasle su s jednim nevelikim, ali markantnim stjenovitim grebenom, te su poprilično nalik Kalniku, dok je Lietava dosta slična slavonskoj Ružici, no prirodi joj je temelj stjenovitiji. Strečno, u dolini najveće sasvim slovačke rijeke Váha, podsjeća na jedan vitički i okomitiji Golubac. U toj je dolini i Stari grad (Starý hrad), na glavici kamenitog, ali dosta obraslog grebena. Sklabinski grad je u pitomijem, rekao bih zagorskom kraju.

Svi ti stari gradovi, zanimljivi planinarskom oku, sastavni su dijelovi brdskega predjela i gorskih dolina, dakle u krajolicima su koji će i inače privući pažnju planinara. Nekoliko je slika snimljeno u dolini Váha koja je prirodno vrlo lijepa i zanimljiva, a ujedno je slovačka »dolina gradova« kakvu imaju Slovenci u savskoj dolini uzvodno od hrvatske granice prema ušću Savinje. U tom su području i izvanredne Sulovske stijene, masivni, obli i snažni tornjevi, prilično glatki, no s brojnim kaminima, okruženi šumom i šikarom.

Na zapadnim prilazima Visokim Tatrama uzdiže se neveliko, ali markantno sredogorje Mala Fatra. Snimljen je goli, čunjasti vrh Mali fatranski Krivan, pa tamni, rastrgani greben, propet iznad tamnih šuma Malog i Velikog Rozsutca. Snimke iz Vratne doline pokazuju kraj s izrazitim vrhovima, tjesnim klisurama, zanimljivim stjenjacima i brdskim šumama, Oravska dolina između Male Fatre i Visokih Tatra sadrži i brzace pod nadvitim stijenama, a južnija Velika Fatra prostrane travnjačke i šumske predjele. I okolica Ružomberka na podnožju Visokih Tatram dio je kontinuiranog planinskog ambijenta. Dvije snimke iz Demänovskih stalaktitnih spilja pokazuju zaista izvanredno bogatstvo siga. Zanimljivi su i motivi iz sredogorja što se nalazi u središtu Slovačke (Niska Tatra i Slovačko rudogorje). No najviše pažnje privlače snimci iz Visokih Tatram. Dok zimska panorama Rohača u Zapadnim Tatram pokazuje vrhove nalik skupini Bogatina iznad Komne, stjenoviti greben Tri krune (Tri koruny) i sutjeska Crnog Dunajca u Pieninama zgodan su uvod u specifičniji visokogorski ambijent (Tri krune su ipak nalik Crvenim stijenama na Romaniji). Visoke su Tatram prikazane na 19 fotografija. Dok prva od njih, pogled s juga, pokazuje još kolibe, travnjake i smreke i prve stjenovite odsjeke na padinama vrhova, na slijedećoj je već snježno i stjenovito bespuće Velike Visoke (Velká Vysoká). Dalnjih motiva pružile su olujama poharane šume pod Krivanom i oko Krivanskog jezera (Krivánske pleso), pa pojedina reprezentativna odmarališta i lječilišta. Niz lijepih motiva pružile su i vode Visokih Tatram: Štrbsko i Popradsko jezero, slapovi i brzaci u Studenoj dolini, pa vodopad niz okomitu stijenu u Koprovoj dolini. Tu su i motivi visokogorske divljine u Mengusovskoj dolini, s tamnom obojenošću stijena karakterističnom za Tatram, koju izrazito predočava i susjedna snimka Srednjeg grebena (Prostredný hrot). Više je slika prikazalo Lomnički vrh (Lomnický štit): zanimljivu razvedenosnost njegove stijene iznad Studene doline, Stjenovito jezero (Skalnaté pleso) pod jednom od njegovih stijena i obližnji opservatorij, pa impresivan pogled s vrha na Pet spiških jezera. Pusta Mala studena dolina, kojom vijuga put za prilaz tom jezeru, ima također svoju snimku, a mrko rastrgano grebenje Kežmarskog vrha na dvjema slikama zaključuje grupu snimaka o Visokim Tatram.*

Ta je grupa bila završna etapa »putovanja« kroz Plickovu zbirku slika: subjektivno komponirano razgledavanje, uz bilježenje usputnih impresija, bez drugih pretenzija osim da upozori na vizuelni doživljaj što ga oku željnom planinu može pružiti fotomonografija o Slovačkoj.

* Uz tu je grupu zgodno uporediti i članak dra I. Lipovščaka »Slovačke Visoke Tatre« (NP 1968, br. 1–2, 23–27, sa slikom i kartom).

XXVII. PRIRUČNIK O HERCEGOVAČKOM TURIZMU

Knjigu Ljube Mihića »Turistički motivi i objekti u Hercegovini« (»Turistička štampa«, Beograd 1968, 180) treba zabilježiti kao priručnik koji pruža o toj našoj historijski i geografski zasebno oblikovanoj pokrajini mnogo podataka koji mogu biti zanimljivi i za planinarski orientiranog turistu.

Autor je iznio podatke koji mogu zanimati turiste i one koji se turizmom bave, sistematizirajući sve prirodno i historijski nastale motive i objekte postojećeg ili mogućeg turističkog interesa po vrstama. Tom pregledu prethode međutim određena opća poglavljia. Prikazan je položaj Hercegovine između planinskog i primorskog područja, te uzdužni i poprečni turistički pravci, posebno pravac Dubrovnik — Sutjeska. U vezi s njim treba zabilježiti novu, za planinare interesantnu cestu Cemerno — Kalinovik. Pisac je u turistička kretanja ubrojio i tradicionalne sezonske seobe iz nižih područja južne Hercegovine (Humina i Rudina) u visoke planine na sjeveru, ponešto pretjerujući, jer se ipak radi u prvom redu o ekonomskim razlozima (stočarstvo), a ne o rekreaciji. Planinarski je osobito zanimljiv uzdužni pravac od sedla Makljen do Sutjeske, koji će biti, kako navodi autor, i cestovno izgrađen, što će, dakle, povezati planine oko gornjeg toka Neretve.

Kratko poglavje o granicama ne zadovoljava u historijskom prikazu. Knjiga inače obuhvaća Hercegovinu u današnjim granicama koje se podudaraju s granicama kotara Mostar.

Kraći geološki prikaz uvod je u pregled geografskog rasporeda najprivlačnijih geomorfoloških motiva (Humina, Rudina, Površi i Brda), gdje autor posebno upozorava na raznoliku privlačnost krških i planinskih oblika. Nakon toga slijede posebna poglavљa.

Od planina obrađen je samo Prenj, što iznenaduje. Autor ga, izgleda, smatra jedinom turistički značajnom hercegovačkom planinom u današnjim prilikama. Prenj je nesumnjivo najljepša planina u Hercegovini. Kratko poglavje o njemu (13—15) može poslužiti kao sažeti podsjetnik. Istantnuta je vrijednost Boračkog jezera i spomenuta zamisao o žičari od jezera do Zelene Glave (2155 m).

Prikazani su najvažniji kanjoni i klisure (Neretve, Doljanke, Dive Grabovice, Drežanke, Bregave i Trebižata), pećine (Vjetrenica i još 13 pećina u posebnom opisu, a neke su samo spomenute), pećine-ponori (3 posebna opisa), pećine-estavele (2 posebna opisa), jame-estavele (2 opisa), jame (10 opisa, prema osobitostima tih jama), oduhe (2 opisa). Potako je prikazana klima, posebno preko njenih turistički relevantnih obilježja (uključujući i planinska područja).

Opći pregled hercegovačkih voda uvod je u pregled turistički značajnih voda. Opisano je 17 poznatijih vrela i izvora, 4 ponornice, brze planinske rijeke (Neretva i 4 njene pritoke), 4 rijeke Humine, 4 veća vodopada i slapa, 4 planinska jezera, kraška jezera (Hutovo blato), 4 umjetna jezera, te zaliv Neum-Klek na hercegovačkoj morskoj obali.

Zanimljiv je i opći pregled vegetacije po zonama, uključujući i planinska područja. Slijede podaci o nekim endemima, rijetkim biljkama, atraktivnim cvjetovima i rijetkim kulturama. Poglavlje o divljači i lovu zanimljivo je posebno zbog podataka gdje se najčešće nalaze pojedine vrste, osobito u planinama, a zanimljivi su i opisi lovišta na Prenju, Čvrsnici i Veležu, jer upotpunjavaju sliku o tim planinama. Na sličan je način prikazan sportski ribolov.

U poglavljju o kulturnopovijesnim spomenicima i starim naseljima opisane su prehistorijske gradine, antikni spomenici, srednjevjekovni gradovi i humske luke, skicirana povijest važnijih naselja, prikazane kule i sahat-kule iz turskih vremena, manastiri i crkve, džamije, stari mostovi, tekije i hamani, nekropole i krajputaši. Opisani su i neki historijski značajni događaji vezani uz određena mjesta (protuturski ustanci, NOR) i zgrade-spomenici NOB. Pri kraju ima i etnografsko-folklornih podataka (stari zanati, praznici i vašari, nošnje, narodne igre, društvene igre, narodna muzika, običaji). Na kraju knjige nalazimo pregled izletišta (po općinama) koji uključuje i neka planinska izletišta, a zatim bibliografiju (132 jedinice).

Knjiga ne obiluje ilustracijama, ali nije skupa (20,00 N din). Sadrži, kako se vidi, opsežan i raznolik turistički inventar Hercegovine, pa može poslužiti kao opći priručnik svakom njenom posjetiocu, posebno kod pripremanja za put.

Medvednica i lov

Početkom ove godine konačno je na opće zadovoljstvo planinara i svih zagrebačkih izletnika riješeno pitanje lova na Medvednici. Zahvaljujući akciji Planinarskog saveza Hrvatske i podršci odbornika Skupštine grada Zagreba akcija usmjerena na zaštitu izletnika na Medvednici postigla je puni uspjeh.

Pitanje lova na Medvednici povlači se već prilično dugo vremena. Od 1945. godine čitava planina bila je izdvojena kao lovni rezervat koji nije pripadao ni jednom lovačkom društvu. Takvo stanje je potrajalo sve do 1960., kad je Medvednica podijeljena u zakup lovačkim društvima pojedinih općina držeći se okvira općinskih granica. Kad je koncem 1969. pred gradsku skupštinu iznesen na razmatranje plan lovne privrede za 1969./70. godinu kojim se ustvari zahtijevalo produženje postojećeg stanja, neki odbornici su pružili otpor i tako se klupko počelo odmotavati. Prvi signal javnosti izazao je u zagrebačkom dnevniku Vjesnik od 23. listopada 1969. pod naslovom »Lovački pucnji cijelom Medvednicom«. Zbog njegove zanimljivosti i planinarske aktuelnosti ovdje ga u cijelosti prenosimo:

Odbornik Pavao Ungar (inače poznati stručnjak za zaštitu prirode, op. dr Ž. P.) bio je odlučan: »Glasat ću protiv svakog plana sve dok se središnji dio Medvednice ne izuzme iz lovišta. Od Puntijarke do Lipe trebalo bi zabraniti bilo kakav odstrel.«

Unatoč Ungarovom prosvjedu odbornici Gradskog i Privrednog vijeća Skupštine grada Zagreba prihvatali su predloženi plan lovne privrede za lovnu godinu 1969.-70. Tako će ponovno odzvanjati pucnji i na onom dijelu Medvednice gdje odlaze izletnici.

Zašto se Pavao Ungar usprotvio lovu na tom dijelu Medvednice? Ove zime — ispričao je odbornicima — bio je svjedok izleta po krvavu snijegu. Lovci su nastri-

Urednikov osvrт

• Današnji prilog započinjemo jednom i-spricom. U posljednjem broju NP prošle godine objavili smo odluku izdavača da svim preplatnicima koji preplataju za 1970. dostavljaju na adresu PSH, a pošalju je najkasnije do 31. siječnja, dodjeli poklon u obliku jednog planinarskog vodiča. Kako je taj rok već odavna prošao, čitaoci u svojim pismima pitaju, kada će im taj vodič biti konačno dostavljen. Evo objašnjenja! U nakladi Planinarskog odbora Zagreba i Planinarskog saveza Hrvatske objavljen je prošle godine vodič »Vladimir Horvat i njegovih 500 stuba na Medvednici« koji je napisao ing. Srećko Božičević. Upravo zbog nagradivanja tačnih preplatnika knjižica je štampana u povećanoj nakladi (preko 4000 primjeraka). Nažalost, nesretnim slučajem izgorila je prostorija u kojoj je bio vodič pohrjanjen i tako je čitava naklada uništena. Naši preplatnici ipak neće biti prikraćeni jer će ovih dana u štampu Vodič po Medvednici. Očekuje se da će štampanje biti završeno za mjesec dva. Čim tiskara završi štampanje, redakcija NP će knjižicu odmah razdijeliti preplatnicima putem pošte i tako iskupiti svoj dug. Molimo, dakle, za malo strpljenja.

• Tragična smrt trojice mladića na Medvednici o kojoj donosimo opširniju vijest u ovome broju, izazvala je među zagrebačkim građanima ne samo sućut i žalost nego i neke komentare negativne za planinarsku organizaciju. Najčešće se čulo kako je planinarenje opasna aktivnost i kako je planina, u ovom slučaju Medvednica, mjesto gdje smrt vreba na svakom koraku. Dužnost planinara je da neupućenoj okolini objasne kako je istina zapravo suprotna. Medvednica nije pogibeljna ili je u svakom slučaju bar mnogo manje pogibeljna nego npr. prometna vreva u gradskim ulicama. Pogibeljan je neoprez, nedostatak iskustva, nepoznavanje planine — kao što je to pokazao i nedavni tragični slučaj. A planinarstvo ne samo da nije pogibeljno, ono dapaće osposobljava svakoga tko se njim bavi za uspješno suprotstavljanje prirodnim opasnostima. Slobodno možemo ustvrditi, da ona tri mladića sigurno ne bi tragično završila svoj mladi život da su kojom srećom bili planinari i imali bar malo planinarskog iskustva. Ili da budemo još otvoreni: mnogi planinari bili su upravo zaprepašteni njihovim nevjerojatnim nepoznavanjem ili zanemarivanjem osnovnih pravila za kretanje po zasježenoj planini. Možda bi nedavna tragedija trebala poslužiti kao dokaz kako je planinarsko obrazovanje od velike koristi za mlađe ljudi koji nose u sebi zdravu želju za boravkom u prirodi i za kretanjem u njenom okrilju.

jelili dvije divlje svinje, tako da je njihov trag ostajao po snijegu svud u kraju oko Puntjarke. A izletnika je bilo mnogo.

Međutim, ono što više može oneraspoložiti izletnike na Medvednici, svakako je bojazan da ne budu napucani. Nije li slobodno lovište na izletnički najatraktivnijem dijelu Medvednice trajna opasnot, naročito za djecu?

U isto vrijeme — smatra odbornik Tomo Meglaj — lovačka društva zanemaruju odstrel grabežljivaca. U Remetincu mnogo štete nanose svrake, vrane i drugi grabežljivci. Raspravljamo o lovnom gospodarstvu, a o štetočinama nitko ništa. Njih bi trebalo sistematski smanjivati. Nije sve u tome da izvozimo zečeve, i kod kuće moramo gledati kako nam ide. Lovci bi trebali štititi interese poljoprivrednika.

To bi bile neke od primjedaba s posljednje sjednice Gradske i Privredne vijeća, no kako smo rekli, i za ovu sezonu dopušten je lov na cijeloj Medvednici. Najveći odstrel predviđen je u lovištima društava »Prvomajska« i »Zec«. Ukupno u ta dva lovišta 260 zečeva, 370 fazana, 600 trčki. Srnjaci, srne i lanad za odstrel uglavnom s područja »Prigorje«, »Ponikve« i »Vepar« (oko 50 komada). J. S.

Dakako da je Planinarski savez Hrvatske smatrao svojom dužnošću da podupre nastojanje kako bi Medvednica prestala biti streljana pa je već 30. listopada uputio zagrebačkom Vjesniku svoju izjavu pod naslovom »Povodom odluke Skupštine grada Zagreba kojom se dozvoljava lov na Medvednici« a koja glasi:

Prošlog tjedna je Gradska i Privredno vijeće Skupštine grada Zagreba donijelo većinom glasova, a uz protest manjine, odluku kojom se na Medvednici, uključivo i njezin središnji dio, dozvoljava lov vatrenim oružjem.

Pri donošenju ove odluke nije bila konzultirana planinarska organizacija, koja vodi tradicionalnu brigu oko Medvednice, najposjećenijeg zagrebačkog izletišta. Članovi planinarske organizacije saznali su za odluku Gradske skupštine tek iz novina.

Izvršni odbor Planinarskog saveza Hrvatske razmotrio je ovaj akt Gradske skupštine kao i posljedice za planinare, izletnike i skijaše na Medvednici i došao do zaključka da je on u suprotnosti s interesima stanovnika grada Zagreba, te da predstavlja ustupak interesu neznatne grupacije osoba. Odbornici koji su glasali za ovu odluku bili su u diskusiji upozorenici na njezin nesocijalni karakter i štetne posljedice, ali su kod odlučivanja vjerojatno prevladali komercijalni razlozi.

• U ovom broju NP učinjen je jedan propust koji je potrebno objasniti. Po ustaljenom običaju, uz članke u povodu životnih jubileja istaknutih planinarskih radnika donosimo i bibliografiju njihovih štampanih planinarskih rada. Uz članak o prof. Zvonimiru Keleru nema ove bibliografije zbog neobičnog razloga: nemoguće ju je skupiti. Prof. Keler je u toku svog dugogodišnjeg plodnog rada napisao nebrojeno mnogo članaka, planinarskih, stručnih i stručno-planinarskih, tako da ni on sam više mnogo toga ne pamti. Samo u posljednje vrijeme napisao ih je dvadesetak, većinom u karlovačkim časopisima. Umjesto bibliografije, donosimo njegov članak o Petrovoj gori koji je napisao specijalno za NP tako da prof. Keleru možemo ipak našim čitaocima prikazati i kao planinarskog piscu. Bit ćemo, osim toga, toliko slobodni i planinarski lik prof. Keleru upotpuniti citatom iz jednog njegovog pisma upućenog uredniku NP u kojem među ostalim kaže: »Kad mi je moj planinarski prijatelj Ante Rukavina iz Gospića pismom javio da ste se vas dvojicu našla u Šugarskoj dulibi i tamo na Velebitu razgovarali i dogovorili se da se u NP sjetite moje sedamdesetgodišnjice, u mojoj su se sjećanju prije svega javile slike o kraju oko Šugarske dulibe preko Stapa sve tamo do Rujna, sa svim onim fantastičnim oblicima krša što su me u mladosti oduševili za uživanje u ljetotama prirode i do danas oblikovali u

meni osobine planinarskog entuzijaste. Da nije bilo Velebit i moga službovanja u Gospiću od 1922. do 1926. godine, moj bi karakter svakako u mnogočemu bio drukčiji. Zato i sada s nekom nostalgijom posjećujem taj naš prekasni Velebit ...»

• Izvještaj o aktivnostima u »Godini Velebita« koji donosimo u ovom broju obuhvatuje samo organizacije u SR Hrvatskoj, zbog čega u njemu nema jedne vrijedne akcije koju bi trebalo naročito istaknuti i pohvaliti. Radi se o izložbi fotografija i dijapo pozitiva koju je priredio poznati ljubitelj transverzala Mehmed Šehić iz Sarajeva, poznat našim čitaocima i kao vrsni planinarski pisac. On je među prvima planinarnačima prošao Velebitski planinarski put (značka br. 35), a prošao ga je značački, ne trčeći samo za kontrolnim točkama. Kao rezultat njegova putovanja osvanula je prošlog ljeta u prostorijama PD »Bjelašnica« u Sarajevu izložba na kojoj je izložio 75 fotografija sa svog puta po VPP-u. Istovremeno je u izložbu izložio 50 kolor-dijapo pozitiva osvijetljenih kroz mlijekočno staklo. Među eksponatima nalazišta se na istaknutom mjestu značka VPP-a. Osim toga umnožio je razglednicu sa skicom puta i kontrolnih točaka. Šehić je, kako vidimo, značku VPP-a ne samo u punoj mjeri zasluzio, nego je u neku ruku dao i lekciju organizatoru VPP-a. Svakako bi bilo dobro i korisno kad bi ovu izložbu imali prilike vidjeti i zagrebački planinari.

Medvednica je kao područje od neprocijenjivog rekreativnog značenja za stotine hiljada zagrebačkih građana proglašena izletničkom šumom i kao takva treba da uživa posebnu zaštitu i pažnju. Status lovišta i status izletničke šume dvije su nespojive kategorije.

U takvoj situaciji, sve dok Gradska skupština ne promijeni svoju odluku, Izvršni odbor Planinarskog saveza Hrvatske smatra svojom dužnošću upozoriti sve posjetioce Medvednice na opasnost kojoj se izlažu krećući se po njezinim stazama i preporučiti im da se zbog životne pogibelji ne udaljavaju od planinarskih domova i prometnih komunikacija.

U interesu zagrebačkih građana Planinarski savez Hrvatske zahtjeva da se ova odluka revidira i da se središnji dio Medvednice od doma na Glavici do tzv. Kapolske lugarnice izdvoji iz lovne djelatnosti, da se lovna područja obilježe jasno razumljivim znacima, a lovišta ograde kao što je to uobičajeno.

Nedugo iza objavljanja ove izjave došlo je do sastanka predstavnika Gradske skupštine i Saveza na kojem je dogovoren zajednički stav i istup o ovom pitanju. I lovci su doduše imali svoje adute: ukazivali su na brigu koju provode zimi oko održavanja divljači i na činjenicu da još nitko nije stradao od zalutalih metaka. Ipak su prevladali širi interesi, sigurnost mnogobrojnih izletnika, pa su odbornici na svojoj sjednici od 29. siječnja 1970. zabranili lov na Medvednici. Citirajmo članak koji je dan poslije donošenja odluke objavljen u Vjesniku pod naslovom »Na Sljemu menu ipak sigurni«:

Lovci su možda razočarani. »Odluka o ustanovljenju lovišta na području grada Zagreba« što su je odbornici prihvatali na sjednici u četvrtak zabranila je lov na Medvednici. Više se tu neće pucati, pa to lovци teško pada. Ali zato golema većina Zagrepčana zadovoljno trlja ruke: napokon smo na Sljemenu sigurni.

Nije tome tako dawno kad se u Gradskoj skupštini raspravljalo o lovstvu i njegovom privrednom značenju; još se sjećamo kako su planinari oštrot reagirali na plan prema kojem se na Medvednici u sezoni može odstreliti toliko i toliko divljači. A reagirali su u interesu onih koji u sljemenskim šumama traže odmor i zdrav planinski zrak, zastupali su interesu gotovo svih naših sugrađana. Zato neka lovci shvate...

• Planinari su ljudi koji osobito vole ljepotu prirode i stoga nije čudo da su često skloni lirske raspoloženjima. Plod takvih doživljavanja često ima oblik stihova koji se znaju pojaviti i u redakciji NP, dakako, s popratnom željom da budu objavljeni. Redakcijski odbor je nekoliko puta raspravljao o objavljuvanju pjesama na stranicama našeg časopisa i donio načelnu odluku da pjesme uopće ne objavljaju. Na taj način sigurno se svjesno odrekao mnogih vrijednih literarnih produkata, ali je takvom politikom uspio izbjegić mnoge nevolje koje nastaju zbog nezadovoljstva odbijenih pjesnika. Treba uzeti u obzir da članovi redakcijskog kolegija uglavnom nisu stručnjaci za poeziju niti su kvalificirani za trijažu u području stihotvorstva, pa bi se lako moglo dogoditi da ognješće dušu o neku buduću pjesničku veličinu dok bi se istovremeno obrukali objavljujući neku pjesmu bez dometa. Za ilustraciju — neki čitaoci se možda još sjećaju tog nemilog dogadaja — kad smo objavili jednu sasvim zgodnu pjesmicu za koju se kasnije dokazalo da je bila ordinarni plagijat. Kao što se to svuda u životu oko nas zbiva, i u vezi sa stihovima ima i bit će iznimaka — to su oni stihovi koji se citiraju, pa su prema tome samo sastavni dio nekog prikaza. Sve dok ne uspijemo formirati posebnu stručnu redakciju za planinarsku liriku (za sada još nije na pomolu), držat ćemo se onog starog pravila, da je od dva zla ipak bolje odabrat ono manje.

• Među našim planinarima svakim danom postaje sve popularniji obilazak transverzala. Premda je ovaj novi način planinarenja u neku ruku bezbrizan ili barem lagani od klasičnog, i transverzalci imaju svojih golenih jada. Evo što nam piše poznati ljubitelj transverzala Mehmed Sehić iz Sarajeva: »U Sloveniji postoje brojne transverzale od kojih se mnoge ukrštavaju, pa u tom pogledu vlastna prava zbrka. Najbolji primjer je osnivanje Transverzale NOV Slovenije. Od njenih 88 kontrolnih točaka oko njih 50 su istodobno kontrolne točke raznih drugih transverzala. Premda sam tih 50 točaka već ranije posjetio obilazeći druge transverzale, što mogu dokazati ovjerenim dnevnicima, ipak mi se to ne priznaje jer nemam u dnevniku otiske pečata ove novije transverzale. Tako su planinari koji sada počnu obilazak slovenskih transverzala u velikoj prednosti jer mogu sa sobom ponijeti dnevниke za 4-5 transverzala i na kontrolnim točkama ih sve zajedno ovjeriti.« Kako vidimo, transverzalce također muče brige uzrokovane birokratskim pojavama, pa apeliramo na organizatore transverzala da se pitaju: zar je bitan pečat u dnevniku ili stvarni posjet kontrolne točke? Iznijet ćemo ovdje tom prilikom i jednu javnu tajnu: ima transverzalaca koji nose sa sobom čitave snopove tutih dnevnika i ovjeravaju ih, dok njihovi vlasnici u to vrijeme možda sjede kod kuće pred televizorima!

In memoriam

JOVO RADUMIROVIĆ-ČIĆA

Nedavno je u Sarajevu preminuo Jovo Radumirović-Čića. Njegovom smrću planinari BiH izgubili su jednog od najzaslužnijih i najpoznatijih planinara između dva rata.

Još kao učenik trgovačke akademije u Sarajevu okupljao je mlađe planinare oko sebe. U to vrijeme je planinarska sekција DTA, koja je djelovala na toj školi, bila jedna od najboljih u gradu.

Kao student produžio je taj rad u krugu svojih novih kolega.

Po završetku studija kao mlađi carinski činovnik organizira planinarsku sekцију SK »Slavije«.

Prelaskom u društvo planinara BiH glavni je vođa i organizator planinarskih akcija i izleta, koji su se redovno održavali. Ti izleti bili su tako posjećeni od mlađih kao i starih planinara, da se to još i danas spominje u planinarskim krugovima.

Ponovnim osnutkom planinarskog društva »Romanija« prelazi sa svojom grupom simpatizera u ovo društvo i posvećuje se odgoju planinarskog kadra.

Mlađi planinari su u pokojnom Jovi imali ne samo dobrog druga već i učitelja od koga su mnogo što naučili, jer je on svoje znanje i planinarsko iskustvo nesobično prenosio na mlađe.

Zahvaljujući njemu mnogi od nas postali su planinari i zavolili naše planine i planinarski pokret.

Adalbert Kačvinski

MILOJE JOVANOVIC

Dana 3. decembra 1969. godine planinarska organizacija Srbije izgubila je svog najstarijeg aktivnog planinara. Toga dana u svojoj 93. godini umro je u Čačku inženjer Miloje Jovanović »čika Miloje«, član planinarskog društva »Sloboda«, stari poznanik sa sletova Tare, Sutjeske, Šare, Golije, Štirovca, Zavižana i mnogih drugih planinarskih manifestacija.

Roden 14. januara 1877. godine u selu Jezdini kod Čačka pod samom planinom Jelicom i odrastao takoreći u planini, ostao joj je vjeran sve do svoje smrti, jer je aktivno planinario sve do pred tri godine, kada je pod teretom svojih godina prestao da odlazi na izlete. Gimnaziju je učio u Čačku i Kragujevcu, a fakultet u Beogradu. Kao građevinski inženjer istakao se svojim radom pa ga je ondašnja mala Srbija poslala na tri godine u Berlin gde je završio hidrotehniku.

Ceo svoj život posvetio je ideji jugoslovenstva i razvijanju bratstva i jedinstva među našim narodima. Kao student u Beogradu je jedan od osnivača »Slovenskog Juga« koji se zalaže za ujedinjenje svih Jugoslovenskih naroda u jednu državu. Kao blagajnik »Slovenskog Juga« sakuplja novčane priloge za Dimitrija Tucovića, tada studenta, koji je zbog sukoba sa ondašnjim vlastima morao da prebegne u Austro-Ugarsku. Posle Prvog svetskog rata kao jedan od retkih stručnjaka postaje načelnik Ministarstva građevina. Kao vrlo pošten i ispravan službenik dolazi u sukob sa svojim predpostavljenima koje je korumpirala francuska firma »Batinjol«, tada izvođač radova u Beogradu a koje je on kontrolisao. Biva 1925. godine penzionisan pre vremena. Ostatak svog života proveo je do početka Drugog svetskog rata u Beogradu, zatim prelazi u Čačak gde ostaje do kraja života.

Ideju bratstva i jedinstva ne napušta do svoje smrti. Često je govorio: »Mi planinari smo najveći pioniri bratstva i jedinstva jer posećujemo sve krajeve naše zemlje sklapamo poznanstva sa Hrvatima, Slovincima i drugim našim narodima i produbljujemo bratstvo i jedinstvo među nama.«

Vest o njegovoj smrti ražalostila je sve planinare i njegove poznanike. Sahranjen je 6. decembra 1969. godine na groblju u Jezdini ispraćen od svojih rođaka, prijatelja i njegovih planinara koji mu u znak poštovanja položiše na grob skroman venac.

Miodrag Krunić

Povodom recenzije o mojoj »Šar-planini«

Nije uobičajeno da autor odgovara svojim kritičarima. Smatra se da to nije dostojanstveno. No i pored toga, ja bih rekao nešto o stavu i oceni dra Mihajla Pražića o mojoj knjizi »Šar-planina«, koju je on prikazao u »Našim planinama« br. 9-10, 1969. godine.

Na Pražićevu kritiku se ne osvrćem iz razloga što je ona veoma nepovoljna, nego samo zbog toga što ona nije objektivna. Jer dr Pražić je pribegao izvrtanju činjenica, čime je jamačno povredio postulat istine.

Nije istinito Pražićev tvrđenje da svi moji podaci o temperaturama na Šar-planini »imaju tek informativni karakter« i da su svi »čisto amaterski«. Iz moje knjige se jasno vidi da se podaci o srednjim mesečnim temperaturama na Popovoj Šapki, Ljubotenu i Titovom vrhu zasnivaju na 15-godišnjoj seriji posmatranja obavljanih na Meteorološkoj stanici u Tetovu, i da sam ja ove podatke, radi primene na navedene kote, preračunao pomoću poznatog termičkog gradijenta $0,56^{\circ}\text{H}=100\text{ m}$. Ovako dobijeni temperaturni podaci nisu bez naučne vrednosti, budući da je u geografiji ovaj metod uobičajen. Podaci o vremenskim prilikama na Ljubotenu u oktobru 1935. godine dobijeni su neposredno, propisnim instrumentalnim putem, a ne amaterskim, što je u mojoj knjizi takođe navedeno. Po dru Pražiću, očigledno neupućenom u ova pitanja, mnogo veću vrednost imaju podaci o petogodišnjoj seriji padavina na Popovoj Šapki, nego 15-godišnja serija očajanja temperature u Tetovu. Usputno osmatranje pravca lokalnih vetrova, kao i beleženje trenutnih, maršrutnih i stacionarnih temperatura vazduha takođe se u geografiji praktikuje.

Nije istina ni to da sam podatke o snegu, usovima i snežanicima izložio »... samo na osnovu svojih zapažanja i iskustva...« — Naprotiv, iz mog dela se vidi da sam o tipovima, dejstvu i mehanici usova konsultovao najnovije radove švajcarskih i nemačkih nivologa.

Prema dr Pražiću su »...i Planinarski savez Srbije i Planinarski savez Jugoslavije odbili da štampanje ove knjige materijalno ma i simbolički pomognu.« — I to je gruba neistina. U stvari, nitko iz njihovih redova nije, tvrdim, ni video delo u rukopisu. Ali iz navedenih dr Pražićevih reči nesumnjivo izlazi zaključak da su ponuđene organizacije odbile da štampanje ovog dela pomognu upravo zbog toga što su našle da je ono za njih bez ikakve vrednosti.

Dr Pražić mi, dalje, zamera: što šar-planinska jezera nisam poetizirao, što sam delo opteretio legendama i što izvesni albanski toponimi nisu prevedeni. — Zar da se jezera poetiziraju, a da se zanemare njihove morfografske i morfometrijske karakteristike! Ja sam namerno izbegavao svaki pokušaj sladunjavog, romantičnog opisa prirode. Dr Pražić je prečuo da sam Livadičkom jezeru ipak dodao jedan pasus koji odskače od ostalog teksta. Legende sam uneo isključivo zbog toga što me je interesovalo sve što je za Šar-planinu vezano. Izvesni albanski toponimi, koje dr Pražić naziva besmislenima, ostali su neprevedeni zato što se njihovo etimološko značenje nije moglo da razjasni, što sam takođe u knjizi napomenuo. Pogrešno je smatrati da su i takvi toponimi bez ikakvog značaja i da ih, kao takve, treba zanemariti.

Prečenujući moja izlaganja o naseljima, stanovništvu i privredi, kritičar mi zamera što se nisam koristio nizom »... zanimljivih radova i studija mnogih naših istaknutih naučnih radnika«, koji su to područje proučavali. — Kad je već na to ukazao, trebalo je da te naučnike dr Pražić i pomene. Uostalom, dr Pražić je prečuo činjenicu da sam za ovo svoje delo konsultovao više od stotinu radova naučne i putopisne literature, domaće i strane, počevši od darovnih povelja srpskih srednjovekovnih vladara, pa do dr Lutovčeve antropogeografske studije objavljene 1955. godine.

Dr Pražić nije geograf, ni geodet ni matematičar. Zbog toga, upravo ja ne mogu da prihvatom ni onu njegovu, inače vrlo povoljnu ocenu o vidiku, jer se ona zasniva samo na golin rečima, iskazanim bez poznavanja toga pitanja. Ništa u mojoj knjizi nije nehotice koncipirano ni napisano, pa ni ono poglavlje o vidiku.

Naravno, dr Pražiću se ne može zameriti što ne poznaje Šar-planinu, pošto na nju nije zalazio, pa mu ni njen kolorit ne može da leži. Može mu se, međutim, zameriti to što nije našao zajednički jezik sa samim sobom. Naime, u dr Pražićevom pismu upućenom mi 7. maja 1969. kad je knjigu već imao u rukama, nalaze se i ovi redovi:

»Ja ču sa ne malim zadovoljstvom napisati i recenziju u 'Našim planinama' i na taj način doprinijeti popularizaciji ove u svakom pogledu vrijedne i značajne knjige.« — A u objavljenoj recenziji čitamo:

»Kako sa ovom knjigom ni iz daleka nije čitaocu dato sve ono što o Šar-planini treba dati...«

Od tih dveju, dijametralno suprotnih ocena održiva je samo jedna. Verziranim čitaocima — posebno onim koji prate zagrebački mesečnik »Prosvjetu« — prepusta se da odluče koja je od njih prava.

Pisana na brzinu i kontradiktorna u mnogo čemu, dr Pražićeva recenzija je više površan osvrт na delo negoli konstruktivna kritika. Činjenica je da dr Pražić nije mogao da ospori ni jedan podatak u mojoj knjizi. Ali se zato svojski potudio da ovu knjigu omalovaži negirajući joj svaku vrednost. Dr Pražić je ovoga puta pokazao da nije mogao da se savlada, da zauzme stav objektivnog kritičara, nego je, iživljajući se na mom delu i deleći mi s visine deplasirane pouke, onako knjigu čisto anatemisao.

Da li je ta knjiga baš toliko štura i siromašna koliko joj to dr Pražić pripisuje? Neka na to odgovori jedan citat iz službenog izveštaja četvorice makedonskih prosvetnih savetnika — dvojice istoričara i dvojice geografa — izveštaja podnetog predsedništvu tetovske opštine povodom ocene rukopisa »Šar-planine« 1966. godine. Doslovno preveden sa makedonskog, taj citat glasi:

»Krivokapićevo delo je jedno od retkih studija o leptama i značaju ovog velikog planinskog masiva na Balkanskom poluostrvu. S nestavljenjem očekujemo da delo izade iz štampe, jer će ono dopuniti geografsko poznavanje ove oblasti. Osobito veliko interesovanje pobudila nam je Krivokapićeva ambicija za najdetaljnije proučavanje geografskih objekata na Šar-planini, kao na primer: solidno prikazivanje jezera, visova, reka, prilaza i drugih elemenata, za koje je morao da uloži ogroman ispitivački trud.«

Najzad, 19. novembra 1969, prva nagrada opštine tetovske dodeljena je autoru »Šar-planine« za njegovo životno delo.

Dušan S. Krivokapić

ZBORNIK PD »ŽELJEZNIČAR« LJUBLJANA

PD »Željezničar« iz Ljubljane, izdalo je knjigu »Gora« — zbornik od 20-letnici planinskega društva »Željezničar« Ljubljana (Ljubljana, november 1969). Knjigu su uredili Pavle Ciglar, Bruno Ravnikar, Dušan Novak, Tomaž Banovec i Marijan Raztresen.

Knjiga je vrlo lijepo opremljena i daje zaokruženu sliku razvoja Društva. Pisana je laganim, upravo »planinarskim« stilom, u obliku niza članaka koji nam daju sliku djelatnosti Društva kao cjeline i pojedinih odsjeka (alpinisti, speleolozi itd) zatim plime i oseke kroz koje je prošlo Društvo od svoga osnutka 1949. godine, te amatersku djelatnost i entuzijazam kojima je postiglo primjerne rezultate.

Cestitamo PD »Željezničar« na godišnjici i uspjeloj knjizi, koju preporučamo našim planinarima.

Visko Dulčić, SO PD »Mosor«

BILTEN PLANINARA—ŽELJEZNIČARA

Početkom 1970. izšao je 3. broj Biltena — informativnog lista koordinacionog odbora planinarskih društava željezničara Jugoslavije za 1969/70. godinu. Biltén izdaje PD »Željezničar« u Zagrebu, izlazi već treću godinu pod uredništvom Zorke Safar. Ovaj posljednji broj ima 24 stranice umnožene ciklostilnom tehnikom, a obiluje raznolikim sadržajem zahvaljujući suradnicima iz svih krajeva Jugoslavije gdje ima planinara-željezničara. Clanci će interesirati ne samo članove nego i sve one koji se bave planinarstvom. Da nabrojimo nekoliko zanimljivijih: IX. slet na Radan planini, Prvenstvo Vojvodine u orijentaciji, Planinari u Paklenici, Republički alpinistički logor na Prenju, Stradanja Joce planinara, Jutro u planini (pesma), Vijesti itd. Originalna novost ovog biltena je komentar urednika iza pojedinih članaka pisani na vrlo simpatičan način.

Dr Z. P.

U godini Velebita

Našim čitaocima je poznato da je 1969. bila proglašena »Godinom Velebita« i da je čitava planinarska organizacija u Hrvatskoj napregnula snage da u toj godini Velebit što više približi svojim članovima, a članove da usmjeri k toj planini. Početkom ove godine PSH je pozvao okružnicom sva planinarska društva u SR Hrvatskoj da pošalju pismene izvještaje o svojim akcijama vezanim uz Velebit. Na temelju pristiglih izvještaja možemo dati pregled glavnih akcija. Sumirajući rezultate možemo utvrditi da je »Godina Velebita« postigla puni uspjeh. Ne samo da je te godine na Velebitu uredeno nekoliko novih skloništa, otvoren VPP, izdana knjiga »Velebit«, nego je i pažnja čitave jugoslavenske planinarske javnosti skrenuta k ovoj planini, a bilo je i inozemnih posjetilaca. Na tisuće ljudi u organiziranim grupama prošlo je Velebitom, a svi su se vratili očarani i iznenadeni onim što su vidjeli, svi su oni postali propagatori velebitskih ljepota. Po prvi put nakon čitavog niza godina planinari su opet dočekali novu godinu na Velebitu u domu na Zavižanu. Uredništvu stalno stižu novi izvještaji, članci i putopisi s Velebita, pa se već pojavio i prijedlog da se »Godina Velebita« protegne i na 1970. Bez sumnje, sve što je uradeno samo je početak jednog procesa koji će se prirodno dalje odvijati. Zbog toga ne treba žaliti za troškom i čitavim onim trudom koji su čitavu godinu ulagani u ovu jedinstvenu planinu. Dapače, uspjeh ove kampanjske akcije pokazuje da bi ona mogla poslužiti kao primjer u našim budućim nastojanjima.

Urednik

Veliki dio aktivnosti planinarske organizacije u Hrvatskoj u protekloj godini protekao je u znaku Velebita. Ta aktivnost očitovala se u organizaciji izleta i tura na Velebit; prolasku Velebitskog planinarskog puta; propagandi Velebita putem dnevnih štampe i časopisa »Naše planine«, »Planinski vesnik« i »Priroda«; propagande putem oglašnih ormarica i predavanja uz dijapoizvođenje; izdanju knjige »Velebit« itd. Nažalost, nismo u mogućnosti dati cijeloviti prikaz aktivnosti naše organizacije, jer nam je vrlo mali broj društava poslao zatražene podatke. U kraćiru, carama navest ćemo najznačajnije akcije i podatke sa kojima raspolažemo.

Otvoreni VPP-a i novouređenog planinarskog doma na Zavižanu održano je 4. VII 1969. g. uz prisutnost oko 400 planinara iz Hrvatske, Slovenije i BiH. Velebitski planinarski put je otvorio inž. Ante Premručki koji je bio posebno toplo primljen od prisutnih planinara. Učesnici su obišli okoline vrhove, a veliki broj prisutnih planinara započeo je obilazak VPP-a prolaskom dionice Zavižan-Rossijeva koliba-Alan. Do konca 1969. izdan je 261 dnevnik VPP-a, a značke su uručene 72 planinara iz slijedećih društava:

PDS »Velebit« 1, »Zagreb« 16, »Grafičar« 1, »Japetić« 1, »Kalinik« 7, »Paklenica« 4, »Priroda« 2, »Sljeme« 3, »Jastrebarsko« 4, »Rade Končare« 3, »Zanatlija« 15, »Zeljezničar« 4, »Kamenjak« 1, »Jankovac« 3, »Platak« 2, »Visočica« 2, »Torpedo« 1, »Bjelašnica« 1, Skij klub Rijeka 1.

Posebno priznanje treba dati druži Željku Poljaku i ekipi PSH za ostvarenje ove najlepše i najteže transverzale u našoj republici.

Knjiga dra Poljaka »Velebit« izašla je iz štampe uoči otvorenja VPP-a i pobudila velik interes kako među planinarama tako i među stanovnicima Like. Stampana je u 3000 primerjaka, a do sada je rasprodano oko polovine.

Prvomajski alpinistički logor u Paklenici okuplja svake godine veliki broj alpinista iz Hrvatske i Slovenije. Ove godine okupilo ih se oko 100, a ispenjan je veliki broj kvalitetnih smjerova.

Izložba »Planina Velebit« održana je u organizaciji Planinarskog odbora Zagreba i PD »Zagreb-matica« i mnogo je pridonijela popularizaciji Velebita. Izložba je kroz dokumentarne i umjetničke fotografije te ostale eksponate (flora, fauna, etnografski eksponati, knjige itd.) dočarala posjetiocu sve čari Velebita. Velika je šteta što izložba nije obišla i ostala planinarske centre u Republici.

Republički speleološki logor održan je u Cerovackim spiljama od 4. do 6. VII 1969. Organizator je zamislio da se logoru priključe i ostali planinari kako bi se upoznali s najljepšim spiljama u Hrvatskoj, međutim, odazvali su se samo speleolozi.

Na sletu planinara na Visočici koji je organiziralo PD »Visočica« okupilo se 80-tak planinara iz Hrvatske. Tom prilikom dom na Visočici dobio je ime dra IVE Gojtana, zaslujnog planinara iz Gospića i graditelja predratnog doma na Visočici.

Deseti slet planinarskih društava PTT iz Hrvatske i IX orijentaciono natjecanje PSH u organizaciji PD »Sljeme« okupilo je oko 150 planinara iz Hrvatske, Slovenije, Srbije, BiH i Makedonije. Osim članova planinarskih društava PTT, ovoj akciji koja je održana na Zavižanu su se pridružili i ostali planinari.

Seminari Gorske službe spasavanja PSJ održan je na Zavižanu. Prisustvovali su mu predstavnici GSS-a iz svih republika i tom prilikom prošli dionicu VPP-a Zavižan-Alan.

Republički tečaj GSS održan je na Zavižanu od 21. do 23. XI 1969. godine.

Otvorene dogradenoj Borisovog doma u Paklenici, puštanje u pogon hidrocentrale za dom i otvorene skloništa na Ivinim vodicama organiziralo je PD »Paklenica« u okviru proslave 70-godišnjice planinarstva u Zadru na Dan republike.

PD »Visočica«, Gospic, organiziralo je 10 izleta na Visočicu (5-25 članova u grupi), 1 na Satorinu (9 članova) i 2 na Zavižan (150 daka i nastavnika), te poslalo 17 učenika na otvorenje VPP-a. Markirana je nova staza oko Visočice, te staza Rizvanuša-Jelova Ruja. Organiziran je slet na Visočici.

— PD »Grebengrad«, Novi Marof, s 5 članova sudjelovalo je na sletu PTT.

— PD »Risnjak«, Zagreb, s 11 članova sudjelovalo je na otvorenju VPP-a, održalo je predavanje uz dijapositive o Velebitu, a putem oglasnih ormarića vrši propagandu Velebita.

— PD »Željezničar«, Zagreb, s 10 članova AO planiralo novogodišnju turu na Južni Velebit, 16 članova AO sudjelovalo je na logoru alpinista u Paklenici, a još u dva navrata alpinisti su boravili u Paklenici i vršili penjačke uspone.

— PD »Kamenjak«, Rijeka organizirao je alpinistički logor u Paklenici. 38 članova društva prisustvovalo je otvorenju VPP-a. Dva društvena izleta na Velebit posjetilo je 83 člana. Održana su dva predavanja sa 120 prisutnih. U društvenom biltenu objavljeno je 4 napisa o Velebitu. Alpinisti su u nekoliko navrata posjetili Velebit i penjali. Oko 20 članova uključeno je u obilazak VPP-a. Ukupno je oko 200 članova posjetilo Velebit.

— PD »Rade Končar«, Zagreb, organiziralo je 10 izleta na Velebit. 17 članova društva uključeno je u obilazak VPP-a, održano je 18 predavanja u nekoliko društava (760 prisutnih).

— PD »Kunagora«, Pregrada, na otvorenju VPP-a sudjelovalo s dva člana i započelo obilazak VPP-a.

— PD »Stubičan«, Donja Stubica, sa 6 članova prisustvovalo otvorenju VPP-a i započelo obilazak VPP-a. U svom društvenom ormariću vrši propagandu Velebita.

— PD »Ivančica«, Ivanec, organiziralo izlet na Velebit.

— PD »Paklenica«, Zadar, dalo oko 850 radnih sati za dovršenje Borisovog doma i skloništa na Ivinim vodicama, organiziralo 5 izleta (Zavižan, Visočica, Buljima, Paklenica i Velika močila) s 288 članova, organiziralo 23 izleta za radne organizacije, škole i pitomce JNA sa 1100 učešnika, organiziralo 18 tura po Velebitu. U društvu, radnim organizacijama i vojnim školama organiziralo 7 predavanja. U

propagandnom ormariću Društva cijelu godinu propagiralo Velebit.

— PD »Torpedo«, Rijeka, organiziralo jedan izlet na Velebit s 35 članova, a jedan član je prošao VPP.

— PD »Jankovac«, Osijek, ima 4 člana koji su započeli obilazak VPP-a, 4 člana posjetilo je Velebit, a u društvenim prostorijama održano je dobro posjećeno predavanje o Velebitu.

Osamnaest članova posjetilo je Velebit, a 2 člana započela su VPP.

— PD »Zagreb« je održalo 10 predavanja o Velebitu u društvenim sekcijama, jedno predavanje za građanstvo i tri predavanja prilikom izložbe »Velebit«. Na otvorenju VPP-a bilo je 50 članova, a tjedan dana kasnije posjetilo je Velebit 40 seniora. Na državne praznike posjetilo je Velebit još 75 članova. Prodano je 40 dnevnika VPP, a 17 članova je steklo značku VPP-a. U suradnji s POZ-om organizirana je u Povijesnom muzeju Hrvatske izložba pod naslovom »Planina Velebit« koja je sadržavala umjetničke i dokumentarne fotografije, floru, faunu, hidrometeorološke, etnografske, kartografske i bibliografske eksponate. Izložbu je posjetilo oko 1500 osoba, a bila je otvorena od 7. do 16. lipnja. Izložba je koštala 5239 nd (od toga dotacija POZ-a 3000 nd). Stampano je 1000 primjeraka »Vodič kroz izložbu« s tekstom prof. dr. V. Blaškovića. Snimljena je TV reportaža o izložbi, a u novinama je izšao prikaz izložbe (Vjesnik) i informacije o Velebitu. U društvenoj kancelariji prodano je 37 knjiga »Velebit«. Za nabavu inventara u domu na Zavižanu društvo je doznačilo PSH 2500 nd. Na praznik Prvi maj tri člana su na skijama prošla južni Velebit.

Na kraju treba izraziti zahvalnost svim članovima koji su na bilo koji način pridonijeli popularizaciji naše najljepše, i dugo zapostavljane planine. Vjerujem da njihov trud nije bio uzaludan i da će naši članovi i ubuduće u velikom broju posjećivati Velebit.

Nikola Aleksić

»PLANINARSKA NOĆ« NA VELEBITU

U subotu 7. veljače u planinarskom domu u Velikoj Paklenici održana je »Planinarska noć« s plesom i prigodnim programom. Prikazana je serija dijafilmova, a zatim su izvedene brojne šale, skećevi i vicevi iz planine i planinarskog života. Na kraju izabrana je i »Mis planinarka«.

»Planinarskoj noći« u Borisovom domu

prisustvovali su ne samo planinari nego i brojni građani – ljubitelji prirode. Po ocjeni svih učesnika, smatra se, da je ova »Planinarska noć« vanredno uspjela, poređ ostalog i zbog toga, što su joj prisustvovali i mnogi građani, koji po prvi put dolaze u planinu. Prijedru je organiziralo PD »Paklenica« iz Zadra.

OSVAJAČI ZNAČKE VELEBITSKOG PLANINARSKOG PUTA U 1969.

Prema evidenciji Planinarskog saveza Hrvatske u toku 1969. godine Velebitski planinarski put prošlo je ukupno 74 planinara. Imena prvih 54 objavljena su u broju 9–10. 1969., i kao što je tamo bilo najavljeni, iznosimo sada imena ostalih. To su:

55. Adalbert Franjić, PD Zanatlija, Zagreb
56. Drago Mihaljević, PD Rade Končar, Zagreb

57. Edo Pavšić, PD Zanatlija, Zagreb

58. Vera Pavšić, PD Zanatlija, Zagreb

59. Keti Marić, PD Rade Končar, Zagreb

60. Ana Keresman, PD Zanatlija, Zagreb

61. Rene Lattinger, PD Zanatlija, Zagreb

62. Željko Legac, PD Zanatlija, Zagreb
63. Konstantin Aleksandar, PD Zanatlija, Zagreb
64. Biserka Kučan, PD Zanatlija, Zagreb
65. Slavo Brezovečki, PD Zanatlija, Zagreb
66. Božena Sajn, PD Zanatlija, Zagreb
67. Ružica Polanović, PD Zanatlija, Zagreb
68. Nada Gašparović, PD Zanatlija, Zagreb
69. Marija Spoljarić, PD Zanatlija, Zagreb
70. Antun Lugarić, PD Zanatlija, Zagreb
71. Biserka Nakić, PD Zanatlija, Zagreb
72. Drago Bubenik, PD Rade Končar, Zagreb
73. Zvonko Prohaska, PD Zagreb, Zagreb
74. Marija Hribar, PD Zagreb, Zagreb

Rad Izvršnog odbora PSH u 1969. godini

DRUŠTVA. U protekloj godini na teritoriju SR Hrvatske registrirano je 66 planinarskih društava, od kojih je veći broj pokazao veću ili manju aktivnost. Markice za 1969. nisu podigla slijedeća društva: »Dubrovnik«, »Strmace«, »Svilaja«, »Petebovac«, »Ekonomist«, »Borak« i »Badanj«. Navedena društva, osim »Petebovaca«, nisu pokazivala aktivnost ni u 1968. godini. PD »Badanj« pokazalo je stanoviti aktivnost oko uređenja planinarskog doma na Stirovcu. U toku godine osnovana su dva nova planinarska društva PD »Dinara« u Kninu i PD »Vihor« u Zagrebu.

ČLANSTVO. Prema evidenciji markica po-dignutih do konca godine, broj članova u 1969. godini iznosi 17.624, od čega radovnih 9.992, omladinaca 4.165 i pionira 3.467. Navedeni broj članova odgovara broju članova u isto vrijeme prošle godine. Do manjeg pada doći će po konačnom obračunu markica, a vjerojatno je, da taj broj neće biti manji od broja u prošloj godini.

REGIONALNI ODBORI. Na području SRH djeluje 5 regionalnih (koordinacionih) odbora, od kojih posebnu aktivnost pokazuju Planinarski odbor Zagreba, Savjet zagorskog planinarskog puta i Planinarski odbor Slavonije. Na inicijativu PSH, pokrenuta je i veća aktivnost regionalnih odbora u Splitu i Rijeci.

GLAVNI ODBOR je održao u protekloj godini 18 sjednica na kojima su rješavana pitanja stručnog rada, uređenje velebitskog planinarskog puta, održavanje pasivnih planinarskih objekta, finansijska pitanja, pitanje objekata pod upravom PSH itd.

U toku godine na prijedlog Komisije za GSS kooptiran je u I. O. Dražen Zupan umjesto Antuna Filipčića, a na prijedlog Komisije za alpinizam Davor Ribarović umjesto Zlatka Smerke koji je ostao član IO kao predsednik novo formirane Komisije za orijentaciju.

U toku godine IO je ostao bez svog vrijednog člana Miroslava Rotsilda koji je tragično preminuo prilikom silaska sa Mont Blanca.

Članovi IO kontaktirali su s društвima, regionalnim odborima, PSJ, republičkim savezima i njihovim komisijama, te drugim društveno-političkim i sportskim organizacijama. Nažalost, zbog angažiranosti članova na svojim radnim mjestima i drugim dužnostima ti kontakti nisu bili onakvi kakve bismo željeli.

GOSPODARSKA KOMISIJA je završila do otvorenja VPP-a opremanje i radove na objektima na Velebitu. Dom na Zavižanu popunjen je inventarom, Rossijeva koliba pokrivena je sa limom, iznutra uređena i popunjena inventarom. Sklonište na Skorpovcu popunjeno je inventarom, a za sklonište na Baškim Oštarijama uplaćena je akontacija za uređenje električne. Dano je učešće za izgradnju skloništa na Ivinim Vodicama koje je otvoreno 29. XI 1969. g. Sklonište su izgradili članovi PD »Paklenica« i Nacionalni park Paklenica. PD »Badanj« izvršila je manje radove na uređenju doma na Stirovcu.

Na temelju zaključka Glavnog odbora i ovlaštenja planinarskih društava završeni su pregovori i potpisani je ugovor (16. XII 1969. g.) s Ugostiteljskim poduzećem »Zagreb« o prodaji Tomislavova doma. S razlozima koji su doveli do prodaje, članstvo i društva su upoznati u nekoliko navrata putem štampe i okružnica. Kao odšteti za objekt poduzeće »Zagreb« isplatiće PSH iznos od N din 600.000.- i to polovinu odmah, a drugu polovinu do kraja 1970. godine. PSH će upravljati domom do preuzimanja, koje bi prema ugovoru trebalo uslijediti najkasnije do VI 1970. g. Cjelokupni inventar doma ostaje vlasništvo PSH i bit će povučen kod preuzimanja. Ugostiteljsko poduzeće »Zagreb« ugovorom je vezano, da novooigradeni objekt nosi i dalje ime »Tomislavov dom«, te da se planinarima i GSS-u stave na raspolažanje odredene prostorije. Prema koncepciji poduzeća »Zagreb«, sadašnja zgrada bi se srušila do temelja i na istom mjestu sagradio kombinirani reprezentativni i popularni objekt. U izgradnju objekta uložilo bi se preko milijardi starih dinara.

Na temelju zaključka Glavnog odbora PSH, Izvršni odbor je zatražio mišljenje društava u vezi novog načina uplate u fond za pasivne planinarske objekte, umjesto dosadašnje uplate od 2% od brutto prometa. Kako je većina društava odgovorila negativno, prijedlog Glavnog odbora nije proveden, te je ostao na snazi stari način uplate.

Nažalost prema ustaljenoj praksi, veći broj društava ne poštaju ovu skupštinsku odluku i na taj način onemogućava komisiji izvršavanje obaveza prema pasivnim objektima. Zahvaljujući finansijskoj pomoći Saveza za fizičku kulturu Hrvatske, PSH je mogao izvršiti svoje obaveze u pogledu objekata na Velebitu.

Za 1968. godinu u fond su izvršila uplatu slijedeća društva: »Risnjak«, »Mosor«, »Sljeme«, »Grafičar« i »Opatija« u ukupnom iznosu od N din 2.347,35 te Tomislavov dom za 1969. g. N din. 10.736,35. PD »Zagreb« umjesto uplate u fond odobrilo je iznos od N din. 2.500 za nabavku opreme za dom na Zavižanu.

KOMISIJA ZA PROPAGANDU vodila je brigu oko propagande akcija u okviru »Godine Velebita«. Na polju planinarske propagande posebno su značajne redovne planinarske rubrike u »Vjesniku«, »Sportskim novostima« i »Vikendu« kao i redovni prilozi u emisiji »U 8 na vikend« koja je na programu Radio Zagreba subotom. U okviru komisije djeluje i knjižnica koja vrlo dobro radi. U toku godine knjižnica je popunjena nizom novih knjiga.

KOMISIJA ZA OMLADINU pripremila je u skladu sa zaključkom VIII redovne skupštine PSH osnivanje samostalne komisije za orijentaciju. Jedna ekipa omladinaca sudjelovala je u omladinskom pohodu PSJ »Bratstvo-jedinstvo« na potезу »Prijepolje — Jabuka — Pljevlja«.

KOMISIJA ZA ALPINIZAM. Ovogodišnja alpinistička sezona bila je vrlo uspješna. Organizirani su penjački logori te samostalni usponi u domaćim i inozemnim planinama. Organiziran je alpinistički logor u Paklenici (AO PD »Kamenjak«), alpinistički logor Prenj (AO PD »Željezničar«), logor na području Moserbodena u Austriji, održana zimska alpinistička škola, upućeni članovi u alpinističku školu Fritza Moravca na Moserbodenu u Austriji itd. U toku godine za predsjednika komisije izabran je Davor Ribarović umjesto Zlatka Smerke.

KOMISIJA ZA VODIČE. Rad Komisije možemo podijeliti u dva dijela i to: 1. organizaciono definiranje vodiča i njihovog statusa u okviru PSH, svrstavanje vodiča u odgovarajući rang s ostalim zvanjima PSH, te inicijativa na stvaranju jedinstvenog plana školovanja kadrova u PSH, i 2. rad sa stanicom vodiča Zagreb radi sticanja iskustva za formiranje ostalih stanica vodiča u okviru PSH.

KOMISIJA ZA GSS je održala republički tečaj na Zavižanu na kojem su sudjelovali pripravnici iz Zagreba, Splita, Zadra i Sl. Požege. Na području SRH djeluju stанице GSS u Zagrebu, Samoboru, Splitu, Rijeci i Ogulinu, a priprema se osnivanje stанице u Sl. Požegi i Zadru. Održani su i ispitni za nove spasavaoce. Komisija je bila organizator Savjetnog seminara GSS PSJ koji je održan na Zavižanu. U toku je razrada novog pravilnika GSS. Predstavnik Komisije sudjelovaо je na Savjetovanju Austrijskog komiteta za sigurnost u planinama koje je održano u Koprunu u Austriji. U toku godine za predsjednika komisije izabran je Dražen Zupanc umjesto Antuna Filipčića.

KOMISIJA ZA SPELEOLOGIJU je organizirala nekoliko značajnih akcija kao što su: speleološki logor u Cerovačkim spiljama sa 17 učesnika, studijski posjet Postojni i Groti Gigante u Italiji sa 20 učesnicima u zajednici sa speleolozima Slovenije, te popravak i uređenje Horvatovih stuba na Medvednici.

Predstavnici Komisije sudjelovali su na Saveznom speleološkom seminaru PSH sa 7 učesnika-instruktora; na Svjetskom speleološkom kongresu u Stuttgartu s jednim učesnikom, na tečaju RSUP-a u Paklenici s 2

instruktora i u spasavanju unesrećenika iz jame duboke 107 m u Istri. Komisija je u mjesecu maju održala ispite za zvanje »speleolog« za 7 kandidata. Ona ujedno vrši ulogu Koordinacione komisije za speleologiju PSH Jugoslavije u čemu postiže odlične uspjehe.

KOMISIJA ZA ORIJENTACIJU je oformljena u toku 1969. godine, a predsjednik joj je Zlatko Smerke. Komisija je izradila pravilnik u kojem su obuhvaćeni zadaci Komisije kao i svi elementi za organizaciju i sprovođenje orijentacionih natjecanja. Oformljena je »Liga orijentacionih natjecanja« koja na kraju godine daje prvaku Republike. Za ligu se buduće sva natjecanja u republici koja se organiziraju po pravilniku Komisije. Komisija je u zajednici s PD »Sljeme« organizirala ovogodišnje »Orijentaciono natjecanje PSH« na sjevernom Velebitu.

Tri prvoplasirane ekipe iz lige sudjelovale su na VII saveznom orijentacionom natjecanju koje je održano na Vlašiću. Ekipi su ponovile prošlogodišnji uspjeh, jer su zauzele sljedeća mjesta: PD »Sljeme« 1. mjesto, PDS »Velebit« 4. mjesto, a PD »Zagreb-matica« 7. mjesto. Na temelju plasmana ekipa PSH je proglašena za najuspješniji republički savez.

KOMISIJA ZA DODJELU PRIZNANJA obavila je u toku godine prilično obiman posao oko dodjele priznanja predloženim članovima. Pojedina društva prilikom predlaganja nisu se držala »Pravilnika za dodjelu priznanja PSH« što je Komisiji stvaralo velike potiske. U većini slučajeva priznanja su uručivana na godišnjim skupštinama društava.

KOMISIJA ZA MEDUNARODNE VEZE je smrću Miroslava Rotšilda ostala bez svog predsjednika te nije radila.

»NAŠE PLANINE. Za zasluge na polju planinarske propagande i za 20-godišnje redovno izlaženje, Planinarski savez Jugoslavije odao je časopisu »Naše planine« posebno priznanje i odlikovao ga zlatnom značkom PSH. Časopis redovno izlazi u 6 dvobroja godišnje u tiražu od 2100 primjeraka. Unatoč povećanom broju suradnika, još uvijek se osjeća nedostatak kvalitetnih i atraktivnih članaka. Suradnja s PS BiH ovdjiva se u skladu međusobnih dogovora.

Speleologija

SEMINAR ZA SPELEOLOŠKE INSTRUKTORE

Već dugo se osjećala potreba za održavanjem seminarova ili tečaja za speleološke instruktore zbog nestašice takvog kada u Jugoslaviji. Jasno je da speleolozi koji su sudjelovali u seminaru nisu time postali instruktori nego su samo stekli nova znanja što će im mnogo koristiti u dalnjem speleološkom radu. Seminar se održao u mjestu Sicevo na željezničkoj pruzi Niš-Sofija, oko dvadeset kilometara od Niša, na ulazu u Sicevačku klisuru. Sudionici seminara bili su smješteni u radničkom odmaralištu Mašinske industrije Niš. U odmaralištu, koje je u stvari hotel, bila je organizirana i prehrana, tu se također održavao radni dio seminarova.

Seminari je organizirala i finansirala Komisija za speleologiju PS Srbije. Treba odati priznanje organizatoru jer je uspio da okupi speleologe iz cijele Jugoslavije i omogućio im da razmjene iskustva. Seminaru su prisustvovali: jedan speleolog iz Bosne i Hercegovine,

sedam iz Hrvatske, trojica iz Makedonije, dvojica iz Slovenije i desetica iz Srbije. Osim toga bilo je još desetak speleologa iz Srbije koji su neslužbeno prisustvovali seminaru. Iz Crne Gore nije se nitko odazvao pozivu, no to nije čudno jer je amaterska speleologija tamo slabo razvijena. Seminar je započeo radom 28. novembra 1969. U referatima su obrađene ove teme: dokumentacija i obrada podataka speleološkog objekta, organizacija speleoloških istraživanja, karakteristike speleoloških objekata na Suvoj planini, izračunavanje količine gutanja vode ponora, arheološki nalazi Zlotske pećine, sistem dvostrukog osiguranja kod sruštanja i prijedlog o unifikaciji čvorova u speleologiji. Slijedećeg dana sudionici seminara posjetili su pećinu Samar kod sela Kope. Tom prilikom speleolozi su mogli pomoći vokalno primopredajniku razgovarati s Milutinom Veljkovićem koji već nekoliko mjeseci trajnjevarovi u spilji zbog naučnih eksperimenta. Milutin je rado odgovarao na postavljena pitanja. Rekao je između ostalog da je zdrav,

da se dobro osjeća, te da se na sve mogao priviknuti, jedino mu smeta samoča, ali vjeruje da će uspjeti ostati u spilji koliko je planirano i da će tako postaviti svjetski rekord u vremenu provedenom neprekidno u spilji.

Dana 30. studenog održani su referati: speleo fotografija, ozljede u speleološkim objektima, metode spašavanja i transporta, ronjenje s osvrtom na ronjenje u pećinama.

Svi referati saslušani su da zanimanjem što su potvrđile i žive diskusije. Iza toga prihvaćen je prijedlog o unificiranju čvorova u speleologiji i prijedlog pravilnika o speleološkim akcijama. Osim toga usvojeno je da se u svim republikama štampani jednaki kartoni za podatke o speleološkom objektu i osobni kartoni za speleologe, te da se kartotekе speleoloških objekata vode po sekcijama karata i po abecedi.

Seminari je bio koristan ne samo zbog izmjene iskustva, nego i zbog toga što su se speleolozi iz cijele Jugoslavije povezali, a to će dovesti do daljnje suradnje i zajedničkih akcija.

Miron Kovačić

SURADNJA SPILJARI – IZVIDAČI

Spiljarstvo nije više hobi nekolicine zanesenjaka kakvim se do nedavno smatralo? postalo je dio svakidašnjice, svojim je prisustvom duboko zadrio u turizam, obrambeni sistem, elektroprivrednu i ostale grane industrije i privrede, u historiju i sve druge nauke koje proučavaju prošlost života na zemlji, uključujući i život pračovjeka.

Zato i nije čudno što se kod mlađih sve više i više javlja interes za tu aktivnost, što oni traže sve više mogućnosti da upoznaju čaroban svijet podzemja.

Navršilo se godinu dana, kako je pri gradskom Savezu izvidača osnovan samostalan spiljarski vod, koji je uz četvoricu mlađih spiljara PD »Zagreb-Matica« okupio zavidan broj izvidača.

I prvi rezultati su već ovdje; uz aktivno istraživanje, uz brojne izlete, postignuta je i osnovna zamisao ove suradnje. U mlađe izvidače je usadena ljubav za podzemnu ljepotu, usadena je navika da se čuva ljepota prirode. Ti mlađici (projekat je 15 godina) su na nekim akcijama čak i sami upozoravali neke nesavjesne planinare da ne bacaju otpatke i ne uništavaju sige.

I tako, iako su mnogi sa skepsom gledali na ovu suradnju u samom početku, rezultati deveniraju sve sumnje. I još nešto: ova suradnja je novi oblik otvaranja planinara prema javnosti, usadijanja ljubavi za prirodu mlađom naraštaju, pa ako idemo malo dalje, i na određeni način »regutiranja« mlađih članova u planinarskim društvima.

Kada kažem »regutiranje« mlađih članova, tada će se mnogi možda i nasmješiti. Ali primjer izvidača-spiljara to najbolje potvrđuje: od dvanaestak članova samostalnog voda, preko polovinu njih je zazeljela da se upiše u planinarsko društvo, jer bi tamo imali bolje mogućnosti za aktivno bavljenje spiljarstvom. A odjednom prvuči sedam ljudi u neki spiljarski odsjek, to, priznajte i sami, nije tako mala stvar. Tim više što se radi o mlađicima koji žele aktivno bavljenje, koji traže akcije i sudjelovanje u njima.

Ovaj primjer suradnje poučan, je li mogao bi se primijeniti u mnogim našim planinarskim društvima u Hrvatskoj. Na taj bi se način (a suradnja se može ostvariti i sa školskom omladinom, radničkom i seljačkom, itd) pomadio sastav društava, udružili bi se svi oni koji vole prirodu, koji vole boraviti u njoj i koji ju čuvaju.

Jer, i planinarska organizacija mora slijediti razvitak društva; pa ako je reforma objedinila srodnja poduzeća, tada i planinari moraju objediti sve one koji na identičan ili srodnan način djeluju.

Zato je suradnja izvidača i spiljara – planinara putokaz koji usmjeruje na dobro; a koliko takvih putokaza, još neotkrivenih, čeka na otkriće! Pa ako takvi putokazi postoje, na nama planinarima je da ih otkrijemo, da djelujemo po njima.

Dražen Jakčin

»ZIDANJE SKADRA«

Već je gotovo depasirano pisati o Veternici, spilji tik Zagreba, i problemu njenog zatvaranja u cilju očuvanja onog što se još očuvati dade. Sve to pomalo lici na farsu, na gorku komediju, koja ukazuje samo na jedno: nesposobnost svih spiljara Zagreba i svih odgovornih faktora.

Nakon mnogih apeja i dugog dogovaranja konačno su pronađena finansijska sredstva i vrata su postavljena. Prestaju li tu svi problemi? Nikako! Problemi sada tek započinju! Tko će dežurati pred vratima na Veternici, tko će puštati sve posjetioce i stručno im objašnjavati, tko će čuvati da se vrata ne ukradu (!), tko će paziti da se spiljski ukrašni ne trguju, tko će...

Da, tko će?

Nitko! Svi peremo ruke i, kao Pilat, čekamo da netko drugi sve napravi.

Najnovija vijest o Veternici glasi: vrata su postavljena, ali je netko vandaški strgao lokot, i vrata su sada samo pritvorena.

Reakcija nekih spiljara-planinara: čekajmo da se urede prilazi spilji, da negdje (a gdje to?) pronađemo novce, da se dogovorimo o elektrifikaciji, da...

A dok sve to ne riješimo, dok se sve ne dogovorimo, dok sve ne prodiskutfamo na sastancima, sjednicama i u kulačima, dotle i dalje nastavimo s nebrigom, polovičnim rješenjima, vratima koja će netko ukrasti (kao što su već jednom jedna vrata i ukradeni!), lokotom koga je netko strgao...

Pa ako netko sablažnjen ovim nemarom primijeti: »Imati spilju nadomak tako velikog grada i ostaviti je tako neuredenu, pa to je prava pljuska turizmu!« — nemojmo se ništa uzrujavati. Te riječi smo čuli i prije desetak godina od jednog od najpoznatijih speleologa današnjice, pa — nikom ništa.

Ako ovih nekoliko redaka o tom »zidanju Skadra«, o zatvaranju Veternice i očuvanju njenih ljepota, nekoga povrijeđi, ako nekoga revoltira, tada sam zadovoljan; možda se iz tog ipak nešto rodi, kakav energičniji i efikasniji zahvat koji će dati zdrav i jedar plod.

Dražen Jakčin

ISTRAŽNI RADOVI U JOPIĆA SPILJI

Planinari-speleolozi članovi PD »Dubovac-Karlovac s trojicom speleologa PD »Platak« Riječka izvršili su na Dan Republike ispitivanje glavnog kanala u spilji Jopića. Kanal Karla Andraševića dug je preko dva kilometra s brojnim odvojnim kanalima. Akcija u spilji trajala je 11 sati. Drugoga dana izvršeno je povlačenje i sakupljanje opreme i alata. Bilo je velikih poteškoća s vodom i blatom, ali su te poteškoće, zahvaljujući odličnoj opremi koju je nabavilo Društvo, ipak sa uspjehom savladane. Sudeći po dosadašnjim ispitivanjima svi znaci pokazuju da se ovdje radi o vrlo velikoj spilji.

Za alpiniste

14 PRVENSTVENIH USPONA NA PRENJU

Alpinistički logor koji je održan na Prenju u vremenu od 17 — 31. VII 1969. godine s bazom u kući na Jezercu u organizaciji AO PD »Zeljezničar« Zagreb postigao je pun uspjeh. Sudjelovalo je 15 alpinista i pripravnika iz AO PD »Zeljezničar« iz Zagreba te Marijan Cepelak iz AO PDS »Velebit«, Zagreb. Vodstvo logora bilo je povjerenito alpinisti Josipu Leskovšku, a tehničku stranu logora vodio je Vedran Bubanj. O uspjehu logora najbolje govore brojčani podaci: čovjek-smjer (prvenstveni) 33, čovjek-smjer (ponavljanje) 75, čovjek-vrh 123. Tom uspjehu treba dodati i podatak da je većina penjača prvi puta samostalno penjala i da su svi osim šestorice bili mladi penjači, od kojih su neki tek nedavno završili alpinističku školu. Narocito treba istaknuti žene koje su ravnopravno s muškim penjačima penjale prvenstvene smjerove. Uspjeh treba zahvaliti i dobrim vremenskim prilikama. Prvi prvenstveni smjer i usponi na najviše vrhove Prenja, na Zelenu Glavu i Otis bili su 20 srupnja. Vedran Bubanj i Velimir Barišić ispenjali su u Zelenoj Glavi smjer V-1 težina II/III stupnja. Miro Kadić i Zdenko Jech penju zatim u Otisu smjer Jeka težine II/III stupnja. U Otisu zatim penju Vedran Bubanj, Aleksandar Tuhtan i Željko Jelić Sandrin smjer težine III stupnja. Sa Zelene Glave izveo je silaz niz smjer V-1 težine II/III stupnja navez Durdica Preindl, Vedran Bubanj, Zdenko Jech te Velimir Barišić. Zatim na Osobac u Sivadiji penju Natašin smjer težine IV stupnja navezi Miro Kadić, Velimir Barišić i Marijan Cepelak te Vlado Mesarić. Na Zubac kroz Centralni smjer težine IV + penju Vlado Mesarić i Marijan Cepelak.

U Osobcu ucrtan je novi smjer V-2 težine VI stupnja a penjao ga je navez Vedran Bubanj i Velimir Barišić. U Velikoj Motiki navez Željko Jelić i Aleksandar Tuhtan ispenjali su Sandrin smjer težine II stupnja. U Vjetrenim brdima izpenjali su novi smjer CA-NA-MI težine III stupnja Miljenko Matz, Nataša Bakalović i Miro Kadić. Na Osobac kroz smjer V-3 težine IV + stupnja penjali su Vedran Bubanj i Velimir Barišić. Na Crnopaljskom Osobcu u Sivadiji kroz smjer težine VI stupnja izvršili su uspon Vlado Mesarić i Marijan Cepelak. Navez Miljenko Matz i Nataša Bakalović izvršili su uspon kroz Ljiljanov smjer težine II/III stupnja u Crnopaljskom Osobcu u Sivadiji.

Za vrijeme logorovanja bilo je i solo uspona. Tako je u Lupoglavu jz greben penjao Milan Vadlja i dao mu ocjenu II stupnja težine. U Tarašu kroz smjer JZ stijenu težine II stupnja koji je već prepenjan a nije opisan, uspon je izvršio Josip Leskovšek, dok je u Osobcu penjao Željko Jelić smjer Braće Preindl težine III stupnja.

Uz prvenstvene smjerove svakog su dana ponavljani smjerovi a izvršena je i tura na Lupograd. Masiv Prenja sa svojim vrhovima i njihovim stijenama pravi je eldorado za planinare, a narocito za penjače, kako početnike tako i vrhunske, jer ima stijena sa smjerovima svih težina.

Prenjski logor održan je u čast 20-godišnjice AO PD »Zeljezničar« iz Zagreba.

Josip Leskovšek

PRIPREMA SE ŽENSKA EKSPEDICIJA NA MOUNT EVEREST

Švicarski časopis »Schweizer Illustrieter« od 12. januara 1970. objavljuje zanimljivu repozitiju, korisnu i poučnu za naše planinare, koji se bave mišljem da poduzmu sličan potpovit. Da ne duljimo, radi se o ekspediciji na najvišu planinu svijeta sastavljenoj od ženskih članova sedam nacionalnosti: Amerika, SSSR, Švicarska, Engleska, Škotska, Njemačka i Norveška. Polazak se planira u 1972. godini do vrha Mont Everesta »direttissimo«. Pokrovitelj ekspedicije je Amerikanac Norman Dyhrenfurth. Imat će 18 članica.

Jedini kandidat Švicarske, Yvette Vouchers u svojem intervjuu iznosi pojedinosti koje su bitne za takvu ekspediciju. Cijena je oko 10.000 Sfr s avionskom kartom i dobrom opremom. Trenin i priprema svakog pojedincu treba da je najvišoj visini. Po onome što je iznijela o svojim usponima, mogla bi stvarno da bude primjer svakome: sjeverna stijena Matterhornta (dva dana prije Matterhorn-jubileja), često kao prva u sjevernoj stijeni Eigera sve do »Ramp«, penje svu najteže stvari u Dolomitima, u Dent Blanchu sa svojim suprugom ispenjala je novi smjer sjeverne stijene »direttissimo« i, malo je teških stvari koje nije prošla. Himalajski eksperti kažu za nju da je odličan alpinist i da je potpuno kompletan za uspon na najvišu planinu svijeta.

Poznato je da je velika prepreka usponu na takvu visinu razrjeđeni zrak. Smatra se da je 7.700 met. smrtna granica za 30 posto ljudi i praktički nema čovjeka, koji je odmah spremjan da stupa na tu visinu. Potrebna je aklimatizacija, koja se sastoji od treninga na visini: dnevno treba 300-400 m visinski penjati se i vraćati se, sve dok se čovječji organizam ne aklimatizira. Najbolje vrijeme za uspon je od polovice marta do polovice maja. Nakon toga nastupaju ljetni monsuni, te svaki pokušaj penjanja nakon njihovog dolaska može biti sudbonosan. Zadnji veći logor obično je na visini od 5000-6000 metara, a nakon toga sami članovi s malim satorima i opremom nastavljaju dalje i postavljaju baze. Od daljnji problema slijede: lavine ledenih blokova, vjetar preko 100 km/h, velika hladnoća (-40 stupnjeva C) itd. U svakom slučaju, za takav jedan potpovit treba mnogo spremnosti, a još više sreće.

Željko Gobec

STIROPOR U ALPINISTIČKOJ OPREMI

Nakon najnovijeg šatora za bivak teškog svega 1 kg i odjeće »Thermoporo« za GSS koja teži svega 55 grama, kao daljnji napredak treba spomenuti upotrebu ploča od stiropora koje su ne samo vrlo lagane nego i izvrsno termičko izolaciono sredstvo. Njemci su te ploče upotrijebili za bivak u istočnoj stijeni Watzmanna iznad Königssea. Cijeli bivak obložili su stiropor-pločama pa je tako u bivaku nastao novi način grijanja — vlastitom tjelesnom toplinom.

Dr I. L.

Novi usponi na Prenju

CENTRALNI SMJER U ZAPADNOJ STIJENI ZUPCA

Penjali V. Mesarić i M. Čepelak u srpnju 1969.

Pristup. Od planinarskog doma na Jezercu markiranim putem za Bijelu. Na mjestu gdje se strmi greben Osobca ruši u dolinu, skrenuti slabo izraženom stazom desno, njome preječiti velike strmine do obraštenog sipara podno stijene. Zatim po jaruzi do malog sipara neposredno ispod stijene. Od sipara lijevo na policu. Od doma 1,5 h.

Opis. Ravno gore pod klekovinu (IV +, k). Zaobići klekovinu, zatim gore preko ploče (k, -V). Velikom policom 15 m lijevo (III), koso u desno do male spilje (-IV). Gore 5 m (IV +) do široke police. Koso u desno pod veliki strop (IV, k). Barijeru stropova zaobići lijevo, preko malog previsa (kk, -IV) na glatku ploču. Po njoj 2 m desno (VI), zatim 4 m gore (V +) na policu. Po polici 10 m u desno, zatim gore na drugu policu (k, -V). Po njoj desno 8 m, pa gore (IV) na slijedeću policu. U lijevo oko 15 m, zatim gore (IV +, k) do male police. Desno gore do osiguravališta na polici. Ravno gore do slijedeće police (IV), po njoj u lijevo (kršljivo). S kraja police gore (-V, k), pa gore lagano desno (IV +) po kršljivom terenu do lošeg osiguravališta (k). 2 m gore do trave, preječiti u desno na lakši teren, i preko sistema travnatih policu gore (-IV) do kose široke police. Od nje ravno

gore na veliku gredinu. Još jednu dužinu do klekovine (III). Izći lijevo na greben i njime na vrh. Slika lijevo dolje.

Ocjena. Teškoća IV, s nekoliko detalja —V i jednim detaljem VI, visina 350 m, vrijeme penjanja prvih penjača 9 h. Stijena je krsljiva.

Silaz. Grebenom do sedla između Zubca i Osobca. Zaobići Osobac s lijeve ili desne strane i spustiti se na markirani put koji vodi od Boračkog jezera do kuće na Jezercu. Vrijeme silaska 1,5 do 2 sata.

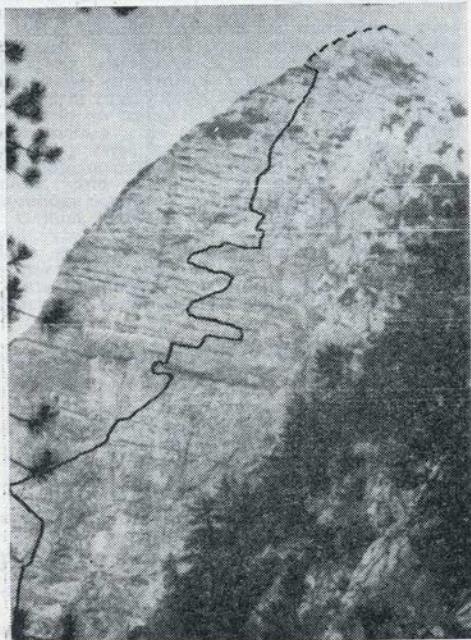
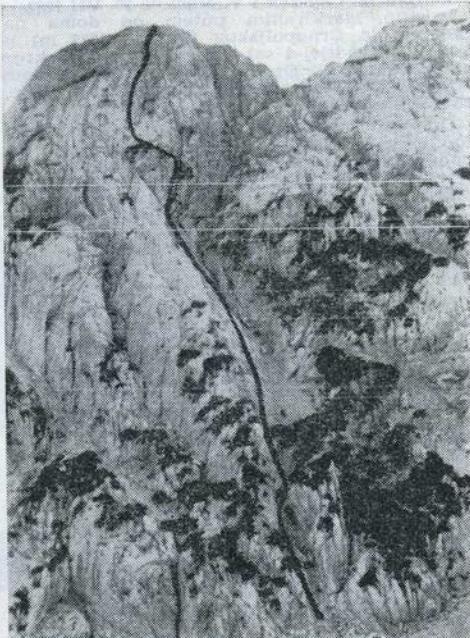
SMJER ČANAMI U ISTOČNOJ STIJENI VJE-TRENIH BRDA

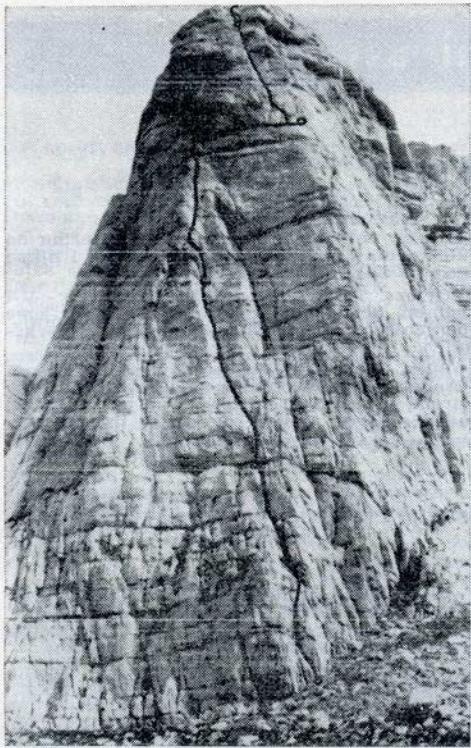
Prvi penjali Miroslav Kadić, Nataša Bakalović i Miljenko Matz 26. VII 1969.

Pristup od doma na Jezercu u Vlasin dol, a zatim pod kotu 1888 m, 1 sat.

Opis. Od snježišta po jaruzi na izrazito glatko rebro, po njemu gore do kose pukotinе. Obići pukotinu d. po strmom travnatom terenu, te preječnicom l. po širokoj polici do plitkog žlijeba vidljivog iz doline. Po žlijebu na vrh. Slika desno dolje.

Ocjena. Visina 200 m, težina III, trajanje uspona 3 sata.

SJEVERNI STUP CRNOPOLJSKOG OSOBCA

Penjali M. Čepelak i V. Mesarić 30. VII 1969.
Pristup. Markiranim putem od doma na Jezercu do Crnopoljskog Osobca (1923 m) u skupini Sivadije, 1 sat. Lijevod od smjera kroz sjevernu stijenu Osobca (opis u Alphističkom vodiču Z. Smerke) nalazi se izraziti stup, završetak grebena.

Opis. Ulaz u smjer u desnom dijelu stupa. Ravno gore 1D (kk, V) do male police. Od police gore lijevom neizrazitom pukotinom do lošeg osiguravališta ispod previsa (V). Preko kršljivog previsa (VI, A2) ravno gore do travnate police (-VI). Od police 3 m gore (mogućnost izlaza lijevo kratkom teškom prijećnicom), zatim prijećnicom desno (VI, V) do izlazne vertikalne pukotine. Po njoj 1,5 D do izvan teškoća (-V). Slika gore.

Ocjena. Teškoća V do VI, vrijeme penjanja prvih penjača 9 sati, visina stijene 160 m.

Silaz. Grebenom do klekovine i lijevo po polici u široku jarugu po kojoj dolje u podnožje stupa.

SMJER V-2 U ZAPADNOJ STIJENI OSOBCA

Prvi penjali Vedran Buban i Velimir Barać 26. VII 1969.

Pristup od doma na Jezercu markiranim putem premo Skoku, a zatim d. pod stijenu, 15 min.

Ulaz u najnižem dijelu stijene, na mjestu gdje počinje pukotina u obliku slova J.

Opis. Preko ploče 2–3 m na početak markantne pukotine (k), zatim pukotinom d. 30 m

(IV). Od osiguravališta pukotinom sve dok je moguć prolaz bez klinova, zatim prijećnicom d. 2–3 m, te još 2–3 m ravno gore do markantnog žlijeba s 1. strane (25 m, IV). Od klini ravno gore kroz žlijeb do udobnog osiguravališta (15 m, VI). Od osiguravališta prijećnicom d. te preko glatkih ploča (kk) 5–6 m ravno gore a zatim priječaz d. po razvedenoj pukotini do malog stajališta (15 m, VI). Od osiguravališta ravno gore na vrh ljsuke pod prevjesom pločom te po žlijebu 3–4 m d. dolje do dvaju glatkih kamina. L. kaminom ravno gore te priječaz d. zatim preko glatkih ploča pod veliki kamen. Kamen običi s 1. strane te preko prevjesne špranje još 5–6 m u udobni kamin (35 m, VI). Kroz kamin u glatku ploču te po njoj sve do mjesta gdje je moguć prelaz u d. Prijećica d. 3–5 m, a zatim razvedenim terenom kroz žlijeb na vrh stijene (20 m, V).

Silaz travnatom grednjom d. prema Crnom polju te kroz markantni žlijeb pod stijenu, odakle putem kao kod pristupa.

Ocjena. Visina stijene 150 m, težina VI A2 (jedno mjesto VI +, treća dužina 10 m VI +, slobodno penjanje), trajanje 6–8 sati.

SMJER V-3 U ZAPADNOJ STIJENI OSOBCA

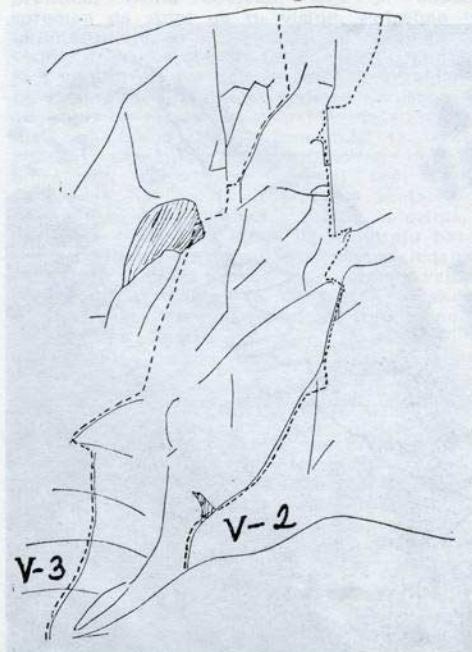
Prvi penjali Vedran Buban i Velimir Barać 28. VII 1969.

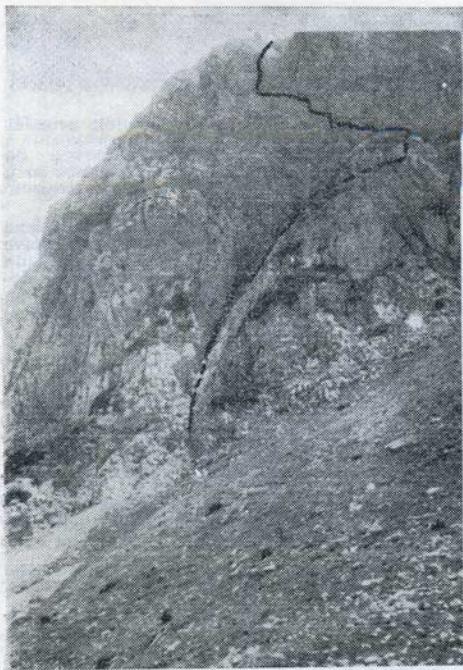
Prilaz isto kao i do smjera V-2.

Ulaz 30 m d. od ulaza u smjer V-2, pod pukotinom koja čini blagi S.

Opis. Jednu dužinu pukotinom, zatim lagano 1. pod stijenu obraslu travom. Travnatom stijenom prijećnicom d. 30 m te ravno gore pod veliki crni strop. Strop običi d. stranom preko prevjesa (10 m, VI) te širokom policom na vrh stijene. Silaz kao kod smjera V-2.

Ocjena. Visina 150 m, težina IV + (jedno mjesto VI), trajanje uspona 2–3 sata.

NATASIN SMJER U OSOBCU NA SIVADIJI

Penjali V. Mesarić, M. Čepelak i M. Kadić, V. Barišić 23. VII 1969.

Pristup. Markiranim putem od doma na Jezercu do pod Osobac (1850 m). Od staze po siparu do izrazitog Žlijeba u zapadnom dijelu sjeverne stijene. Od doma 1 sat.

Opis. Sirokim Žlijebom do markantne rupe (II, III). Prijetići u lijevo preko glatke ploče (-IV) na lakši teren i po razvedenom terenu na veliku gredinu. S vrha lijeve strane gredine 5 m ravno gore, zatim prijetići oko 20 m u desno do travnate police (k, -IV). Od police par metara gore, te prijetići desno i ispod malog previsa gore na travnatu policu (IV). Policom desno do širokog Žlijeba (-IV). Žlijebom ravno gore (k, III) i dalje razvedenim terenom desno od velike rupe na greben (II).

Ocjena. Teškoća II do IV, vrijeme penjanja 2 h, visina stijene 200 m. Slika gore (tehničkom greškom reproduciran je obratno u smjeru lijevo—desno).

Silaz. Spustiti se po južnoj strani Osobca na markirani put Bijele Vode — dom na Jezercu.

SANDRIN SMJER U SJEVERNOJ STIJENI OTIŠA

Prvi penjali Vedran Bubanj, Željko Jelenić i Aleksandra Tuhtan 22. VII 1969.

Pristup markiranim putem od doma na Jezercu prema vrhu Otiša, a zatim pod stijenu, 1 sat.

Ulaz s velike travnate police pod d. stranom stijene.

Opis. S police razvedenom stijenom do početka velikog Žlijeba. Po Žlijebu sistemom kamina na vrh Otiša. Silaz markiranim putem do doma, 3/4 sata.

Ocjena. Visina 230 m, težina III/IV, trajanje uspona 2 sata.

SMJER V-1 U JI STIJENI ZELENE GLAVE

Prvi penjali Velimir Barišić i Vedran Bubanj 20. VII 1969.

Pristup. Markiranim putem od doma na Jezercu 30 min. u pravcu Zelene Glave, zatim *lijevo pod amfiteatar, 1 sat.*

Ulez od dna lijevog grebena amfiteatra po siparu 50 m do dva kamina.

Opis. Lijevom stranom d. kamina 1 1/2 dužine dok se ne sastane s lijevim u izrazitu grapu. D. stranom po razvedenoj kršljivoj stijeni pod velikom gromadom. Ispod gromade prijećnicom u lijevo, zatim ravno gore kroz kamin. S vrha kamina (široka polica) po grebenu 50 m, zatim 1. pod razvedenu stijenu po kojoj ravno gore na vrh Zelene Glave. Silaz s vrha markiranim putem u dom, 1 sat.

Ocjena. Visina 250 m, težina II—III, detalji IV, trajanje uspona 1 1/2 sati.

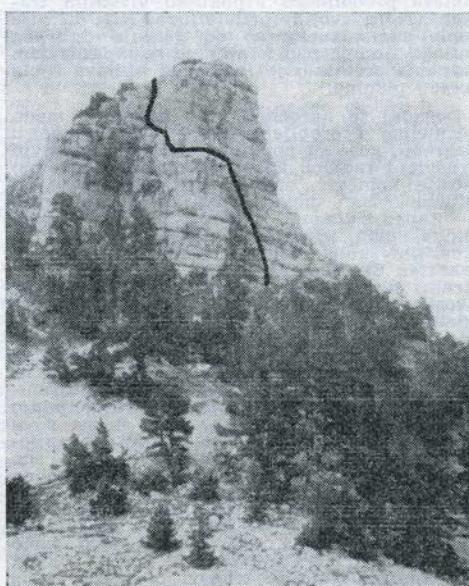
SMJER U JUGOISTOČNOJ STIJENI TARAŠA

Penjao Josip Leskovšek 26. VII 1969. (u stijeni su nadena 4 klini).

Pristup od doma na Jezercu do pastirske stanova, zatim gore pod stijenu Taraša, 15 min.

Opis. Ulaz u smjer u izraziti usjek, zatim koso po položenoj stijeni (2 k) lijevo pod prvi prevjes (III, 1 k). Dalje preko prevjesa i kroz Žlijeb do drugog prevjesa (III +, 1 k). Preko drugog prevjesa dalje kroz Žlijeb na greben. Silaz niz padinu na stazu pored Jezerca i izvora, odakle do kuće, 15 min. Smjer do danas nije opisan, slika dolje.

Ocjena. Visina stijene 80 m, težina II (prvi i drugi prevjes II i III +). Trajanje uspona 1 sat, orijentacija laka. Gledan od pastirske stanova cijeli smjer se doimlje kao izraziti Žlijeb.

Vijesti

TRI MLADIĆA SMRZNULA SE NA MEDVEDNICI

Koncem prošle godine našu javnost je duboko potresla tragedija trojice mladića koji su se smrznuli na Medvednici iznad Zagreba. Bila su to tri učenika zagrebačke Električarske škole koji su u nedjelju 21. prosinca poslije podne krenuli iz planinarskog doma na Glavici u smjeru Tomislavova doma na Slijemenu. Posljednji put videni su živi na Ponikvama, odakle su nastavili put hrptom Medvednice po markiranom putu. Budući da se idućeg jutra nisu vratili kući, alarmirana je Gorska služba spasavanja Planinarskog saveza Hrvatske koja je još u toku istog dana poslala u potragu tri svoje ekipe, nažlost, bez efekta, jer nisu uspjeli naći traga izgubljenim mladićima. Uutorak rano u jutro ponovno su se uputile u potragu ekipe GSS-a i republičkog SUP-a, ukupno 16 ljudi. Tek poslije podne oko 14 sati našli su iznad sela Poljanice na visini od oko 780 metara tijelo jednog mladića, a nedaleko od tog mesta, sat kasnije, i tijela ostale dvojice.

Sto se zbivalo u posljednjima satovima života poginulih mladića, teško je rekonstruirati. Poznato je da su sva trojica bila sasmostanlagano odjevena, imali su tanke veste i plitke cipele, a osim toga bili su bez hrane i bez planinarskog iskustva, što je sve zajedno bilo za njih fatalno. Na pola puta do Tomislavova doma, u dubokom snijegu, pri hladnoći od minus 20 stupnjeva koja je vladala u noći između nedjelje i ponедjeljka, počeli su gubiti snagu. Blizu planinarskog doma »Risnjaku« su se razdvojili: dvojica su skrenuli lijevo niz zagorsku stranu Medvednice. Nakon nekog vremena pokušali su upaljačem za cigarete pripaliti suhe graničice, ali ih je na tom mjestu hladnoća dokrajčila. Treći član grupe, Z. Vasiljišin, produžio je u smjeru doma, ali se na udaljenosti od oko 1200 metara predomislio i pokušao vlastitim tragom vratiti svojim prijateljima. Nije ih više uspio stići. Iznenadno od gaženja dubokog snijega i on je pao i smrznuo se. Spasilačkim ekipama preostalo je jedino da njihova tijela snese s planine.

Dogadaj je naročito tužno odjeknuo među učenicima i osobljem Električarske škole u Zagrebu, gdje su poginuli učenici bili aktivni društveni radnici. Žarko Vasiljišin (19 godina) bio je komesar omladinske jedinice »Ivan Gluhak«, član omladinskog komiteta Zagreb — Zapad, učesnik i voda mnogih radnih akcija, član predsjedništva Sabora učenika srednjih škola. Branko Simek (17) bio je sekretar školskog komiteta omladine, višestruki sudionik omladinskih radnih akcija, dvostruki udarnik i član omladinske jedinice »Petar Drapšin«. Stjepan Murić (17) bio je predsjednik školskog komiteta Saveza Omladine, član predsjedništva Sabora učenika srednjih škola, član Saveza komunista i aktivist u omladinskoj jedinici »Petar Drapšin«.

Gorskoj službi spasavanja PSH i specijalnoj jedinici republičkog SUP-a koji su na prvu vijest o nestanku mladića krenuli na snijegom pokrivenu Medvednicu treba — kao što je to pisalo u novinama — odati posebno priznanje, iako je njihov pokušaj da izgubljene pronadaju žive bio uzaludan. Dvadesetak ljudi gotovo je puna dva dana tragalo za nestalim mladićima. Tragali su i noću, samo da bi dobili na vremenu. I pored velikog prostranstva gdje se tragovi u snijegu zglob

vjetra brzo gube, spasioci su uspjeli pronaći mjesto gdje su se trojica mladića razvojila i krenuti tragovima koji su ih doveli do žalosnog otkrića. GSS i ekipa SUP-a bile su u stalnoj radio-vezi s Planinarskim savezom Hrvatske i dežurnom službom SUP-a.

Nad ulazom u Električarsku školu izvješena je crna zastava — znak tuge. Prvi sat nastave u srijedu posvećen je uspomeni izgubljenih drugova, u praznim školskim klupama položeno je cvijeće.

Dr Z. P.

SKIJAŠKI TEČAJ NA VODICAMA

U planinarskom domu Vodice (850 m) u Žumberku održan je za vrijeme zimskih školskih ferija skijaški tečaj. Tečaj je pohodala grupa učenika srednje šumarske škole iz Karlovca pod vodstvom svoga nastavnika Zdenka Blaškovića. Brigu za smještaj i ishranu polaznika tečaja vodio je upravitelj doma i potpredsjednik društva profesor Zlatko Bučar. Tečaj je uspio na opće zadovoljstvo.

SLOVENSKI PLANINARSKI DOM U AUSTRIJI

U Koruškoj na planini Blešeče, nad Arihovom stijenom, otvorena je 1. lipnja 1969. prva slovenska planinarska kuća u Austriji. To je ujedno prva planinarska kuća u inozemstvu kojoj su vlasnici koruški Slovenci. Oni imaju i svoje planinarsko društvo u Celovcu. Otvorenu je prisustvovalo više od 250 domaćih planinara, gostiju iz Slovenije i predstavnika naših i koruških vlasti.

Na planinama nema razlike, na njima borave samo ljubitelji planina i gorske prirode, planine treba da su dom prijateljstva i drugarstva. To nije mjesto za potpaljivanje netrpeljivosti i neprijateljstva. Tu smo svi jednak, pa ako je to istina, onda je tu na planinama dovoljno mjesto za sve. To su bile riječi i misli kojima su bili prožeti pozdravni govorovi domaćih govornika, kao i govor predsjednika PZ Slovenije dra Mihe Potočnika, koji je također bio na otvorenju slovenskog planinarskog doma na planini Blešeče.

Dr I. L.

NOVI STATUS NACIONALNOG PARKA »PLITVICE«

Dosadašnji nacionalni park »Plitvice« sa sjedištem u Plitvičkom Ljeskovcu i hotelsko poduzeće »Plitvice« sa sjedištem na Plitvičkim Jezerima sjedinili su se na Novu godinu 1970. u jedinstvenu radnu organizaciju s novim nazivom: Nacionalni park »Plitvice«, poduzeće za zaštitu prirode, hoteljerstvo i turizam sa sjedištem u Plitvičkim Jezerima. Ova neobična integracija sigurno je osnovana na ekonomskim razlozima, a budućnost će pokazati kako će se ona odraziti na zaštitu prirode Plitvičkih jezera i njihove okoline. Nova organizacija za sada ima sektore za zaštitu prirode, za turizam, za hoteljerstvo, komercijalni sektor, ekonomsko-finansijski sektor, opći odjel, hotel »Plitvice« i hotel »Bellevue«.

Dr Z. P.

**Planinarski dom
PD »Tekstilac«
na Ravnoj planini**

**POMOGNIMO IZGRADNJU REKREACIONOG
CENTRA PD »TEKTILAC« IZ SARAJEVA**

Dana 6. januara 1970. godine navršilo se dvoje godine od osnutka Planinarskog društva »Tekstilac« u Sarajevu. Još 1967. godine sazvan je na prijedlog Mirka Dobrijevića, člana PD »Bjelašnica« i Hamde Telalagića, člana PD »Igman« obojice zaposlenih u tvornici čarapa »Ključ« u Sarajevu, zajednički sastanak predstavnika tekstilnih preduzeća sarajevskog regiona i to: Ključ, Alhos, Šika, Tkaonice cílima sa Ilijde, Krasa, Sarajke, Bosna-sporta, 22 Decembra, Uslužnosti i drugih.

Na zajedničkom sastanku koji je održan na Crepoljskom kod Sarajeva, razgovaralo se o osnivanju jednog planinarskog društva u Sarajevu koje bi imalo zadatak da okuplja u svoje redove naročito tekstilne radnike i da se brine za njihovu rekreaciju, godišnje odmore, zimska ferija itd. Na ovome sastanku je također bio i predsjednik PD »Igman« Salko Čerić i predsjednik Gradskega planinarskog saveza Grbo Pašaga. Plov ovog sastanka bilo je sazivanje sindikalnih podružnica i dogovor o dalnjem radu.

Druži sastanak je održan još iste godine na Ravnoj planini, gdje je sada u izgradnji novi planinarski dom. Tu je riješeno da se sazove osnivačka skupština, koja bi potakla i osnivanje novog društva. To je i učinjeno.

Odmah se počelo sa traganjem za sredstvima za izgradnju vlastitog planinarskog doma, jer društvo bez doma je isto kao čovjek bez stana. Tada je otkupljeno oko 50 dunuma lijepo zemlje. Koliko je ovaj posao bio težak poznato je svim planinarima, koji su se bili kada upustili u takvu akciju. Ali zahvaljujući aktivnosti nekolice članova, koji su bili uporni i kucali na mnoga vrata, sakupljena su sredstva za početne radove.

Velič dio posla je obavljen dobrovoljnim radom: kopanje temelja, iskopavanje kamena, čišćenje terena i niz drugih potrebnih predrađnji. Gradilištu se ne može prići s kolima ni s jedne strane, pa je bilo teškoča s prenosnjem materijala. Prvi led je bio probijen u tvornici čarapa »Ključ«, u »Alhosu« i Gradskom sindikalnom vijeću, koji su imali razumijevanja za organizovanje zborovanja tek-

stilnih radnika na jednom ovako nepristupačnom mjestu.

Dom se gradi na vrlo lijepom mjestu s divnom vegetacijom, sve u šarenoru cvijeća i velikih pašnjaka, gdje se nalazi na stotine ovača i druge stoke. Nalazi se na visini od 1.300 metara, pa će pružiti svakom ljubitelju prirode ugodan odmor u planinskoj prirodi.

Planinarsko društvo »Tekstilac« ima u planu da objekt postane centar za rekreaciju sarajevskih tekstilnih radnika, pa se zbog toga obratio svim tekstilnim preduzećima, da pomognu ovu akciju za dobro svojih radnika, kako bi dom još ove godine bio oспособljen za prijem prvih gostiju. Imat će kapacitet od 38 ležaja, a po potrebi i više.

Pored rada na izgradnji doma, ovo društvo nije zanemarilo ni ostale aktivnosti, naročito marševe, kao Igmanski marš, zatim marš na Visojevicu, nošenje štafete putevima AVNOJA-a, tako da je i u tim akcijama bilo vrlo bila aktivna.

No i pored toga ni Planinarski savez BiH, ni gradski Planinarski savez ni Savez organizacija za fizičku kulturu nisu dali nikakvu pomoć. Izgleda da tu pomoć mogu dobiti samo veća i ugledna društva, a za nova i manja društva niko i ne mari, pa makar kako bila aktivna.

Naša privreda daje svoj doprinos za fizičku kulturu, ali ta sredstva mogu da troše samo ona društva koja nisu vezana uz privredne organizacije. To znači da preduzeća, konkretno tekstilna, nemaju pravo svojem društvu osigurati takvu pomoć kakvu dobivaju ostala društva. Planinarsko društvo »Tekstilac« smatra da i ono ima pravo na pomoć iz tih sredstava. Bilo bi pravedno da funkcionerima u sportskim forumima jednako leže na srcu svih društva. Budući da PD »Tekstilac« nije moglo dobiti pomoć od tih organizacija za svoj rad, moralo se obratiti svim tekstilnim preduzećima i njihovim sindikalnim organizacijama s pozivom za pomoć u izgradnji doma. Ovoj akciji su se mnogi odazvali i tako će, izgleda, ovo društvo, nažalost bez podrške SOFKE, Planinarskog saveza grada Sarajeva i Republike izvesti do kraja izgradnju objekta.

MIRKO DOBRIJEVIC

I. GODIŠNJA SKUPŠTINA PD »ELEMA« U SKOPJU

U prostorijama Elektro-mašinskog fakulteta u Skopju PD »ELEMA« održalo je 16. januara 1970. svoju prvu godišnju skupštinu. Prisutan je bio velik broj članova, simpatizeri planinarstva, predstavnici PS Makedonije i nastavnici s ovog fakulteta. U referatu koji je održao jedan član upravnog odbora vidjelo se da je društvo od svog osnutka, zapravo osamostaljenja od PD »Kajmakčalan« 17. aprila 1969., skupilo u svoje redove preko 150 članova. Svoju aktivnost pokazalo je uspiješnim izletima na Pelišter, dom Ceples pod Solunskom glavom itd. Članovi su sudjelovali na raznim natjecanjima i osvajali prva mjesta o čemu svjedoči i pehar u vitrinama društva. Zenska ekipa je na VI memorijalu »Svetislav Veljk-Celj« 21. decembra 1969. na Kitki osvojila prvo mjesto. Iz finansijskog izvještaja vidjelo se da je društvo trošilo za nabavku opreme, planinarske časopise, natjecanja itd. U diskusiji je istaknuto da je društveni rad bio na visokoj razini i da bi najmarljivije članove nagraditi po hvalnicama, što bi trebalo da postane tradicija. Taj prijedlog je i prihvaćen. Također je predloženo da se osnuje smučarska sekcija i da se jedan planinarski dom predlaže na upravljanje Univerzitetском planinarskom društvu. Nakon biranja novog upravnog i nadzornog odbora, te Suda časti, skupština je završila prikazivanjem dijapozićitva s društvenih izleta, s pohoda švicarskim i austrijskim Alpama i projiciranjem jednog filma PS Makedonije.

VLADIMIR BABOSKI

NIZ PROJEKCIJA U PD »JANKOVAC«

Kao i svake zimske sezone, i zimi 1969./70. osjećaju je Planinarsko društvo organiziralo niz priredbi u društvenim prostorijama. Prvo još u jesen, potom se održale male svečanosti uz predaju značaka osvojenih planinarskih transverzala (uglavnom Slavonskog planinarskog puta), a od veljače počeo je niz priredbi s projekcijama filmova i kolor-dijapozićiva što su ih članovi snimili u našim planinama i inozemstvu. Seriju je otvorio pročelnik foto-sekcije Miro Matović prikazavši, uz neke druge, svoje filmove o pohodima i izletima osjećkih planinara, zatim je u dvije večeri Marijan Jalžetić prikazivao dijapoziće s puta od Italije do Australije. Miro Matović prikazivao je kolor-dijapozićive s pohoda u hercegovačke planine, Fred Legradić i dr. Aleksandar Vrbaški iz Dolomita i s Jungfrau, a Ivo Slaviček iz Francuske, Španjolske i Portugala. Večeri projekcija i predavanja ponavljaju se svake zime, pa su stekle stalni krug posjetilaca, među kojima se zapažaju uvijek i poneki izvan planinarskih redova, što veoma dobro djeluje u smislu propagiranja planinarstva. I. S.

IZ RADA PD »PAKLENICA« U ZADRU

Sredinom siječnja donešen je plan rada za 1970. godinu. Istovremeno donesen je i finansijski plan u namjeri da se sagledaju mogući prihodi i rashodi Društva. Plan rada razrađuje zadatke Društva po aktivnostima, odnosno po sekcijama — nosiocima tih aktivnosti. Postavljeni su naime konkretni zadaci posebno Upravi, a posebno sekcijama:

speleološkoj, izletničkoj, fotoamaterskoj, omladinskoj, propagandnoj, alpinističkoj, sekciji za snabdijevanje doma, sekciji za tehničko održavanje doma i stanici Gorske službe spasavanja.

Plan rada donio je Upravni odbor Društva na prijedlog sekcija, koje su prethodno donijele svoje planove rada, a koji su mijenjani samo ako je nešto bilo nerealno i u koliko finansijski plan nije osiguravao dovoljna sredstva za provođenje planiranih zadataka. Ovakav način donošenja Plana rada osigurao je da je došla do izražaja inicijativa sekcija i volja većine članstva, što je, na neki način, veća garancija da će se planirani zadaci uspješnije izvršiti, naravno, uz uvjet da se osiguraju i potrebna materijalna sredstva predviđena finansijskim planom.

Okošnica donešenih planova usmjerena je, za razliku od ranijih godina, u kojima se uglavom nešto gradilo, da se što više razviju planinarske aktivnosti Društva počev od propagande do alpinističke i spasišćke, što u današnjim uvjetima rada ima osobit značaj. Opće je mišljenje, da planiranje zadataka i materijalnih sredstava za godinu unaprijed, predstavlja pravilnu orientaciju u radu i da je to solidna garancija za postizavanje boljih rezultata.

U posljednjih nekoliko godina Planinarsko društvo »Paklenica« za svoj rad dobilo je brojna priznanja i nagrade. Godine 1966. dobilo je »Nagradu grada Zadra«, a zatim i »Plaketu sa zlatnim znakom« Planinarskog saveza Hrvatske. 11. veljače 1970. dobilo je i priznanje SOFK-e općine Zadar i »Zlatnu plaketu Saveza organizacija za fizičku kulturu socijalističke republike Hrvatske. U navedenom periodu 8 članova društva odlikovano je zlatnim znakom Planinarskog saveza Hrvatske, 12 srebrnim i 6 brončanim znakom.

Sve to govori o svestranoj aktivnosti Društva i njegovih članova i o njihovom značajnom doprinisu na razvijanju i širenju planinarstva i njegovih aktivnosti, te fizičke kulture građana, a naročito omladine.

D. P.

DVA NASA SENIORA OBIŠLI SLOVENSKU TRANSVERZALU

Članovi PD »Zanatlija« u Zagrebu Bogumil Janson (78 godina) i Ivan Strok (64) završili su s usponom na Krn 23. kolovoza 1969. obilazak najduže i najteže planinarske transverzale u Jugoslaviji. Uspjeh treba naročito istaknuti zbog njihove poodmakle dobi.

Dr I. L.

ORIENTACIONO NATJECANJE NA MOSORU

Prilikom održavanja dana planinara Splita, na Mosoru je lani održano orientaciono natjecanje, gdje su opet dominirale ekipe planinarskog društva »Mosor«. Natjecanje je održano po vrlo lijepom vremenu tako da se mogla razviti dobra trka mlađih natjecatelja. Staza je bila srednje težine i sve su ekipe prošle sve kontrolne točke. Ukupno je startalo 9 ekipa, od kojih 6 muških i 3 ženske. Natjecanje je održano na području centralnog Mosora. Na stazi je bilo 6 kontrolnih točaka.

Plasman. Muški: 1. Mosor II (voda Nikša Jurčić), 2. Mosor IV (Ivica Kapor), 3. Mosor V (Ivica Skaljer). Žene: 1. Mosor I (Nives Tvrđić), 2. Mosor II (Višnja Kukoč), 3. Mosor III (Smiljka Vela).

Ispravak. U prošlom broju omaškom je izostavljen Drago Entraut među autorima Priloga povodom 20 godina rada PD »Treskavice u Sarajevu. Molimo Dragu Entrautu da nas ispriča, a čitaocu da prime na znanje ovu informaciju.

REDAKCIJA

Planinari u Hrvatskoj

POPIS DRUŠTAVA I UKUPNI BROJ NJIHOVIH ČLANOVA
na temelju prodanih članskih markica za 1969. godinu
(u zagradi broj članova u 1968. godini)

1. »Bilogora« Bjelovar (540) 443
2. »Petrov vrh« Daruvar (197) 83
3. »Promina« Drniš (19) 27
4. »Stubičan« D. Stubica (17) 90
5. »Dubrovnik« Dubrovnik (—) —
6. »Visočica« Gospić (163) 193
7. »Ivančica« Ivanec (240) 235
8. »Jastrebarsko« Jaska (241) 285
9. »Dubovac« Karlovac (144) 140
10. »Kozjak« K. Sućurac (170) 210
11. »Cesargrad« Klanjec (40) 20
12. »Strahinjščica« Krapina (130) 186
13. »Kalnik« Križevci (199) 129
14. »Trakoščan« Lepoglava (100) 40
15. »Grebengrad« N. Marof (215) 168
16. »Krndija« Našice (118) 100
17. »Klek« Ogulin (61) 92
18. »Opatija« Opatija (365) 440
19. »Jankovac« Osijek (262) 250
20. »Orahovica« Orahovica (200) 250
21. »Susedgrad« Podsused (60) 80
22. »Kunagora« Pregrada (60) 60
23. »Platak« Rijeka (406) 400
24. »Japetić« Samobor (610) 500
25. »Lipa« Sesvete (260) 260
26. »Dilj« Sl. Brod (30) 20
27. »Sokolovac« Sl. Požega (182) 203
28. »Ris« Stenjevec (18) 31
29. »Mosor« Split (360) 359
30. »Ravna gora« Varaždin (367) 389
31. »Papuk« Virovitica (53) 57
32. »Nik« Zagreb (70) 80
33. »Sutjeska« Zagreb (70) 70
34. »Grafičar« Zagreb (265) 287
35. »Runolist« Zagreb (227) 444
36. »Risnjak« Zagreb (161) 184
37. »Sljeme« Zagreb (600) 700
38. »Velebit« Zagreb (275) 371
39. »Zagreb« Zagreb (1987) 1937
40. »Zanatlija« Zagreb (539) 525
41. »Željezničar« Zagreb (1929) 1937
42. »Kontakt« Zagreb (135) 146
43. »Troglav« Zagreb (66) 80
44. »Jelengrad« Kutina (—) 80
45. »Rajinac« Krasno (—) 20
46. »Priroda« Zagreb (80) 75
47. »Paklenica« Zadar (800) 196
48. »Torpedo« Rijeka 100
49. »Psunj« Pakrac (370) 470
50. »Milengrad« Budinščina (56) 70
51. »Rade Končar« Zagreb (345) 269
52. »Učka« Rijeka (142) 93
53. »Split« Split (160) 135
54. »Kamenjak« Rijeka (290) 368
55. »Prijatelj prirode« Zagreb (200) 98
56. M. Plotnikov« Samobor (80) 65
57. »Marjan« Split (—) 30
58. »Tuhobić« Rijeka (1950) 277
59. »Petehovac« Delnice (93) —
60. »Dinara« Knin (—) 100
61. »Vihor« Zagreb (—) 5
62. »Svilaja« Sinj (—) —
63. »Ekonomist« Čakovec (—) —

KNJIGA SADRŽI VODIČ I STRUČNI OPIS PLANINE, 300 STRANICA,
186 SLIKA, 24 STRANICE PRILOGA, DVOBOJNU GEOGRAFSKU
KARTU VELEBITA 1 : 100.000. NEOPHODNI PRIRUČNIK SVAKOM
LJUBITELJU VELEBITA. NARUČUJE SE KOD PLANINARSKOG
SAVEZA HRVATSKE ZAGREB GAJEVA 2a UZ CIJENU 25 N DINARA

IZ SADRŽAJA

Reljef, geologija, hidrogeologija, speleologija, flora, fauna, lov, šumarstvo, stočarska kretanja, gospodarske prilike, zaštita prirode, planinarstvo, alpinizam, skijanje, promet, istraživači planine, toponimi, Velebit u hrvatskoj književnosti, porijeklo stanovnika, naseljavanja do Turaka, nacionalni park i rezervat, opis penjačkih uspona u stijenama, literatura, praktični podaci posjetiocu, opširni vodič itd.